



ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**KÜLTÜRÜMÜZE UYGUNLUĞU AÇISINDAN AİLE
DANIŞMANLIĞI**

Asya ÖZGÜR

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ülfet GÖRGÜLÜ**

KADIN VE AİLE ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

EKİM - 2023



KÜLTÜRÜMÜZE UYGUNLUĞU AÇISINDAN AİLE DANIŞMANLIĞI

Asya ÖZGÜR

YÜKSEK LİSANS

KADIN VE AİLE ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

EKİM 2023

ETİK BEYAN

Bu çalışma Ankara Hacı Bayram Veli Tez Yazım Kurallarına uygun şekilde hazırlanmıştır. Sunulan bilgiler ve her türlü veri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde edilmiştir. Değerlendirme ve sonuçlar bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunulmuş olup, kaynak gösterilen bilgilere uygun atıflarda bulunulmuştur. Bu çalışmada sonuç itibarıyla ulaşılan bilgi ve değerlendirmelerin özgün olduğunu bildirir, aksi takdirde aleyhimde doğabilecek hak kayıplarını kabul ettiğimi beyan ederim.

Asya ÖZGÜR

23/10/2023

TEZ ONAY SAYFASI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kadın ve Aile Çalışmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Asya ÖZGÜR tarafından hazırlanan “Kültürümüze Uygunluğu Açısından Aile Danışmanlığı” başlıklı tez çalışması, 23/10/2023 tarih ve 13:00 saatinde yapılan tez savunması sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak **KABUL** edilmiştir.

	Kabul	Ret
Başkan: Prof. Dr. Ayşe CANATAN	☒	☐
Danışman: Prof. Dr. Ülfet GÖRGÜLÜ	☒	☐
Üye: Doç. Dr. Ayten EROL	☒	☐

KÜLTÜRÜMÜZE UYGUNLUĞU AÇISINDAN AİLE DANIŞMANLIĞI

(Yüksek Lisans Tezi)

Asya ÖZGÜR

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ekim 2023

ÖZET

Toplumun temel birimi olan aile kurumu, her kültürde kendine has özellikler barındırmaktadır. Toplamları etkileyen kitlesel değişimler, geleneksel, modern ve postmodern özellikler barındıran Türk aile yapısını yeniden değerlendirmeyi ve kültürel özelliklerini tespit etmeyi gerektirmektedir. Hızlı toplumsal değişime bağlı olarak tahrip olan aile kurumu, ailenin devamını engelleyen birçok risk faktörüyle karşı karşıyadır. Günümüzde aile danışması, toplumsal ve kitlesel değişimlerin çekirdeği olan aile yapısını korumak adına kritik bir çalışma alanı haline gelmiştir. Batıda doğan ve gelişen aile danışması, farklı kuramları ve farklı teknikleriyle belirli ailevi sorunlara çözüm aramakta ve aile birliğinin devamına katkı sağlamaktadır. Öte yandan aile kurumu, kültüründen ve toplumsal öğelerinden bağımsız düşünölemeyecek özgün, canlı ve dinamik bir yapıdır. Bu çalışma Türk aile yapısına uygun aile danışması üzerinde çalışırken, her danışmanlık kuramının kültürümüzle eşleşen yöntemlerini ve kültürümüze uymayan özelliklerini irdelemektedir. Kültürümüze tam anlamıyla uygun tek bir kuram olmamakla birlikte her kuramın belli tekniklerle Türk aile yapısının belirli özelliklerine hitap ettiği görölmektedir.

Bilim Kodu : 10901
Anahtar Kelimeler : Aile, Aile Danışmanlığı, Kültür, Toplumsal Değişim
Sayfa Adedi : 81
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ülfet GÖRGÜLÜ

FAMILY COUNCELING IN TERMS OF SUITABILITY TO OUR CULTURE

(M.Sc. Thesis)

Asya ÖZGÜR

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

GRADUATE EDUCATION INSTITUTE

October 2023

ABSTRACT

The family institution, that is the basic unit of society, has its own characteristics in every culture. Massive changes which involve societies require reconsidering the Turkish family structure, which has traditional, modern and postmodern features and identifying cultural features. Rapid social change has grown the family institution. Family is faced with many risk factors which eliminate the continuation of the family. To ensure structure of comprehensive family life and to protect family structure form social and global frameworks, family counseling are critical field of study. Family counseling that born and develop in West has different theories and different techniques. It seeks solutions to certain family problems and contrabutes to the continuation of family. On the other hand, family is an original, lively and dynamic structure which cannot be evaluated independently of its culture and social structures. This study works on family counseling in accordance with Turkish family structure, examining the uses of each counseling theory with our culture and the features that do not fit our culture. There is not a a single theory that is fully suitable with our culture, and each theory seems to address certain features of the Turkish family structure with certain techniques.

Science Code : 10901
Key Words : Family, Family Counseling, Culture, Social Change.
Page Number : 81
Supervisor : Prof. Dr. Ülfet GÖRGÜLÜ

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, aile türleri ve aile danışmanlığının tarihsel gelişimi ele alınarak, bu bağlamda kültürel değişkenlerin etkisinin açıklanması amaçlanmıştır. Aile danışmanlığı uygulamalarının Türkiye'de mevcut durumu açıklanarak, uygulamadaki güçlü yanlar ve sınırlılıklar değerlendirilmiştir. Aile danışmanlığı uygulamalarının kapsamı literatür ile desteklenerek, çeşitli aile kuramları detaylı biçimde açıklanmıştır. Aile danışmanlığı literatürün ele alınmasıyla, gerçekleştirilen uygulamaların kültürel uygunluğunu değerlendirmek amaçlanmıştır.

Çalışmamız bir giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Girişte araştırmanın konusu, amacı, önemi, metodu, kaynakları, varsayımları, kapsam ve sınırlılıkları üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde aile olgusu kavram ve kapsam yönüyle ele alınmıştır. Araştırmamızın temasını teşkil eden aile danışmanlığı ve kültürel uygunluk konusu ise ikinci bölümde incelenerek, bulgular değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma, aile kavramının işlevi ve önemini irdelerken kültürel değerlerimizle bağlantılandırmaktadır. Tarihsel anlamda aileyi korumaya yönelik olarak uygulanan yöntemler, günümüzde verilen profesyonelaile danışmanlığı hizmetinin başlangıcını oluşturmaktadır. Buradan yola çıkılarak aile danışmanlığı kavramı değerlendirildiğinde, hizmetin verildiği ülkenin kültürü ve değerleriyle olan ilişkisi yadsınamamaktadır. Kültürümüzde yerleşen aile olgusunun özelliklerini tespit etmek elbette aile danışmanlığı alanına katkı sunacaktır.

Bu vesile ile çalışma hakkında araştırma yapmak ve yazmak sürecinde varlığıyla ilham olan sevgili oğlum Egemen ÜLGEN'e teşekkür ederim. Bilgisi, deneyimi ve yardımseverliğiyle desteğini esirgemeyen kıymetli danışmanım Prof. Dr. Ülfet GÖRGÜLÜ'ye; süreci kolaylaştıran kıymetli hocam Prof. Dr. Zekiye DEMİR'e; yönlendirme ve eleştirileriyle çalışmanın geliştirilmesine katkı sunan Prof. Dr. Ayşe CANATAN ve Doç. Dr. Ayten EROL'a sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım. Bana aile değerlerini, sevgiyi, merhameti ve ilkeli olmanın önemini öğreten değerli aileme tüm yaşam evrelerinde yanımda oldukları için teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLoların LİSTESİ.....	x
1.GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu.....	3
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Metodu.....	4
1.5. Araştırmanın Kaynakları	4
1.6. Araştırmanın Varsayımları	4
1.7. Kapsam ve Sınırlılıklar	5
2. KAVRAM VE KAPSAM OLARAK AİLE	7
2.1. Ailenin Tanımı	7
2.2. Ailenin Önemi ve İşlevi	8
2.3. Aile Biçimleri	10
2.3.1. Anaerkil Aile	11
2.3.2. Ataerkil Aile	11
2.3.3. Eşitlikçi Aile.....	11
2.3.4. Patriloal Aile.....	12
2.3.5. Matrilokal Aile	12
2.3.6. Tek Ebeveynli Aile.....	12
2.3.7. Üvey Aile	12

2.3.8. Kırsal Bölgede Yaşayan Aile	12
2.3.9. Kentsel Aile	13
2.4. Toplumsal Aile Algıları.....	13
2.5. Aileyi Korumaya İlişkin Temel İlkeler	19
2.6. Ailenin Sürekliliğini Engelleyen Faktörler	25
3. AİLE DANIŞMANLIĞI VE KÜLTÜREL UYGUNLUK	35
3.1. Aile Danışmanlığı Tanımı ve Tarihsel Gelişimi	35
3.2. Batıda Aile Danışmanlığı	37
3.3. Ülkemizde Aile Danışmanlığı	38
3.4. Türk Kültürü ve Aile	40
3.5. Aile Danışmanlığı Hizmetine Başvurma Sebepleri.....	41
3.6. Aile Danışmanlığı Kuramları	44
3.6.1. Sistematik Aile Danışması	46
3.6.1.1. Bowen aile danışması	46
3.6.1.2. Milan sistematik aile danışması	48
3.6.2. Yapısal Aile Danışması	49
3.6.3. Yaşantısal/İnsancıl Aile Danışması.....	50
3.6.4. Bilişsel Davranışçı Aile Danışması	52
3.6.5. Stratejik Aile Danışması.....	54
3.6.6. Aile Danışmanlığı Kuramlarının Kültürümüze Uygunluğu ve Türkiye’deki Uygulamalar.....	55
3.7. Kültürümüze Uygun Yöntemleri Belirleme	57
3.8. Aile Danışmanlığı Kuramlarının Özellikleri, Güçlü Yanları ve Sınırlılıkları .	61
3.9. Değerlendirme	66
4. SONUÇ	71
KAYNAKÇA	75

ÖZGEÇMİŞ	81
----------------	----



TABLÖLARIN LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 2.1. Evlenme sayısı, kaba evlenme hızı, boşanma sayısı ve kaba boşanma hızı	29
Tablo 2.2. Çocukların velayet durumu.....	31
Tablo 2.3. Boşanmalar ve velayet durumu.....	33



1. GİRİŞ

Toplumun en küçük birimini oluşturan sosyal yapı olarak kabul edilen ve yeryüzünün en kadim kurumu olan aile hakkında pek çok kategorize edilmiş biçimi ve tanım mevcuttur. Aile, insanoğlunun doğuşundan bu yana var olan en eski sosyal kurumdur (Toscano, 2010:2). Aile, en önemli toplumsal kurumlardan biri olarak, toplumsal sistemde olumlu işlevler yaratmada belirleyici bir role sahiptir. Bireylerin, psikolojik ve davranışsal tutumlarının önemli bir kaynağı ailedir. Toplumlarca kabul gören yaşayış biçimlerinden ve yine aynı toplumların benimsediği kültürden beslenen aile, evlilik akdiyle bir araya gelen bir kadın ve bir erkeğin meşru ilişkisine dayalı oluşan bir kurumdur. Aile toplumun devamının teminatı olduğu gibi neslin meşru şekilde sürmesinin de güvencesidir (Khojastehmehr ve diğ., 2015:3).

Evlilik ilişkisi sonucunda dünyaya gelen çocukları yahut kadın ve erkeğin kök ailesini de içinde barındıran aile tipleri, aile kavramına ait ayrı türleri oluşturmaktadır. Bireysel olarak farklı kök ailelerden gelen ve dolayısıyla farklı yaşayış biçimlerini ve kültürel bir algıyı bünyesinde barındıran iki kişinin meşru bir ilişki zemininde birleşerek oluşturdukları yeni aile, adaptasyon gerektiren ve dolayısıyla birtakım sorunları bünyesinde barındıran bir süreç haline gelebilmektedir. Birlikte yaşama ve evliliğin getirdiği sorumlulukları üstlenme gibi zorunlulukları bünyesinde barındıran aile kurumu; genellikle evliliği daha önce tecrübe etmemiş iki kişinin, değişen sosyal statülerini ve birbirlerine uyum gösterme gerekliliğini doğurmaktadır. Bu durum ise çatışmaları ve uyumsuzlukları beraberinde getirebilmektedir (Mirzanezhad, 2020:4).

Aile kurumunun devamını sağlamak bağlamında, aile içerisinde yaşanan problemin bireyler tarafından çözümü mümkün olmadığında, profesyonel meslek elemanları ile gerçekleştirilecek aile temelli bir müdahaleyle çözüme kavuşturulması ihtiyacı aile danışmanlığını gündeme getirmiştir. Aile kavramına atfedilen önem baki kaldıkça aile danışmanlığına duyulan ihtiyaç devam edecektir. Öyle ki aile, toplumun devamını sağlayan yeni nesillerin kültürel yetiştirilme tarzını, sosyal yapısını belirlemesinin yanında aile bireylerinin mutluluk düzeyinin de belirleyicisidir. Bu açıdan bakıldığında; aileyi sağlıklı ve sürdürülebilir kılmak adına yapılan müdahaleler de toplumsal değer kazanmaktadır (Erdem ve Safi, 2018:3).

Aile kavramı ile ilgili pek çok kategori mevcut olduğundan ailenin farklı tipleri de mevcuttur. Kültürel anlamda, bir sosyal grubun aile olarak kabul edilmesi için,

içinde bulunulan toplumun aile algısı ile kavrama atfettiği değerler önem arz etmektedir. Toplumsal aile algısı bireylerin, ailenin devamına olan gereksinimi konusunda da belirleyicidir. Ailenin devamını ve aileyi oluşturan bireylerin huzurunu sağlamak önem arz ettiğinde, bireylerin tek başlarına sağlayamadıkları bu düzen dışarıdan müdahaleyle sağlanır. Bunu ise, üyelerin beklentileri ve ihtiyaçları belirler (Dündar, 2016:56).

Günümüzde aile danışmanlığı, bireysel ve toplumsal olarak ihtiyaç duyulan önemli bir hizmettir. Farklı ekollerden beslenen her bir aile danışmanlığı kuramının kendi içinde eksik tarafları ve faydalı yönleri mevcuttur. Aile danışmanlığı kuramları bazı yönleriyle faydalı, bazı yönleriyle işlevsiz olarak kabul edilmekteyse, faydalı ve işlevsiz özellikler belirli bir kültüre uyarlanarak irdelenebilir (Gladding, 2012:118).

Tarihsel olarak aile yapımız, her tür koşulda bir arada yaşamayı benimsemiştir ve evlilikle birleşen kalabalık gruplardan oluşmaktadır. Günümüzde bireyselleşmeyi ön plana çıkaran koşullar nedeniyle aile kavramı, farklı yapı ve kabullere evrilerek, kültürel bir çözünmeyi ve dolayısıyla da danışmanlığa olan ihtiyacı gündeme getirmektedir. Her aile bireyinin her koşulda bir arada olmasını önemseyen ve bireylerin özgül huzurundan ziyade ailenin devamını önceleyen danışmanlık yöntemlerinin, toplumsal algı bakımından daha kabul görür olduğu düşünülmektedir (Duba ve diğ., 2012:8).

Geçmişten beri meydana gelen değişimler, toplumsal olarak maddi ve manevi kültür öğelerini de değişimin içerisine dâhil etmiştir. Aile yapısına yönelik temel kavramlar çeşitli toplumlarda, farklı değişimlere maruz kalmıştır. Toplumsal değişim etkilerinin sağlıklı ve olumlu olabilmesi adına maddi ve manevi kültür öğelerinin birbirine uyumlu şekilde değişmesi gerekmektedir. Maddi kültürel öğeler, icatlar buluşlar gibi örneklerden oluşurken, manevi kültürel öğeler gelenek, görenek ve örflerden oluşmaktadır (Aydın ve Baran, 2010: 119). Kültürel değerlerin yeniden inşasında ailenin rolü önem arz etmektedir. Ailelerin sosyo-kültürel yapısı aile üyelerinin yaşam felsefesini ve refah seviyesini etkilemektedir. Ailenin üyeleri arasında yer alan çocuklar, kimlik oluşum sürecinden geçtiğinden, ebeveynlerden edindikleri değerler daha kritik öneme sahiptir (Erol, 2006: 250). Anlaşılmaktadır ki aile kurumunun devamını sağlamak toplumların varlığını sürdürebilmesi önem

taşımaktadır. Toplumlar kendi kültürlerine uygun şekilde aile değerlerini korumaya yönelik önlemler üzerinde durmaktadır.

1.1. Araştırmanın Konusu

Bu çalışmanın konusunu, farklı kuramlarla ortaya çıkan aile danışmanlığı biçimlerinin, toplumumuzda mevcut olan aile yapılarına ne derece etkin olarak uygulanabilirliğini tartışmanın yanı sıra; kültürümüzce kabul gören aile yapılarının, danışmanlığa ne derece ihtiyaç duyduklarının ve danışmanlıktan hangi düzeyde fayda sağlayabileceklerinin değerlendirilmesi oluşturulmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çerçevede çalışmada aile kavramına ait alt türlerin açıklanmasıyla birlikte, aile danışmanlığına ihtiyaç duyulan durumlar, danışmana başvuru sebepleri ve devamında danışmanlık yöntemlerinin bir analizinin sunulması hedeflenmektedir. Danışmanlık türlerinden kültürümüze uygun olanları tespit etmenin aile danışmanlığı konusunda başvuranları daha hızlı bir şekilde çözüme ulaştıracığı düşüncesiyle, toplumsal kabullerimize ve aile kavramına dair algımıza uygun olan danışmanlık kuramlarını belirlemek; evrensel olarak kabul görmüş danışmanlık kuramlarının belirli toplumlarda daha etkin şekilde kullanılabileceğini ifade etmek bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Kültürel yapıya uygun danışmanlık kuramlarının belirlenmesiyle, bu kuramların etkililiği değerlendirilebilecektir.

Bu çalışma hangi danışmanlık yaklaşımının tercih edilebileceği ve kültürel olarak uyarlanabilecek tekniklerin neler olacağı hakkında fikir vermenin yanında alan çalışanlarına rehberlik etme amacı taşımaktadır. Bununla birlikte tarihsel olarak batıda doğan ve gelişen danışmanlık yaklaşımları yerine kültürümüze özgü bir aile danışmanlığının hangi tekniklerle şekillenebileceğine ilişkin bir çerçeve oluşturmahedeflenmektedir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Kültürümüze uygun olan danışmanlık kuramlarının belirlenmesi, danışmanlığa başvuran aile bireylerine zaman kazandırmakla birlikte evrensel danışmanlık kuramlarının kültürümüze ne derece uygun olduğunu da belirleyecektir. Bu çalışma farklı danışmanlık kuramlarının eksik yahut kültürel anlamda uyumsuz yönlerini de ortaya çıkaracağından danışmanlık kuramlarını belirlemek bağlamında hem aile

danışmanlığı alanında çalışanlara hem de başvurulara ışık tutacaktır. Bununla birlikte danışmanlık kuramlarının kültürel anlamda uygun olanlarını belirlerken, sahip olduğumuz toplumsal olarak kabul gören aile algısı da gözler önüne serilmektedir.

1.4. Araştırmanın Metodu

Kültürümüze uygunluğu açısından aile danışmanlığı türlerini belirlerken bu türlerin çalışma prensipleri, kuramları, danışmanlık yöntemleri incelenerek; danışmanlık alanında yapılan çalışmalar literatür taraması yoluyla değerlendirilmiştir.

Araştırmada literatür taraması yoluyla elde edilen verilerin analizinde, betimsel ve tematik içerik analiz yöntemi kullanılmaktadır. Danışmanlık kuramlarının uygulama biçimi ve amaçları ayrıntılı bir biçimde incelenmektedir. Bu incelemenin ardından kültürümüze uygun danışmanlık yaklaşımı yahut yaklaşımların uygun teknikleri değerlendirilmektedir.

1.5. Araştırmanın Kaynakları

Aile alanında yapılan pek çok çalışmanın geleneksel kültürel ve toplumsal ögeler ışığında irdelendiği görülmektedir. Aile danışmanlığı alanındaki çalışmalar ise kuramsal çerçeveyi belirleyerek karşılaştırma usulüyle literatüre aktarılmıştır. Öte yandan aile yapılarına uygun kuramların ne şekilde belirlenebileceğine yönelik çalışmalar sınırlıdır. Aile danışmanlığı alanındaki en kapsamlı Türkçe yayının Nazlı (2020) tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Ülkemizdeki aileye yönelik sosyal politikalar ve uygulamaların değerlendirilmesini içeren, Çoban İçağasıoğlu ve Özbesler (2009)'in çalışması mevcut uygulamalar kapsamında açıklayıcı olmaktadır. Ayrıca ülkemizde aile danışmanlığı alanında çalışan profesyonellerin uygulamaları ve hangi kuramları tercih ettiklerine yönelik Korkut'a (2007) ait bir çalışma da mevcuttur. Çevik (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da Türkiye'deki aile danışmanlığı uygulamaları ele alınmıştır. Öyle ki, alanın uygulayıcılarının seçimleri, kültürel aile yapısının anlaşılması bakımından önem arz etmektedir ve mevcut çalışmaya kaynak oluşturmaktadır.

1.6. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın temel varsayımları şu şekilde belirlenmiştir:

- a. Aile kavramı ile ilgili pek çok kategori mevcut olduğundan ailenin farklı tipleri de mevcuttur.

- b. Kültürel anlamda, bir sosyal grubun aile olarak kabul edilmesi için, içinde bulunulan toplumun aile algısı ile kavrama atfettiği değerler önem arz etmektedir.
- c. Toplumsal aile algısı bireylerin, ailenin devamına olan gereksinimi konusunda da belirleyicidir.
- d. Ailenin devamını ve aileyi oluşturan bireylerin huzurunu sağlamak önem arz ettiğinde, bireylerin tek başlarına sağlayamadıkları bu düzen dışarıdan müdahaleyle sağlanır. Bunu ise, üyelerin beklentileri ve ihtiyaçları belirler.
- e. Günümüzde aile danışmanlığı bireysel ve toplumsal olarak ihtiyaç duyulan önemli bir hizmettir.
- f. Farklı ekollerden beslenen her bir aile danışmanlığı yönteminin kendi içinde eksik yönleri ve faydalı yönleri mevcuttur.
- g. Aile danışmanlığı türleri bazı yönleriyle faydalı bazı yönleriyle işlevsiz olarak kabul edilmekteyse, faydalı ve işlevsiz özellikler belirli bir kültüre uyarlanarak irdelenebilir.
- h. Tarihsel olarak her tür koşulda bir arada yaşamayı benimsemiş ve evlilikle birleşen kalabalık grupların oluşturduğu aile yapımızın, günümüzün bireyselleşmeyi ön plana çıkaran koşulları nedeniyle farklı yapı ve kabullere evrilmesi, kültürel bir çözünmeyi ve dolayısıyla da danışmanlığa olan ihtiyacı gündeme getirdiğinden; her aile bireyinin her koşulda bir arada olmasını önemseyen ve bireylerin özgül huzurundan ziyade ailenin devamını önceliklendiren danışmanlık yöntemlerinin, toplumsal algı bakımından daha kabul görür olduğu düşünülmektedir.

1.7. Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu çalışma, aile danışmanlığı türlerinin literatürde kabul edilen faydalı ve işlevsiz yönleriyle bu türlerin uygulanış biçimlerini, yine literatüre yansıdığı kadarıyla irdellemektedir. İstatistiki veriler ve vaka çalışması içermeyen araştırmalar kültürümüze uygun danışmanlık yöntemini belirlemektedir de sonuçlar herhangi bir vakaya uygulanmayacaktır. Ülkemize özgü bir aile danışmanlığı modelinin geliştirilmemiş olması çalışmanın diğer sınırlılıklarındandır.

2. KAVRAM VE KAPSAM OLARAK AİLE

2.1. Ailenin Tanımı

Evrensel bir aile tanımı yapmak zordur zira tarihsel olarak aile kurumu sürekli bir değişime maruz kalmaktadır. Ayrıca ailenin yapısı, işlevi, iç ilişkileri ve aile hakkındaki düşünceler devamlı değişmektedir (Canatan, 2019: 62).

Ailekavramına atfedilen değerler kapsamında var olan birçok tanım arasında yer alan; “aile, aralarında evlilik bağı yahut kan bağı bulunan bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları toplumun en küçük birimidir”tanımı en yaygın tanım olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile kurmak, bir kadın ve bir erkeğin evlilik akdi ile bir araya gelmeleriyle teşekkül eder ve evlilik birliği aile kurumuna meşruiyet kazandırmanın yoludur. Bu evlilik birliği içine doğan çocuklar o ailenin üyesi, evlenen kişiler ise çocukların kök ailesidir (Aktaş, 2011:11).

Evlilik birliğiyle bir araya gelen iki kişi yeni bir aile oluştururken bu kişileri dünyaya getiren kişilerle kurduğu aile ise kök aile şeklinde ifade edilir. Her ne kadar çocuk sahibi olmak bir tercih olarak aile kurmanın şartı olmasa da çekirdek aile kurumu anne baba ve çocukların bir araya gelmesiyle ortaya çıkar (Canatan, 2019:63).

Aile, sosyal ve ahlaki bir kurumdur. Dolayısıyla bir kadın ve bir erkeğin beraberliğiyle oluşan aile kurumunu meşrulaştırmak adına evlilik akdine ihtiyaç vardır. Evlilik akdi nikâhla gerçekleşir. Toplumsal ve hukuki zeminde evliliği meşrulaştıran akit, nikâhtır (Ünal, 2022:47).

Aile, cinsel ilişkinin düzenlenmesiyle karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı; insan türünün üretimini sağlayan toplumda oluşmuş kültürel zenginliklerin devam eden nesillere aktarıldığı, üyelerin iletişimiyle ilk sosyalleşme sürecinin meydana geldiği birçok toplumsal boyutu olan sosyal birimdir (Aydın, 2009:1). Şüphesiz ki aile, bireylerin yalnızca biyolojik ve maddi ihtiyaçlarını karşılamakla sınırlı bir ilişki biçimi değildir. Sevgi, saygı, ilgi, şefkat, güven, onaylanma gibi duygusal ihtiyaçlarla inanç ve ideal birlikteliği gibi manevi ihtiyaçların da beslendiği bir kurumdur (Görgülü, 2023: 23).

İnsanlık tarihiyle yaşıt olan aile, yapısı, bireylerinin görev ve yükümlülükleri açısından toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir. Tarihten günümüze pek çok toplumda, inanç ve hukuk sisteminde ailenin değerini korumak ve sürdürülebilirliğini

sağlamak adına belirli sınırlar çizilmiş, taraflara hak ve ödevler getirilmiştir. Örneğin İslamiyette hemcinslerin birbiriyle evlenmesinin yasak olması ve hemcins birlikteliklerin aile olarak kabul edilmemesi bunun bir yansımasıdır. Nitekim aile kurumunun işlevleri değerlendirildiğinde neslin devamını ve ahlaki düzeni sağlayan bu birimin, bir kadın ve bir erkeğin bir araya gelmesine ve evlilik akdine ihtiyacı vardır. Dolayısıyla evlilik akdinin kurucu unsurları olan bir kadın ve bir erkekten oluşmayan beraberliklerin aile olarak nitelendirilmesinin, kavramın doğasına aykırı olduğu anlaşılmaktadır (Aktaş, 2011:13).

Evlilik, yalnızca cinsel tatminin meşrulaştığı bir zemin olmayıp aynı zamanda bu beraberliğin sosyal ve ahlaki boyutları bulunmaktadır. Yeni nesilleri oluşturan ve yetiştiren yuva olarak aile kurumu, sağlıklı bir topluma katkıda bulunmanın temel taşıdır (Acar, 2017: 55). Evlilik kadın ve erkek arasında yasal ve toplumsal kurallar doğrultusunda gerçekleştirilen sözleşmedir. Tarihsel yapı içinde yüzyıllardır ait olduğu kültüre göre şekillenen ve kuşaktan kuşağa aktarılan evlilik kültürel bir olgudur (Aktaş, 2011: 14). Evlilik birliği aileyi ortaya çıkarır.

Aile, içinde bulunduğu toplumun kültüründen, coğrafyasından, yaşayış biçiminden etkilendiği gibi ailenin devamı, üyelerinin bireysel çabalarıyla var olur. Aile içerisinde, bireylerin belirli rolleri ve ödevleri vardır. Aileyi oluşturan her bir bireyden beklentilerin bulunmasının ve onlara roller biçilmesinin sebebi, ailenin devamını sağlamaktır. Nitekim ailenin devamı ve korunması, neslin devamını sağladığı gibi toplum düzenini sürdürür (Avcı, 2019:127).

Aile kavramı üzerinde çalışırken toplum kavramının kilit bir rolü vardır. Aileyi anlamak için, kavramın içine doğduğu toplumu doğru anlamak gerekir. Toplum, insanların birlikte ve toplu halde yaşamalarından daha fazlasını ifade eder. Toplumu oluşturan ve düzen içinde tutan kurumlardan biri ailedir. Aile sosyal yaşamın minyatürize bir halidir. Tüm toplumsal kurumların temeli, özü ve çekirdeğidir (Demir, 2021: 771).

2.2. Ailenin Önemi ve İşlevi

İnsanın içine doğduğu, duygusal, fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarının karşılandığı ortam olması bakımından aile kurumu hem bireysel hem toplumsal bir önem arz etmektedir. Aile, insanın maddi gereksinimleri kadar manevi ihtiyaçlarının da giderilmesinde en önemli rolü üstlenmektedir. Bu itibarla başka hiçbir sosyal müessese

ailenin yerini tutamaz yahut önemini azaltamaz. Zira aile toplumun temeli, gelecek nesillerin güvencesidir. Aile kurumunun, duygusal ve fizyolojik ihtiyaçları karşıladığının bir göstergesi olarak yapılan araştırmalar, evlilik birliği devam eden aile bireylerinin daha sağlıklı olduğunu ortaya koymaktadır (Soyyigit, 2002: 45).

Öte yandan aile, çocuğun ahlak yönünden eğitilmesinde en önemli kurumdur. Kültürel anlamda kabul gören aileye ait ahlak kuralları ailenin içinde doğan çocuğa aktarılır. Böylelikle aile ahlak eğitimi görevini kendiliğinden yerine getirir. İnsanların temel değerlerini yeni nesillere aktardığı kurum ailedir (Aydın, 2007:1-2).

Ailenin işlevlerinden belki en önemlisi yeni nesilleri dünyaya getirmek ve yetiştirmektir. Yeni neslin toplumsal düzene ayak uydurmasının yanı sıra toplumsal değişimi toplum menfaatlerine uygun şekilde günümüze uyarlaması gerekliliği hasıl olmuştur. Toplumsal değişimler, günlük rutini devamlı güncellemek ve bireylerle kitlelerin sosyal-duygusal-ekonomik ihtiyaçlarına hitap etmek mecburiyetini doğurmaktadır. Bu düzende ailenin işlevsel dinamiklerini canlı tutarak değişime öz kaynaklarıyla ayak uydurması gerekmektedir (Süleymanov, 2009:13).

Üyeleri arasındaki ilişkinin sürekli ve dayanışma halinde olduğu ve iletişimin açık olduğu aileler sağlıklı ve işlevseldir. Sağlıklı bir ailede üyelerin birbirlerine duyduğu ihtiyaçlar barışçıl şekilde karşılanır ve ilişkiler duygusal temellerle dayanır. Böylelikle üyeler birbirlerine koşullu sevgi sunmaz. Yeni nesillerin topluma hizmet eder şekilde yetişmesi ve kendi refahını sağlayabilmesi, kök ailesinden aldığı duygusal öğrenme, öz saygı ve özgüven gibi edimlerle paraleldir (Şentürk, 2008:22). Ailenin dayanıklılığı, bireyler arası samimiyet, güven ve karşılıklı saygıya dayanan dinamik ve etkileşimli bir süreçle ilişkilidir. Evlilikte karşılıklı olarak güvenli bir ortam yaratılması sorun çözme becerisi kapsamında önem taşımaktadır. Aile üyeleri arasındaki iletişimsizlik, izolasyona neden olmakta ve bireyselleşmeye yol açmaktadır (Mirzanezhad, 2020:3)

Ağdemir'e göre (1991) güçlü ve sağlam bir toplum güçlü ve düzenli ailelerin oluşmasıyla mümkün olup toplumlar, onları oluşturan ailelere dayanır. Bu nedenle aileyi düzenlemek topluma düzen vermek anlamına gelir.

Ailenin işlevi topluma şekil vermek üzerinedir. Öyle ki toplumun en küçük birimi olan aile çevresel faktörlerden, dolayısıyla toplumsal donelerden bağımsız değerlendirilemez. Toplumsal ve kültürel değerler kendini aile kurumu içerisinde

gösterir. Bu nedenle farklı toplumsal normlar aile kurumuna dair kabul görmüş kurallarıyansır (Süleymanov, 2009:14). Böylelikle, aile kurumuna yapılan olumlu ve olumsuz müdahaleler toplumu doğrudan etkiler. Bu bakımdan değerlendirildiğinde ailenin anlamının yalnızca iki kişinin toplumca meşru kılınan evlilik yöntemiyle bir araya gelmesi ile oluşan ve neslin devamını temin eden bir yapı olmaktadır. Fazlası olduğu ve mikro bir eğitim kurumu olmanın ötesinde kavram olduğu bilinmektedir (Avcı, 2019:139). Çocukların bakımını ve eğitimi tesis etme, bireylerin huzur ve güvenliğini sağlama, ahlaki ve kültürel alışkanlıkları devam ettirme gibi birçok işlevi olan aile kurumu; alışkanlıklar ve değerler ekseninde içinde bulunduğu topluma hizmet etmektedir.

2.3. Aile Biçimleri

Aileye dair farklı tanımların varlığı, bu kavrama yönelik sınıflandırmaları da içermektedir. Bazı sınıflandırmaların odağı ailenin üretimdeki rolü iken, ailenin yaşadığı yer ya da sosyal yaşam gerçekliğini merkeze alan tanımlamalar da mevcuttur (Şentürk, 2008:11).

Ailenin neslin devamını düzenleyen rolü göz önünde bulundurulduğundan iki cinsiyet arasındaki ilişkiler merkeze alınır. Öte yandan vurgu, birey ve topluma yapıldığında durum farklılaşır. Toplumun sosyal ve ekonomik yapısına odaklanıldığında aile sanayi öncesi ve sanayi sonrası olarak ayrılabilir. Hanenin büyüklüğü dikkate alındığında geniş aile ve çekirdek aile kavramları göze çarpar. Ailedeki liderlik durumu, güç ve otorite figürü göz önünde bulundurulduğunda anaerkil, ataerkil ve eşitlikçi aile kategorileri oluşur. Eş sayısı dikkate alındığında ise çok eşli aile, tek eşli aile ve parçalanmış aile kavramları ortaya çıkar. Yerleşim yerine bakıldığında yerleşik aile, kent ailesi, göçebe aile, kasaba ailesi, köy ailesi gibi kategoriler görülür. Toplumun gelişmişlik düzeyi, Batı toplumu referans alınarak irdelendiğinde ortaya geleneksel aile ile modern aile kavramları çıkmaktadır (Demir, 2021: 774).

Toplumu inşa eden aile kurumu incelenirken, kavramı kategorize etmek için belirlenmiş aile biçimleri vardır. Aile tipleri, şekillenmesini etkileyen faktörler açısından ele alındığında temel olarak ikiye ayrılır. Bunlardan birincisi ailenin otorite figürünü, ikincisi ise ailenin büyüklüğünü baz alır (Gökçe, 1976:57). Bunların yanı sıra ikamet biçimi, akrabalık ilişkileri ve yerleşim yeri gibi değişkenlere bağlı olarak

çeşitli aile türlerinden söz edilmektedir. Aileyi oluşturan bireylerin otoriter olmalarına göre aileler anaerkil, ataerkil ve eşitlikçi olarak ayrılmaktadır. Hane içindeki aile bireylerinin sayısı temel alındığında aile tipleri büyük/geniş ve küçük/çekirdek aile olarak sınıflandırılmaktadır. Ailenin kurulacağı yerleşkeyi belirleyen bireyin cinsiyeti bakımından aile tipleri patrilokal ve matrilokal olarak ikiye ayrılmaktadır (Arıcan ve Canatan, 2019:110). Ailenin, evlilik birliğinin süregelmesi yahut bitmesi yoluyla yeniden oluşması durumu göz önünde bulundurulduğunda tek anne-baba ve üvey aile tipleri ortaya çıkmaktadır. Ailenin kurulduğu lokasyona, sosyal ve ekonomik imkânlara göre ise aile tipleri kırsal, kentsel ve gecekondu ailesi olarak adlandırılmaktadır (Taylan, 2009: 119).

Tarihsel süreçte ortaya çıkmış olan bu aile modellerini kısaca tanıtmak uygun olacaktır.

2.3.1. Anaerkil Aile

İlkel toplumların ikinci kademesinde rastlanan aile tipidir. Birinci kademenin avcılık ve toplayıcılık ikinci kademenin tarıma dayalı bir ekonomiyle hareket ettiği ilkel toplumlarda, göçebelikten uzaklaşarak yerleşik yaşama geçilmesiyle kadının aileyi oluşturmadaki önemi vurgulanmaktadır. Belirli türlerde kadın, kök ailesi ve çocuklarıyla birlikte yaşamaktadır. Anneye tanınan ayrıcalıklar mevcuttur. Çocukların anne soyundan geldiği düşünülür (Gökçe, 1976:58).

2.3.2. Ataerkil Aile

Ataerkil ailede erkeğin otoritesi sonsuz ve mutlaklıdır. Bu aile türünde erkek çocuk sahibi olmak önemlidir. Kız çocuklar erkek çocuklar kadar önem arz etmez ve evli kadın kocasının ocağına gider (Gökçe, 1976:60). Geleneksel toplumların aile türü, erkek egemenliğini vurgulayan ataerkil ailedir (Sayın, 2011: 54).

2.3.3. Eşitlikçi Aile

Eşitlikçi aile modelinde otorite cinsiyet ayrımı gözetmeksizin eşit olarak paylaşılır. Bu hem annenin hem babanın otorite figürü olduğu anne ve babadan herhangi birinin diğerinden üstün olmadığı aile türüdür. Müşterek çocukların üzerinde her iki ebeveyn de sorumluluk sahibidir.

2.3.4. Patrilokal Aile

Akrabalık ilişkilerinin erkek tarafından geldiği, kadının evlilik sonrasında kocasının ailesinin evine yerleştiği aile türüdür. Bu durum geleneksel toplumlarda daha fazla gözlemlenmektedir. Patrilokal aile yapısında kadının, toplumsal beklentilere uygun olarak bazı rol ve sorumlulukları bulunmaktadır (Gökçe, 1976: 60).

2.3.5. Matrilokal Aile

Çocukların anne soyundan geldiği ve anne evinde oturduğu aile türüdür. Evli bir çiftin kadın tarafının ailesi ve akrabalarıyla yaşamasını içermektedir (Gökçe, 1976: 58). Geçim durumu da yaşanan yer kapsamında belirleyici olmaktadır. Eğer kadının ekonomik gücü daha fazlaysa matrilokal aile türü gözlemlenebilir (Haviland, 2002: 480).

2.3.6. Tek Ebeveynli Aile

Ebeveynlerden birinin çocuk bakımından tek başına sorumlu olduğu aile modelidir. Boşanma, ölüm yahut tercih sonucunda ortaya çıkabilmektedir. Tek ebeveynli ailelerin büyük çoğunluğu anne ve çocuk üyelerinden oluşmaktadır. (Aydiner Boylu, Öztop, 2013: 19).

2.3.7. Üvey Aile

Günümüz dünyasında değişen aile yapıları, evliliklerin sonlanmasındaki artış ile yüksek korelasyonludur. Modernleşen dünyada boşanmaların artmış olması ve bu kişilerin yeniden evlenmeye duydukları istek bu aile türünü doğurmuştur (Aslantürk ve Kaya Kılıç, 2020: 1172).

2.3.8. Kırsal Bölgede Yaşayan Aile

Varlığı sanayi devrimi öncesine kadar uzanan bir aile türüdür. Ekonomisi tarım ve hayvancılık üzerine olan bu aile modelinde, genel olarak anne, baba, çocuklar, büyükanne, büyükbaba gibi üç kuşak birlikte yaşamaktadır. Ataerkil bir niteliğe sahip olduğundan dolayı evin erkeğinin ve erkek çocuğun daha önemli görüldüğü bir aile yapısı söz konusudur. Ailede evlilik yaşına gelmiş bireylerin eş seçiminde ise ebeveynlerin rolü etkindir (Danış ve Sülü, 2016: 218).

2.3.9. Kentsel Aile

Genel anlamıyla çekirdek aile tipinde bir yapıya sahiptir. Tüketim alışkanlıkları şehir yaşantısına uygun olarak çeşitlilikler göstermekte olan bu aile türünde otorite figürü genelde daha eşitlikçi bir görüntü sergilemektedir. Örf, adet anane gibi bağlayıcı ahlaki süreçlerin etkisi bürokratik kurumların etkisine oranla daha kısıtlıdır. Ailedeki kadının evin içi süreçlerine olan katkısı kırsal bölgede yaşayan aile tipindeki kadına kıyasla daha kısıtlı kalabilmektedir. Kadının iş hayatında daha aktif rol aldığı bir aile modelidir (Doğan ve Doğan, 2005: 20).

2.4. Toplumsal Aile Algıları

Bazı dillerde toplum ve aile sözcükleri kimi yönleriyle birbirleri için kullanılabilir. Böylesine birbirini etkileyen iki kavram, tarihsel dönüşümden de birlikte etkilenmektedir. Kültür; çevre, tarih ve küresel faktörlerden etkilenen toplum sürekli bir değişim ve dönüşüm içindedir. Toplumsal değişimler ise söz konusu değişime neden olan donelerle birlikte kendini aile birimleri içinde bariz bir biçimde gösterir (Canatan, 2019: 53).

Tarih boyunca aile, çeşitli boyutlarıyla köklü değişimlere uğramıştır. Ailenin değerleri, örgütsel yapısı, aile içi ilişkiler, aileyi etkileyen ekonomik faktörler ve ailenin topluma katılımı bu değişim kapsamındadır. Bahsedilen değişimin temelinde şüphesiz toplum vardır.

Aile toplumun aynası olduğundan toplumu etkileyen değişim ve dönüşüm süreçleri, kendi başına küçük bir toplum olan ailede ve aileyi oluşturan üyelerde kendini gösterir. Bireylerin ve oluşturdıkları ailelerin toplumsal değişimden etkilenmemesi söz konusu değildir. Ancak etkilenme şekilleri ile değişimin hangi yönünden daha çok etkilendikleri birbirlerinden farklılık gösterir. Bu bakımdan aynı tarihsel ve kültürel değişim sürecini yaşayan aileler, değişimin farklı yönlerinden farklı düzeylerde etkilenecek kültürel, sosyal ve ekonomik farklılıklar yelpazesinde yerlerini bulmaktadırlar.

Demir'e göre (2021) insanlık tarihinin son beş yüz yılı toplumsal anlamda büyük değişimlere sahne olmuştur. Bu bağlamda sosyo-ekonomik yönü ve yaşam tarzı bakımından üç farklı toplum tipinden bahsedilebilir. Bunlar geleneksel, modern ve postmodern toplumdur. Bu üç farklı toplum yapısı, farklı aile tiplerini ortaya

ıkarırken; aynı tarihsel düzlemde geleneksel, modern ve postmodern aile yapıları aynı anda bulunabilir.

Geleneksel toplum yönetim ve yaşayış biçimi bakımından modern toplumdaki ayrılmaktadır. Devlet, dış saldırılara karşı ülkeyi korurken ülke içinin düzenini sağlamayı amaçlamaktadır. Toprağı dayalı ekonomik yapı nedeniyle toprak sahiplerinin varlığını koruduğı görülmektedir. Eğitim yalnızca belirli kesimlere tanınan bir ayrıcalıktır. Geniş aile tipi yaygındır. Kendi içinde kapalı olan toplumsal ilişkiler mevcuttur (Suğur ve Suğur, 1998: 23).

Geleneksel toplumtipi kendine özgü ekonomik, siyasal, toplumsal ve eğitimsel özellikler barındırmaktadır. Üretim insan ve hayvanların fiziksel gücüne dayanmaktadır. Tarımsal ve kapalı ekonomi vardır. Okuma yazma oranı düşük, toplumsal hareketlilik kısıtlıdır. Siyasal kurumlar oluşmuşsa da yönetim hakkı bir zümreye aittir. Aile mesleği ve çalışma düzeni sürdürülür. Kırsal yaşam tarzı yaygındır. Kişinin itibarını toplumsal konumu, yetenekleri ve kişiliğinden ziyade aile ve soy bağları belirler. İnsan gücüne üretim açısından ihtiyaç olduğundan doğum kontrol yoktur yahut nadirdir. Aile bireyleri arasında hiyerarşik bir yapılanma vardır. Yaşlılar gençlerden, erkekler kadınlardan üstündür. Soy babaya bağlıdır. Ortak mülkiyet yaygındır. Dayanışma, yardımlaşma ve akrabalık önemli kavramlardır. Roller oldukça belirgindir. Kadın ve erkeğin sorumlulukları keskin çizgilerle belirlenmiştir. Sosyal roller gereği erkek dışarıda evin geçimi için gerekli olan görevleri yerine getirmekteyken; kadın evin içinde ev işleri ve çocuk bakımından yükümlüdür. Aile birinci planda, bireyler arka plandadır. Nitekim bireyin statüsünü de mensup olduğu aile belirler. Dolayısıyla ailenin şanı, itibarı ve namusu bireyinkinden önceliklidir. Ailenin mahremiyeti oldukça önemlidir. Ailevi sırlar ifşa edilmez. Diğer aile türlerine kıyasla işlevleri oldukça çeşitlidir. Ekonomi, eğitim sağlık ve güvenlik gibi birçok kurumun işlevini üstlenir. Geleneksel toplumdaki ailenin, her bireyinin farklı özelliklerinden bezenerek oluşturduğu işlevleri üretim, üreyim, psikolojik destek, eğitim, dini kurum, sağlık, saygınlık, eğlence ve boş zaman değerlendirme, güvenlik, yardım ve bakım sağlama olarak sayılabilir. Kurum olarak oldukça güçlüdür ve kırılğan bir yapısı olmadığından boşanmalara az rastlanır (Demir, 2021).

Modern toplumdaiktidarın kaynağı halktır. Ulus bağı insanları bir arada tutmaktadır. Devlet toplumun eğitim sağlık ve sosyal gereksinimlerini karşılamakla

yükümlüdür. Tarıma dayalı ekonomik yapıdan sonra ticaret yaygınlaşmıştır. Eğitim sisteminin değişmesi ile bireyler kendi yetenek ve eğilimlerini keşfedebilmiştir. Okur yazar oranı artmıştır. Bireyler sosyal ve ekonomik yönden eşitlenmiş fırsatlara erişim imkânı kolaylaşmıştır (Suğur ve Suğur, 1998: 24)

Modern toplumdadeğişim vurgulanır. Geleneksel toplumdan ayrılan en önemli özelliği modern toplumda yaşayan insanın, çevre üzerindeki etkisinin çok daha vurgulu olmasıdır. Modern toplum sanayileşme sonrası toplumu refere etmektedir. Kırsal alanlardan kentsel alanlara göç ile kentleşme yaygınlaşmaktadır. Aileden alınan statü ve itibardan ziyade bireysel başarılar ve yetenekler yeni statülere imkân sağlamaktadır. Toplumsal hareketlilik nedeniyle ve kentleşmenin artmasıyla köylü-şehirli, işçi-işveren, amir-memur gibi yeni sosyal sınıflar doğmuştur (Giddens, 2008: 181). Üretimin değişmesiyle tüketim kalıpları değişmiş, özel mülkiyet artmıştır. Bireyselleşmenin yaygınlaşmasıyla akrabalık ve komşuluk ilişkileri zayıflamıştır. Aile yapısı geniş aileden çekirdek aileye dönüşmüştür. Üretim başkası için yapılır ve başkalarının üretimi tüketilir. Ev ve iş ayrılmıştır. Kadınların ve çocukların üretime katılımı hane sınırlarından çıkmıştır. Kadınlar hane dışında üretime katılmaya başlamıştır. Toplumsal yaşam koşullarının iyileşmesi ve sağlık alanındaki gelişmelerle insan ömrü uzamıştır. Evlilik yaşı onlu yaşlardan yirmili yaşların ortasına kadar gelmiştir. Evlilik kararı toplumsal liderler tarafından değil bireyler tarafından verilmektedir. Kadın erkek arasındaki hiyerarşik yapılanma eşitlikçi bir konuma kaymıştır. Boşanma oranları birçok sebebe bağlı olarak yüksektir. Toplumun boşanmaya olan müsamahakâr bakışı, kırılğan ailevi ilişkiler, zor evliliklere katlanma mecburiyetini ortadan kaldıran kadının kamusal alanda var olması sebepler arasındadır. Akrabaya yabancılaşma artmıştır. Geleneksel toplumun kendi bünyesine topladığı eğitim, sağlık, güvenlik, yaşlı-çocuk bakımı gibi işlevler artık kurumlar tarafından yerine getirilmektedir. Bireyselliğin arttığı yeni düzende aile kavramının önemi oldukça azalmıştır. Modern aile, eşler arası sadakati sağlamak ve korumak konularında dışsal faktörler açısından zayıftır (Demir, 2021).

Toplumların değerleri, kurumları, tabakalaşmaları ve üretim tarzlarındaki çeşitlilikler toplumsal değişimin ürünleridir. Örneğin geleneksel toplumun öğeleri olan tarım, kast sistemi, esnaf teşkilatı, geniş haneli aile yapısından; sanayi, sınıf, çekirdek

aile gibi ögeleri olan modern topluma geçiş toplumsal değişimin göstergeleridir (Yıldırım,2019: 121).

Geleneksel aile yapısı, tarihsel olarak toplumun ihtiyaç duyduğu ögeleri karşılayamadığında modernleşme ile aile hızlı bir dönüşüm sürecine girmiştir. Hatta başlangıçta gelenekselden modern biçime bürünen aile sonradan modernleşmenin ardından küreselleşmeye yönelmiştir (Yıldırım, 2019: 122).

Geleneksel aile modelinde aile üyelerinin rollerinin belirlenmiş olduğu, üyeler arasında belirgin bir iş bölümünün bulunduğu, dolayısıyla üyelerin cinsiyetlerine ve yaşlarına bağlı olarak işlevlerinin ve sorumluluklarının belirlendiği görülmektedir. Bu modelde kadın ve erkek; sorumlulukları, haneyi ilgilendiren işler ve hane dışında aileyi ilgilendiren işler olarak paylaşmaktadır. Kadından ziyade erkeğin kamusal alanda var olduğu, gelir getirecek işlerde çalıştığı ve ailenin geçimini sağladığı; kadının ise ev içi işlerle ilgilendiği, çocukların yahut geniş ailelerde yaşlıların bakım sorumluluğu ile ilgilendiği bir model söz konusudur. Ataerkil ve geleneksel yapıdaki ailelerde erkek çocuk olarak dünyaya gelmek sevinçle ve iftihar meselesi olarak karşılanmaktadır. Erkek çocukların kız çocuklara kıyasla ayrımcılık görmeksizin ve gururu okşanarak yetiştirildiği görülmektedir. Kimi zaman bu abartılı tutum erkek olmanın bir üstünlük olarak görülmesine sebep olmaktadır. Duygusallık, nezaket ve incelik erkeğe yakıştırılmamaktadır (Görgülü, 2023: 33).

Çocuklar belirli bir yaşa kadar bakım gören rolünderken erişkinlik dönemine yaklaşımları ile cinsiyetlerine göre ve ailenin ihtiyacı doğrultusunda aile içi iş bölümünde işlevlerine uygun rolü üstlenirler. Örneğin olgun erkek çocuk dışarıda çalışan babanın iş yükünü azaltırken, olgun kız çocuk annenin ev içi sorumluluklarını paylaşmak adına küçük çocukların bakımını üstlenebilir (Danış ve Sülü, 2016: 220).

Modern ailede ise gözle görülür bir iş bölümünden ziyade hem kadının hem erkeğin gelir getirecek işlerde çalıştığı ve hane içi işleri paylaştığı görülmektedir. Dolayısıyla çocuk bakımı da ortaktır. Bununla birlikte rol paylaşımının geleneksel aile modelinde kabul gördüğü gibi sınırlarının belirli olmayışı nedeniyle, modern aile üyelerinin sıklıkla çatıştığı ve rol karmaşasından kaynaklı olarak beklentilerinin karşılanmadığı görülmektedir (Strong, DeVault ve Cohen, 2011: 45).

Öte yandan geniş ailelerde kabul görmeye devam eden geleneksel değerler nedeniyle aile düzeninde yaşanan rol paylaşımlarının belirginliği, birlikte yaşama

kültürü ve ortak inançlarla birlikte gelen tecrübeler kendini göstermekteyken, sanayi devrimi sonrasında yaşanan gelişmelerin getirdiği bir zorunluluk olarak ortaya çıkan çekirdek aile modelinde durum farklılaşmıştır. Çekirdek aile modeli mevcut kültürün bir kısmını bünyesinde taşımakla birlikte, bireyselliğin gözle görülür hale gelen karakteri nedeniyle birtakım sorunları yanında getirmiştir (Çapcıoğlu, 2018: 19).

Sanayi devrimi gibi kitlesel değişimlerle beraber bireylerin ortak hayatının etkilenmesi sonucunda aile yapısı değişmek durumunda kalmıştır. Ancak bu değişim geçmişte edinilmiş alışkanlıkları ve bu alışkanlıkları ortaya çıkaran ihtiyaçları karşılamadığından, modern aileyle ilgili sorunlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin, her iki ebeveynin de gelir getirecek işlerde çalıştığı ailelerde, çocukların günlük rutinini korumak ve bakımını sağlamak bir sorun haline gelmektedir. Geleneksel ailelerde ise her yaş grubu ve cinsiyete mensup aile üyesinin belirli bir işlevi olduğundan çocuk bakımı maddi ve manevi sorun teşkil etmeyen bir unsurdur (Köse, 2012: 19).

Modern ailenin geniş ailelerden farklı olan bireysel yapısı, çocuk yetiştirme sorumluluğuna farklı bir anlam kazandırmıştır. Bu iki aile türü arasında çocuk yetiştirme bakımından en büyük farkın, özellikle ilk çocukluk döneminde çocuğun anne ihtiyacının giderilmesi konusunda yaşandığını görebiliriz. Kadının ekonomik hayata katılmasıyla beraber geleneksel ailelerde olduğu gibi çocuklarına düzenli bakım vermesi kolay olamamaktadır (Strong, DeVault ve Cohen, 2011: 47).

Modern toplumun sanayile ilişkilendirildiği gibi *postmodern toplum* teknolojiyle ilişkilendirilmektedir. Dijital ya da teknolojik toplum gibi isimlerle anılır. Bilgi toplumu, eğitim ve öğretim ile bilginin geliştiği ve yaygınlaştığı düzeni simgeler. Bilgi-bilişim-dijital üretim yaygınlaşmıştır. İşgücü fizikselden zihinsel dönüşmüştür. İşgücünün zihinsel kayması, fiziksel anlamda dezavantajlı kabul edilebilecek olan kadın açısından avantaja dönüşmüştür. Kadınlar iş piyasasına daha çok katılmıştır. Modern toplumdaki bireycilik postmodern toplumda bencillığe dönüşmüştür. Bencillik, görecelik, kuralsızlık toplumsal özellikler arasında yer bulmuştur. Aile çeşitlenmiştir. Tek aile yapısı yerini çoklu aile yapılarına bırakmıştır. Postmodern aile farklı din, kültür ve ırklardan evliliklere imkân vermektedir. Çocuklar dış etkilere açık yetiştirilmektedir. Aile üyelerinin pek çok sorumluluğu vardır. Hane içi ve hane dışı roller değişmiş ve farklılıklar silikleşmiştir. Aile içi dayanışma ruhunu, fedakârlığı ve empatiyi öldüren bencillik ailedeki güven, saygı ve sevgi atmosferinin yetersizliğine

sebepe olmuştur. Beklentilerin oldukça bireysel ve yüksek olması evliliğin devamını tehlikeye düşürmüştür (Demir, 2021).

Günümüzde çekirdek aile, toplumsal değişimin bir sonucu olarak geleneksel geniş ailenin önüne geçmiştir. Nitekim toplum; dinamik bir yapısı olan, küresel değişikliklerden etkilenen ve alt kümelerini etkileyen bir yapıdır. Toplum, rastgele bir araya gelmiş insan gruplarından ziyade ortak bir kültürü ve tarihi paylaşan insan topluluğudur. Dolayısıyla aile kurumu toplumsal değişimlerden ve topluma bağlı olarak küresel değişimlerden etkilenir (Avcı, 2019: 33).

Toplum yapısını etkileyen küresel değişimlerin en kabul göreni sanayi devrimidir. Sanayi devrimi ve makineleşme ile teknolojik gelişmeler bireylerin sosyal ve ekonomik düzeylerini, yaşam rollerini, eğitim seviyelerini, yaşam biçimlerini, kadına yönelen algıyı, iş bölümünü, günlük rutini, aile yapısını, sosyolojik yapısını tamamen değiştirmiştir. Yeni oluşan modern yaşam bireysel, kitlesel ve küresel birçok değişime gebe olmuştur. Geleneksel yapının olumlu yönleri tahrip olmakla birlikte belirli bir zaman içerisinde toplumsal bir konfor alanı da ortaya çıkmıştır. Önemli olan toplumsal değişimin olumsuz sonuçlarını doğru analiz ederek bireylere huzur, düzen ve dinginlik sağlayan yeni yöntemleri belirlemek adına ilkel ve modern toplumların olumlu yönlerini vurgulamaktır. Nitekim tarihsel çerçevede ilkel toplumların alışkanlık geliştirdiği ve gelenekleştirdiği rutinlerin faydacı yönlerini günümüze ve modern topluma uyarlamak yoluyla kitlesel refah desteklenecektir (Çevik, 2020: 19).

Hızlı sosyal değişim nedeniyle geleneksel kültürün bazı unsurları kaybolma riski altındadır (Canatan, 2008: 62). Toplumı korumak ve refahına hizmet etmek aile kurumunu korumaktan geçer. Hem aile kurumunda hem de toplumsal değişim söz konusu olduğunda toplumda, başrolü kadın figürünün oynadığı görülür. Öyle ki sanayileşme öncesinde kadın, üretim alanına evdeki rolüyle katılmış, iş bölümü hane içiyle ve çocuk yetiştirme rolüyle sınırlı kalmış; kamusal alana uzun dönemler dahil olmamıştır. Sanayileşme ve tarımda makineleşme kadının iş gücüne katılımını getirmiş, feodal toplumun aksine kamusal alana ilk kez dahil olan kadına erkekle eşit haklara sahip olma fırsatı doğmuştur. Kadının çalışma hayatına aktif katılımının ardından sosyal ve ekonomik statüsü yükselmiştir. Kadın, erkekle eşit fırsatlara sahip olmuş ve eşit sorumluluklar edinmiştir. Zira sanayi devrimi yalnızca zamandan tasarruf ve teknoloji alanında gelişme kaydedilmesine sebep olmayıp üretime katılan

bireyin ve kamusal alana dâhil olan kadının düşünsel süreçleri adına ilk basamak olmuştur(Suğur ve Suğur, 1998: 23). Toplumsal ve küresel değişime neden olan her bir olgu aile yapısını etkilemiş ve bu durum toplumların kültüründe, değerlerinde ve yaşayış biçimlerinde kendini göstermiştir.

2.5. Aileyi Korumaya İlişkin Temel İlkeler

Aile, toplumun küçük yapı taşı olarak toplumsal gelişimin öncüsüdür. Aileyi oluşturan bireyler, ailenin ortaya çıkardığı eğitsel ve kültürel atmosferden etkilenecek toplumun kültürünü oluşturmaktadır. Bireyi toplumla kaynaştıran bir birim olarak ailenin korunması da toplumsal gelişim ve değişimin ilk adımı olarak kabul edilmektedir. Aile devlet tarafından tanınan meşru bir birimdir. Aile birimi içerisinde bireyin sosyal yönü açığa çıkmaktadır. Sosyal bir varlık olan insanın diğer insanlarla bir arada var olmasını önceleyerek toplumu oluşturan kurum ailedir. Toplumsal hayatın önemli ve gerekli olduğu ölçüde, o toplumun çekirdeğini oluşturan aile birimi de önemlidir. Bu bakımdan aile evrensel bir kurum olarak toplumun kültürel kimliğinin, insani değerlerinin ve tarihi sürekliliğinin koruyucusudur (Demirkan, 2006: 92). Öte yandan aile değerlerinin zayıflaması, aile kurumunun önemini yitirmesine sebebiyet verdiği gibi; toplumsal sorunları da beraberinde getirmektedir. Yeni neslin eğitim alanı, insan hayatının ilkokulu olan aile çözüldükçe, bireylerin topluma uyumu azalmakta ve toplumsal sorunlar ortaya çıkmaktadır (Çevik, 2020: 27).

Günümüzde hızlı bir sosyal değişim ve farklılaşma yaşanmaktadır. Teknolojik gelişmeler, köyden kente göç ve küreselleşme gibi olgular nedeniyle toplumun değişmeden kalması ve toplumsal değerlerin değişmeden aktarılması imkânsız olduğu gibi böyle bir beklenti gerçekçi de değildir (Canatan, 2008: 66).

Aile yapısını güçlendirmenin toplumsal sorunların ortadan kaldırılması amacını gerçekleştirmedegüçlü bir misyonu vardır. Kültürel, sosyal ve ekonomik sorunlar aileyi etkisizaltına aldığı ölçüde toplumu da etkilemektedir. Küresel değişim, toplumsal kabulleri ortadan kaldırarak toplumları kültürel bir evrim sürecine itmektedir. Geçmişte ailenin ve toplumun yararına olarak belirlenmiş toplumsal kurallar çözüldükçe aileyi koruyan değerler, aileyi oluşturan bireylerce önemsizleştirilmiştir (Giddens, 2008: 101).

Aileyi parçalayan ve dağıtan unsurlar topluma yayıldıkça aile kurumu bireyler üzerindeki etkisini kaybederek, toplumsal değerleri besleyip sürdürme fonksiyonundan uzaklaşmıştır. Toplumsal değişimin hızına ayak uydurmakta zorlanan aile kurumunu korumak, kültürel değerleri ve sosyal yapıyı korumak bakımından elzemdir.

Ailevi değerler, aile kurumunu düzenlemekte ve yönlendirmektedir. Aile değerlerinin başında ise evlilikle ilgili ilke ve değerler gelmektedir. Ailenin temeli olan ve neslin muhafazası olan evlilikte dindarlık, denklik, karşılıklı olarak haklara saygı duymak ve hakları korumak önemli değerlerdendir. Aileye dair bir diğer konu olan çocuk yetiştirmekte onların doğal becerileri dikkate alınmalı, kız ve erkek çocuklar kendi sorumluluklarını yerine getirebilecekleri şekilde yetiştirilmelidir. Terbiye değerleri içerisinde adalet göz ardı edilmemelidir. Ayrıca anne-baba ve çocuklar arasındaki ilişkide saygı ilkesi esas alınmalıdır. Adalet ilkesi aile bireyleri arasında karşılıklı olarak korunmalıdır. Küçüklerin büyüklere saygı duyması; büyüklerin küçüklere sevgi göstermesi gerekmektedir (Canatan, 2019: 270).

Günümüzde birçok disiplini içinde barındıran aile kavramı aynı zamanda toplumların refah seviyelerinin yükseltilmesi ile kolektif bir huzur sağlamayı amaç edinmektedir. Toplumsal yapının sağlıklı zeminlere oturtulabilmesi, aile yapısının daha güçlü hale gelebilmesi kapsamında ailede dinin rolü büyük önem arz etmektedir (Erol, 2013: 132).

Yaradılış olarak birbirine ihtiyaç duyan kadın ve erkek evlilik birliği ve aile kurmak yoluyla, fiziksel ve bedensel farklılıkları harmanlar. Duygu, düşünce, yetenek ve zevkleri farklı olan; iki farklı kültürden gelen iki insanın hayatlarının devamını beraberce yaşarken sorunlarla karşılaşmaları muhakkaktır. Bu bakımdan evliliği doğru idame ettirmenin yolları vardır. Eşlerin birbirlerine değer verip, birbirlerinin kişiliklerine saygı duymaları biz olma bilincini geliştirmektedir. Erkek ve kadın yalnızca birbirlerinin biyolojik ihtiyaçlarını karşılamayıp aynı zamanda birbirlerinin manevi ihtiyaçlarına da hitap ederler. Birbirlerine huzur verir ve sevgi ile merhametlerini sunarlar. Nitekim evliliği mecburi bir beraberlikten farklı kılan şey sevgidir. Sağlıklı aile adalet ilkesine dayanır. Hak ve sorumlulukların kadın ve erkek için karşılıklı olması, ailedeki adaleti ifade eder. Evlilik, en samimi arkadaşlıktır. Samimiyeti pekiştirmek adına eşler birbirlerine zaman ayırmalıdır. Aileyi ayakta tutan

değerlerden birisi de sadakattir. Sorumluluk ve aidiyet duyguları, eşler arasındaki güven bağının yapı taşıdır (Görgülü, 2017: 16-19).

Ailenin karşı karşıya kaldığı birçok risk faktörü mevcuttur. Aile, değişen ekonomik düzende bireylerin geçimini sağlamakla yükümlüdür. Bir nesil öncesinde ebeveynlerden birinin gelir getirecek işlerde çalışması, aile bireylerinin tümünün geçimini sağlamaya yetmekteyken yeni neslin içindeyetiştği ailenin ekonomisini, maddi sosyal ve eğitsel ihtiyaçları karşılamaya yetecek düzeyde tutması, tek bir yetişkinin çalışması ile mümkün olmamaktadır. Eşler, günümüz ekonomik şartlarında çalışma hayatında birlikte yer almaktadır. Bu durum aile sorumluluklarının paylaşılmasında adalet ilkesinin önemini ortaya koymaktadır. Toplumsal hayatın hızlı değişimine paralel olarak eşin birbirinden beklentisinde ve rollerinde değişim söz konusu olsa da aileyi ayakta tutup zamanın tehditlerine karşı koruyacak olan ilkeler, adalet, sadakat, merhamet ve dayanışmadır (Görgülü, 2023: 22).

Yetişmekte olan çocukların eğitim kalitesini de ailenin gelir düzeyi belirlemektedir. Eski nesillere kıyasla daha kolay ulaşılabilen sosyal ve eğitsel imkânlarla her gelir düzeyinden ve her statüden ailenin ulaşması mümkün olmamaktadır. Bununla birlikte ailenin refahının anahtarı olan gelir düzeyini artırmak adına bireyler günün büyük bir bölümünü hane dışında geçirdiklerinden, aile bireylerinin duygusal paylaşımında bulundukları ve sosyal yapılarını oluşturdıkları bir arada vakit geçirme zemini de hasar almaktadır. Maddi imkânlarla sahip olmak ve bu yolla yaşam kalitesini artırmak adına dışarıda geçirilen zaman, ailenin sosyal paylaşım işlevini tahrip etmektedir. Teknolojik gelişmenin kaçınılmaz bir sonucu olan televizyon ve telefon ekranları, aile üyelerinin hane içinde geçirebildikleri sınırlı vakti olabildiğince niteliksizleştirmektedir. Yaşam tarzının değişmesi sonucunda eşlerin birbirine ayırdıkları zaman giderek azalmıştır. Günün büyük bir bölümünü ev dışında geçiren eşler çalışmanın ev içerisinde televizyon yahut bilgisayar ekranlarının çekim gücüne kapılmakta ve birbirlerini ihmal etmektedir. Eşler arasındaki samimiyet ve paylaşımı tahrip etmekte ve eşleri birbirinden uzaklaştırmaktadır (Görgülü, 2017). Anlaşılmaktadır ki, bir kaç on yıl öncesinde olduğu gibi geniş aile yapısında birlikte yaşamak ve görevleri paylaşmak alışkanlıklarına sahip olan aileler, aile kurumunun korunması bakımından daha avantajlıyken; günümüzde yaygın olan bireysel düşünme biçimi aile olgusunu tehlikeye sürüklemekte ve devamını engellemektedir.

Kadının iş gücüne aktif katılımının artmasıyla gelişmekte olan ülkelerdeki boşanma oranları da artış göstermiştir. Ülkemizde boşanma oranları kapsamında gelişmeler yaşanmıştır. 2012 yılında Türkiye’de boşanma sayısı 123,325 iken 2020 yılında 180,954’e yükselmiştir (TÜİK, 2023). Boşanma oranları evrensel olarak artmıştır. Nitekim evlilik kurumu geçmişte mülkiyetin ve statünün kuşaktan kuşağa aktarılması ihtiyacını karşılamaktayken günümüzde ekonomik ortaklık konusunda bir zorunluluk olarak görülmemektedir. Boşanmayla ilgili tabuların yıkılması da kısmen bu gelişmelerin sonucudur. Sanayileşme, kentleşme, yeni yaşam tarzlarının toplumsal hayatta yarattığı hareketlilik, bireyselleşmeye yol açmıştır (Aydın ve Baran 2010: 121-122).

Duygusal ve sosyal paylaşımların eksikliği ile ortaya çıkan iletişimsizlik ve aile içi şiddet, birçok aile üyesinin duygusal ve sosyal yoksunluklar yaşamasına sebep olarak fiziksel ve psikolojik hastalıklara zemin hazırlamaktadır. Bunların yanı sıra, aile birimi parçalanmakta, dağılmakta, aile yapısı toplumsal olarak bozulmaktadır. Aile kurumunu güçlendirmek, toplumsal yapıyı sağlamlaştırmak için atılması gereken ilk adım olup acil ve zaruridir (Koray, 2012:31).

Aydın ve Baran (2010) evlenme ve boşanma konularını ele aldığı çalışmasında boşanma oranlarının toplumsal değişimle bağlantılı olarak artış gösterdiğini ifade etmiştir. Çalışmada, 2001-2007 yılları arasındaki boşanma oranlarına yer verilmiştir. Türkiye’de boşanma sayısı, 2001 yılında 91.994 iken, 2007 yılında bu sayı 94.219 olmuştur. Mutlu bireyler sağlıklı ailelerde yetiştiği düşünüldüğünden, aile kurumuna önem verilmesi gerekmektedir. Aydın ve Baran evliliğin devamını ve aileyi korumaya ilişkin önerilerini aşağıdaki şekilde sıralamıştır:

- “Yeni yetişen nesiller evliliği bir sözleşme olarak görmektedir. Sağlıklı evlilikler sonucunda kurulan düzenli ailelerin mutlu çocuklar yetiştirebilmesinin, hayatın en önemli amaçlarından biri olduğu yaygın kültür ögesi haline getirilmelidir.
- Magazin unsurları ve görsel medya, çocuk sahibi olmak için evlenmenin bir ön koşul olmadığı, evlenmeden de çocuk yetiştirilebileceği algısını yaratmaktadır. Evlenme ve boşanmayı sıradanlaştırarak evlilik kurumunun flört gibi algılanmasına sebep olan kitle iletişim unsurları, topluma ve gençliğe rol model olarak sunulmamalıdır. Farklı birliktelikleri mutluluk getireceği fikri empoze edilmemelidir.

- Tüm çiftlere evlenme öncesinde zorunlu ve ücretsiz olarak devlet eliyle evlilik danışma hizmeti verilmelidir. Evlilik danışmanlığı hizmetini verecek profesyonellerin sayısını artırabilmek adına üniversitelerde yüksek lisans ve doktora programları açılmalıdır.
- Çocuk sahibi evli çiftler birey olmalarının yanında çocuklarına birer rol modeldirler. Yetişkinlerin çocukları için uyumlu eş ilişkisi sürdürmeye yönelik karşılıklı örnek davranışlar sergilemelidir.
- Evlilik ve aile terapi hizmetlerinin yalnızca evlilik öncesinde ve sırasında yeterli değildir. Çocuklara ve yetişkinlere destekleyici ve eğitici hizmetler, boşanma sonrası için de ele alınmalıdır. Müşterek çocuğu olan tarafların boşanma süreci ve sonrasında sağlıklı çocuk yetiştirmelerini desteklemek adına eğitim ve danışmanlık programları yaygınlaştırılmalıdır.
- Bilimsel çalışmalar aile kurumunun yaşadığı sorunlar üzerinde yoğunlaştırılmalıdır. Böylelikle kamuoyu ve yasa yapıcılar odağında farkındalık geliştirilmelidir.
- Evliliğin devamını engelleyen ve aile kurumu için risk teşkil eden ekonomik risk faktörleri üzerinde çalışılmalıdır. Ailenin yoksulluk ve işsizlik gibi sorunlarına karşı kesin çözümler üretilmelidir.
- Alınacak toplumsal önlemlerin, parçalanmış ailelerde dahi sorunları çözülmüş yetişkinleri ve çocukların uyum düzeylerini artıracakı unutulmamalıdır. Sağlıklı evlilikleri olan kişilerin tüm gelişim basamaklarında sağlıklı çocuk yetiştirebilecekleri bilinmelidir (Aydın ve Baran, 2010:123-124).

Kutsal aile müessesesinin geleceğini keyfi isteklere, kötü niyetlere bırakmamak için aile kurumunun temelleri sağlam atılmalı ve yaşatılması için gerektiğinde fedakârlık gösterilmelidir (Acar, 2017: 110).

Aileyi ayakta tutacak ve güçlü kılacak aile değerleri Canatan (2010) tarafından sevgi, saygı, sadakat, dürüstlük, paylaşma, sıcaklık ve güven duygusu olarak ifade edilmiştir.

Balcı Arvas ve Hökelekli (2017) ahlaki değerlere uygun evlilikler kurmanın bağlılık duygusuyla ilişkili olduğunu, bağlılık duygusunun iyi bir evlilik hayatı

sonucunda ortaya çıkmadığını aksine sağlıklı ya da sağlıksız evlilikleri düzenleme ve daha iyi hale getirme kaynaklarından biri olduğunu ifade etmiştir.

Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün 2010 yılında yaptığı Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması bulguları aile değerlerine dair fikir vermektedir. Verilere göre görüşülen kişilerin %83,7'si aileyi maddi ve manevi sorunlar olduğunda başvurulması gereken ilk yer olarak ifade etmiştir. Bu veri değerler sistemi ve ailenin bireyler üzerindeki etkisini göstermektedir. Görüşme yapılan kişilerin %90,3'ünün 'Ailemin İyiliği İçin Her Türlü Sıkıntıya Katlanabilirim' ifadesine katıldığı görülmektedir. Bu yargının, aile bireyleri arasındaki -biz- bilincinin yansıması olduğu değerlendirilmiştir. 'Aile İçi İlişkiler Eşler Kadar Anne-Babaları da İlgilendirir.' ifadesine katılım oranının %66,3 olduğu, yaşın artmasıyla ifadeye verilen onay oranının da arttığı görülmüştür. Geleneksel kabul ve rollerden etkilenen yaş gruplarının kök ailelerinin önceliklerini şimdiki ailelerine daha çok yansıttıkları anlaşılmaktadır. 'Aile İçi Sorunlar Başkalarını Değil Yalnızca Eşleri İlgilendirir.' ifadesine katılım 84,1'dir. Üst gelir guruplarında ve yüksek eğitim düzeyinde ifadeye katılımın arttığı görülmektedir (aile.gov.tr. Erişim Tarihi: 01.05.2023).

Araştırma sonuçları Türk aile yapısındaki birlik bilincini gözler önüne sermesinin yanında çekirdek ailede gerçekleşen bir sorunun çözümü konusunda geleneksel ve güncel metotların karmaşaya sebep olduğunu yansıtmaktadır.

Kültürümüz ailenin devamına yönelik gücünü sevgi, saygı, merhamet, sadakat, güven gibi temel değerlerden ve erdemlerden almaktadır. Sevgi ve saygı çerçevesinde kurulan evlilikler, kadın ve erkeğin birbiriyle olan iletişimini güçlendirirken sadakat ilkesi evlilikteki bağlılığı pekiştirmektedir. Dürüst çiftler, aile ortamındaki huzur ve güveni temin etmektedirler. Toplumsal ve kültürel yapımız tüm bu değerleri korumaya yönelik doneler sunmaktadır. Öte yandan değişen toplumsal yapı ve modernleşme, günlük rutini ve yaşayışı değiştirmiş ve toplumu kültürel değerlerden uzaklaştırmıştır (Karataş ve Nadir, 2016).

Aile kurumunun devamı toplum için de elzem olduğundan, risk faktörlerine açık olan günümüz ilişkilerini, toplumsal, dinsel ve kültürel değerleri referans alarak korumak mümkündür. Tarafların birbirlerine karşı hak ve sorumlulukları aileyi ve toplumu korumaktadır. Hak ve sorumluluklar ise değerlerin konusudur (Yıldırım, 2010: 119).

Evlilik yalnızca cinsel tatminin meşrulaştığı bir zemin olarak görülmemeli, aynı zamanda sosyal ve ahlaki boyutlarının olduğu idrak edilmelidir. Yeni nesilleri oluşturan ve yetiştiren yuva olarak aile kurumu sağlıklı bir topluma katkıda bulunmanın temel taşıdır (Acar, 2017: 55). Bu sebepten, çocuk ve gençlerin aileden öğrendiği davranışlar arasında dürüstlük, geleneğe saygı ve dine bağlılık en başta yer almaktadır. Pek çok toplumda dini hayatın en önemli kaynağı aile olarak kabul edilir. Çocuk ve gençlerin belli bir dini benimsemesinde anne-babanın dinî tutumları bir model oluşturmaktadır (Erol, 2016: 239).

Eşlerin birbirleriyle tam anlamıyla sevgi ve saygı çerçevesinde anlaşmalarını gerekli kılan evlilik hayatı bireylerin hayatını düzenler (Acar, 2017: 73).

Dinî değerler, kültürün önemli parçalarıdır. Aile kurumunun kendi kaynaklarını kullanarak ailenin sürekliliğini sağlaması hususunda geleneksel alışkanlıklara ilham olan değerler, dinî öğelerden beslenir.

2.6. Ailenin Sürekliliğini Engelleyen Faktörler

Aile kurumunaverilen değeri zayıflatan birçok risk faktörü mevcuttur. Toplumsal algının değişmesine sebep olan sanayileşme, teknolojik gelişmeler, bireylerin iletişim yöntemlerini değiştiren bilgiye kolaylıkla ulaşma fırsatı, tüketime verilen değer gibi hususlar beklentilerin artmasına ve toplumların bireyselleşmesine sebep olmaktadır (Liu ve Vikat, 2004: 23).

Geleneksel rollerin benimsendiği, iş bölümü oluşturularak tüm üyelerine hak ve sorumluluk yükleyen aile değerleri, yerini modernizme bırakmıştır. Geçmiş dönemlerde aile üyeleri rollerinin bilincinde ve kabulünderken, sanayi devrimiyle birlikte kadınların iş hayatına dâhil olmasıyla yeni bir iş bölümü yapılması gerekliliği doğmuştur. Kadının ev içinde yoğun olarak üstlendiği sorumlulukları iki cinsiyetin bölüşme zorunluluğu, taraflar arasında çatışmaya zemin hazırlamıştır (Aydın ve Baran, 2010: 120).

Kadın ve erkek fizyolojik ve nörolojik olarak birbirinden farklıdır. Bu fark tarih boyunca iki cinsiyeti farklı alanlarda becerikli ve ilgili kılmıştır. Biyolojik olarak çocuklarını koruma güdüsüne sahip olan kadın çocuk bakımına ve ev içi rolleri üstlenmeye yatkınken, erkek ailesini korumak adına dışarıda bulunmaya yatkındır. Tarihsel ve evrimsel olarak cinsiyetlerin aile içindeki rollerini belirleyen farklılıkları

erkeksi ve dişil özellikler olarak oldukça naturaldır. Ancak modernizm, kadın ve erkek arasındaki rol dağılımını ortadan kaldırdığında geleneksel olarak kadına ait olan çocuk yetiştirme ve hane düzenini sağlama görevi çift arasında karmaşa yaratmıştır (Tarhan, 2010).

Günümüzde ailenin var olmasını engelleyen birçok risk vardır. Öncelikle ailenin ortaya çıkması için gerekli olan hukuki sözleşmenin göz ardı edildiği nikâhsız birlikteliklerin yaygınlaşması, kişilerin aile kurmasına engel teşkil etmektedir. Aile kurulmadan birlikte yaşamak ise tarafların birbirine karşı sorumlulukları üstlenmesini engellemektedir (Kalmijn ve Monden, 2006: 1197).

Tüketim çağının bir getirisi olarak bireyselliğın artması, evlilik içerisinde kişilerin birbirlerinden gerçek dışı beklentiler içine girmelerine sebep olmaktadır. Günümüzde evli kalma süresi azalmış, boşanma oranları hızla artmıştır. Postmodern toplumun özelliklerine bağlı olarak aile çeşitliliği ve tek ebeveynli aileler artmıştır. Evliliğe karşı çıkma, evliliği erteleme, çocuk yapmama eğilimlerinde artış görölmektedir. Aile içi şiddet ve hatta eşcinsel birlikteliklerin evlilik olarak sunulması Türkiye’de ve dünyada aile kurumunu birçok riskle karşı karşıya bırakmaktadır (Demir, 2021; 785).

Evlilikteki mutluluk ve tatmin duygusunu azaltan faktör esasen ilgi eksikliğidir. Bunun yanında çiftler birbirlerine zaman ayırmıyor olmalarından, sağlıksız tartışma biçimlerinden, evliliğın monotonluğundan, tarafların birbirlerini değiştirmek istemelerinden, problemleri konuşamamalarından ve geçim kaygısından yakınmaktadırlar (Tarhan, 2005: 74-75).

Sosyal sorunların temelinde iletişimsizlik vardır. Günümüzde iletişimsizliği pekiştirerek aile üyelerinin duygusal paylaşımda bulunmalarını engelleyen birçok dış etken vardır. Duygusal paylaşımın eksikliği, anlaşılmama hissiyle beraber kaygı düzeyini artırır. Sözlü olarak iletişim kuramayan bireylerin fiziksel şiddete başvurusı olasıdır. Aile kurumunu tahrip eden en yıkıcı etkenlerden biri şiddettir (Koç, 2014: 30).

şiddetin, içgüdüsel olarak ortaya çıktığı yahut çevresel etkilere kaynaklandığına yönelik farklı görüşler mevcuttur. şiddete yönelen insanlar, şiddeti günlük hayata dair sıkıntılarla baş etme yolu olarak görmektedirler. Modelleyerek öğrenilen bir davranış biçimi olduğundan şiddetin ortaya çıkmasında aile yapısı

oldukça etkilidir. Ayrıca ataerkil gelenekten gelen erkeğin üstün konumunu korumayı ve alınan kararlarda tek söz sahibi olmasını doğal kabul eden görüş, şiddeti beslemektedir (Görgülü, 2016: 98-99).

Erkeklerin fiziksel şiddete başvurma sebepleri arasında aşırı güvensizlik, otoriter görünme gereksinimi yahut ilk darbeyi indirme telaşı vardır. Şiddetin hoş görüldüğü bir ortamda büyümek fiziksel şiddete daha çok meyledilmesine sebep verdiği gibi, kontrol hissini kaybetme korkusu erkeği rahatsız eder (Tarhan, 2005: 96).

Modern yaşam aileyi krize sürüklemektedir. Günümüzde boşanma hızı artmış ve aile içi şiddet kontrolsüz bir şekilde yükselmiştir. Bireyselleşmenin artmasıyla modern ailede yetişen çocuklar evlilikten kaçınan bir genç grup oluşturmuşlardır (Tarhan, 2020: 11).

Günümüz evliliklerinin kadın ve erkek arasında önemli bir çatışma alanına dönüşmesi, geleneksel ataerkillikten gelen evlilik içindeki mutlak erkek egemenliğini savunan ideolojiyle ilintilidir. Erkeğin tahakkümü, rıza ya da şiddet yoluyla sağlanır. Şiddet erkek egemenliğini sürdürmek adına kadını baskı altında tutma aracı olarak kullanılabilir. Kültürel anlamda erkeğe yakıştırılan güçlü, cesur, sert ve dayanıklı olma, duyguları ifade etmeme, ekonomik gücü tekelinde tutma gibi özellikler vardır. Kadına şiddetin yaygınlığında yapısal etkilerle birlikte kültürel idealler de oldukça etkilidir (Öztürk, 2014: 63). Yanlış inanış ve algılar şiddeti beslemektedir. Din, şiddeti meşrulaştırıcı bir kılıf olarak kullanılabilir. Oysa bireysel ve toplumsal pek çok sorunu beraberinde getiren şiddet, dinî öğretilerde desteklenmemektedir. İslam anlayışında kadın ve erkek farklı özelliklere sahip olmakla birlikte birbirlerinden üstün değillerdir (Görgülü, 2016: 103-104).

Kadın ve erkeğin fizyolojik, nörolojik ve duygusal olarak farklı olduğu gerçeği; iki cinsiyetin düşünce biçimlerinin, iş bölümlerinin ve becerilerinin farklı olmasını ortaya çıkarır. Fıtrata uygun olarak farklılıklarla bütünlük sağlandığı noktada huzur mutluluk ve doyuma ulaşılır. Ancak kültürel öğeler erkek ve kadın algısını, doğaya uygun olmayan zorlamalara mecbur bıraktığında çatışmalar ortaya çıkmaktadır (Taylan, 2009: 127).

Geçmişten günümüze değişen toplumda, kadın erkek rolleri arasındaki belirgin çizgiler silikleşmiştir. Kadınların üretime katıldığı modern toplum, cinsiyet rollerinin yeniden düzenlenmesi gereğini doğurmuştur. Geleneksel toplumlardan özünü alan

kültürel yapı, her iki cinsiyete ait idealize edilmiş roller belirlemiştir. Bu rollerin günümüz koşullarına uymadığı noktada ise aile ve evlilik yaşamına yansıyan oldukça ciddi çatışmalar baş göstermektedir (Çevik, 2020: 53).

Öztürk'ün (2014) eşine şiddet uygulayan erkekler hakkında yaptığı çalışmada erkeklerin, kadına atfedilen ve zorunlu kılınan görevlerden tatmin olmadıklarında şiddeti bir terbiye aracı olarak kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada kadının ev içi emeğinin görünmez kılınmasıyla nesneleşmesi ve değersizleşmesinin ortaya çıktığı; kadının erkek tarafından sahiplenmesine dayanan ve tek hakimi olmayı amaçlayan zihniyetin kadının sosyal ilişkilerinin kısıtlanmasını beraberinde getirdiği vurgulanmıştır.

Toplumsal rol kabulleri yalnızca kadın figürü için değil erkek figürü için de birtakım standartlar getirmektedir. Bu nedenle kadına şiddetin olumsuz sonuçlarını yaşayan tek cinsiyet kadın olmamaktadır. Şiddet kadına, erkeğe, çocuklara, kök ailelere ve evliliklere ciddi zararlar vermektedir. Bununla birlikte şiddet yalnızca fiziksel değildir. Duygusal, cinsel ve ekonomik şiddet de fiziksel şiddet kadar yıkıcı olabilmektedir (Şentürk, 2008: 22).

Kültürel anlamda kapalı olan ve duyguları dışa vurmakta zorlanan toplumumuzda, aile içi iletişimsizlik nedeniyle duygusal/psikolojik şiddet ortaya çıkmaktadır. Aile üyeleri birbirleriyle sağlıklı iletişim kalıpları oluşturamadığında ve duygularını açığa çıkaramadığında aile birliği örselenmektedir. Kendini sözel olarak ifade edemeyen, duygularını ve fikirlerini sağlıklı yollardan dile getiremeyen insan şiddete başvurabilmektedir. Şiddet yalnızca bedensel olmayıp aynı zamanda ruhsal zararlar veren bir unsurdur. Fiziksel, duygusal, ruhsal ve cinsel ve ekonomik çeşitleri olan şiddetin sorunları çözme aracı olarak etkili olması mümkün değildir (Görgülü, 2017: 47).

2022 TÜİK verilerine göre günümüzde Türk ailesi boşanma konusunda görünür bir risk altındadır. 2001 yılı ve 2022 yılları arasındaki evlenme sayısı ve kaba evlenme hızı dikkate alındığında, evlilik oranlarında bir dalgalanma olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte aynı yıllarda gerçekleşen boşanmalara bakıldığında 20 yıl içerisinde boşanma sayısının ikiye katlandığı anlaşılmaktadır. Öyle ki, modern aile kendini risk faktörlerinden korumak konusunda toplumsal değişimin hızına ayak uyduramamaktadır (TÜİK, 2023)

Yıl	Kaba evlenme		Kaba boşanma	
	Evlenme	hızı	Boşanma	hızı
	Sayısı	Crude marriage	sayısı	Crude divorce
	Number of	rate	Number of	rate
Year	Marriages	(‰)	divorces	(‰)
2001	544 322	8,35	91 994	1,41
2002	510 155	7,73	95 323	1,44
2003	565 468	8,47	92 637	1,39
2004	615 357	9,10	91 022	1,35
2005	641 241	9,37	95 895	1,40
2006	636 121	9,18	93 489	1,35
2007	638 311	9,10	94 219	1,34
2008	641 973	9,04	99 663	1,40
2009	591 742	8,21	114 162	1,58
2010	582 715	7,97	118 568	1,62
2011	592 775	7,99	120 117	1,62
2012	603 751	8,03	123 325	1,64
2013	600 138	7,88	125 305	1,65
2014	599 704	7,77	130 913	1,70
2015	602 982	7,71	131 830	1,69
2016	594 493	7,50	126 164	1,59
2017	569 459	7,09	128 411	1,60
2018	554 389	6,81	143 573	1,76
2019	542 314	6,57	156 587	1,90
2020	488 335	5,86	136 570	1,64
2021 ^(t)	563 140	6,69	175 779	2,09
2022	574 358	6,76	180 954	2,13

Tablo 2.1. Evlenme sayısı, kaba evlenme hızı, boşanma sayısı ve kaba boşanma hızı
(Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568> Erişim Tarihi: 01.06.2023)

Güncel veriler boşanma nedenleri ve yaş gruplarıyla olan ilişkilerini göstermektedir. Boşanma nedenleri arasında zina, cana kast ve pek fena muamele, terk, akıl hastalığı, geçimsizlik, bilinmeyen nedenler ve diğer nedenler sıralanmaktadır. İstatistiklere göre boşanma oranları her iki cinsiyet için de 25-44 yaş aralığında oldukça yüksektir. Bu yaş grubu evliliğin yaygın olarak gerçekleştiği dönem olduğundan oran yüksek olsa da veriler aynı zamanda evliliğin ilk yıllarında boşanma oranlarının yüksek olduğu bilgisini de yansıtmaktadır (TÜİK, 2023).

2022 yılı verilerine göre boşanma nedenleri arasında geçimsizlik, her yaş grubu için en yaygın gerekçedir. Geçmiş yılların oranlarında da boşanma nedeni olarak geçimsizliğin vurgulu olduğu görülmektedir. Ancak istatistikler boşanma davalarında öne sürülen gerekçeleri referans almaktadır ve geçimsizlik başlığı genel anlamda diğer başlıkları da kapsamaktadır. Örneğin boşanmak isteyen ve sadakatsizliğin de içinde bulunduğu birçok gerekçe öne süren bir taraf, evlilik birliğinin temelinden sarsılması gerekçesiyle davayı açarak, eşinin sadakat yükümlülüğünü yerine getirmediğini savunabilmektedir. Bu durum, geçimsizlik gerekçesinin oranını yükselten bir örnektir. Nitekim evlilik birliği içerisinde tarafların belirli sorunlar nedeniyle duygusal motivasyonlarını kaybetmeleri sonucu geçimsizlik ortaya çıkmaktadır(TÜİK, 2022).

			Annenin velayetine verilen çocuk oranı	Babanın velayetine verilen çocuk oranı
	Boşanma Sayısı	Velayete verilen çocuk sayısı	Proportion of children given to mother's	Proportion of children given to father's
Yıl	Number of	Number of children	guardianship	guardianship
Year	Divorces	given to guardianship	(%)	(%)
2010	118 568	96 366	74,3	25,7
2011	120 117	99 865	74,1	25,9
2012	123 325	100 624	74,2	25,8
2013	125 305	102 120	73,8	26,2
2014	130 913	107 337	74,4	25,6
2015	131 830	109 978	74,9	25,1
2016	126 164	106 460	75,2	24,8
2017	128 411	108 297	74,8	25,2
2018	143 573	125 768	75,7	24,3
2019	156 587	140 858	76,0	24,0
2020	136 570	125 948	75,8	24,2
2021 ^(t)	175 779	167 188	76,1	23,9
2022	180 954	180 592	75,7	24,3

Tablo 2.2. Çocukların velayet durumu

(Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568> Erişim Tarihi: 01.06.2023)

TÜİK verileri 2022 yılındaki 180.954 boşanma sayısını göstermekte; boşanan çiftlerden çocuk sahibi olanların ise velayet değerlendirmesinin genellikle anne lehine sonuçlandığını ortaya koymaktadır. 2010 yılında anneye verilen velayet oranı %74.3 iken 2022 yılında bu oran %75.7'dir. Yıllar içerisinde yaygın olarak annelerin tutarlı bir şekilde müşterek çocukların bakım yükümlülüğünü üstlendiği anlaşılmaktadır.

Boşanmalar yalnızca çiftler yönünden değil aynı zamanda müşterek çocuklar açısından değişim teşkil eden bir süreçtir. Bazı batı ülkelerinde boşanma davalarında velayet değerlendirmesine ihtiyaç duyulmazken ülkemizde velayet konusu boşanma davalarını oldukça meşgul eden kritik değerlendirmeleri gerektirmektedir (Giddens, 2000:157).

Geleneksel sosyal roller gereği çocukların bakım sorumluluğu annelere aittir. Toplumsal değişimler, kadının gelir getirecek işlerde çalışması ve eskiye kıyasla kamusal alanda varlığını yoğun şekilde hissettirmesini beraberinde getirmiştir. Bu yenilik modern toplumun sosyal yapısının değişmesine ve günlük rutinlerin yeniden düzenlenmesi gerekliliğine neden olmuşsa da geçtiğimiz 20 yıl içinde çocukların bakım sorumluluğu konusunda kadınların önceliği tutarlılığını sürdürmüştür (Canatan ve Arıcan, 2019: 123).

Yıl	Boşanma sayısı	Boşanan kişi sayısı	Çocuğu olmayan ya da velayet verilmeyen boşanan kişi sayısı	Velayet verilen boşanan kişi sayısı	Velayetini aldığı çocuk sayısına göre boşanan kişi sayısı			
					Number of divorced persons who have no child or who were not given the guardianship by the court			
Year	divorces	persons	the guardianship	by the court	1	2	3	4+
2010	118 568	237 136	172 577	64 559	40 377	18 562	4 243	1 377
2011	120 117	240 234	173 054	67 180	42 000	19 564	4 337	1 279
2012	123 325	246 650	178 101	68 549	43 675	19 468	4 194	1 212
2013	125 305	250 610	180 805	69 805	44 445	19 989	4 214	1 157
2014	130 913	261 826	188 707	73 119	46 288	21 074	4 546	1 211
2015	131 830	263 660	189 092	74 568	46 830	21 737	4 754	1 247
2016	126 164	252 328	180 214	72 114	44 934	21 497	4 552	1 131
2017	128 411	256 822	183 462	73 360	45 624	21 969	4 720	1 047
2018	143 573	287 146	202 931	84 215	51 510	25 631	5 692	1 382
2019	156 587	313 174	219 893	93 281	55 956	29 077	6 664	1 584
2020	136 570	273 140	190 145	82 995	49 391	26 129	6 037	1 438
2021 ^(r)	175 779	351 558	243 023	108 535	62 922	35 087	8 537	1 989
2022	180 954	361 908	246 193	115 715	65 919	37 813	9 522	2 461

Tablo 2.3. Boşanmalar ve velayet durumu

(Kaynak:<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568> Erişim Tarihi: 01.06.2023)

Tek ebeveynli aile olmanın meşakkatiyle de ilgili olarak boşanan çiftlerin genellikle tek çocuklarının velayetini aldıkları görülmektedir. 20 yıl içinde nüfustaki değişim ve boşanma oranlarının artışıyla bağlantılı olarak velayet altına alınan çocuk sayısı artış göstermiştir.

Sonuç olarak boşanma, zor koşullarda devam eden bir evlilikten çıkış yolu olsa da kadın ve erkeği ilgilendirmesinin yanında müşterek çocukları ve toplumsal aile yapısını da etkilemektedir.



3. AİLE DANIŞMANLIĞI VE KÜLTÜREL UYGUNLUK

3.1. Aile Danışmanlığı Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Ailenin en belirleyici üyeleri kuşkusuz aileyi evlilik birliği ile kuran kadın ve erkektir. Farklı aile ortamlarında yetişen iki kişi evliliğe bazı alışkanlıklar ve manevi değerler getirirler. Evlilik birliğinde uyumla ilgili amaçlar belirlenirken bu alışkanlık ve değerler konusunda bireylerin ortak paydada buluşamamaları, paylaştıkları yaşamı farklı bakış açılarıyla görmeleri, evlilikten beklentilerinin çatışması, kadın ve erkek arasında soğukluğa ve sorunlara sebep olur. Her iki taraf birbirlerinin alışkanlıklarına hoşgörüyü bakarak ve birbirlerinin manevi değerlerine saygı duyarak, bir çatı altında yaşarken üstlenecekleri yeni rol ve sorumluluklara uyum sağlayabileceklerini bilmelidirler (Velidedeoğlu Kavuncu, 2011: 12-13).

Aile danışmanlığı aile üyelerinin bir arada yaşarken deneyimledikleri iletişim farklılıkları bakış açıları ve fikir çatışmaları ile üyelerin sahip olduğu farklı ve karmaşık roller gibi sorunlar üzerinde çalışarak bireylerin uyum içinde yaşamalarını ve aile kurumundan beklentilerini karşılamayı hedefleyen danışmanlık hizmetidir. Danışmanlık, farkındalık ve içgörü kazandırma, geliştirme, yeniden yapılandırma anlamlarını içermektedir. Dolayısıyla tüm aile bireyelerine sağlıklı bir iletişim ortamı yaratılması için yapılan psikolojik yardım hizmetine “aile danışmanlığı” denir. Aile danışmanlığı hizmeti bireylerin aile içi ve çevre ilişkilerinde karşılaştığı psikososyal sorunlar ve işlevsellikle ilgili sorunların çözümleri üzerinde çalışan uzmanlık alanıdır. Aile danışmanlığı bireysel ve grup uygulamalarını içermekte olup, aile üyelerine veya ailenin bütününe hizmet verebilir (Algan, 2016: 2210-2211).

Aile danışmanlığı, aileleri sorun çözümüne yönelik farkındalık geliştirmeye, aile üyelerinin duygusal tepkilerini ve endişelerini paylaşmaları için bir forum sağlamaya ve aile içinde bir anlaşmaya varmaya çalışır. Aile danışmanlığı, birçok konuda kapsamlı bir yaklaşım sunar. Bu kapsamlar, iletişim yöntemleri, aile içi çatışmalar, davranış kalıpları, aile yapısındaki değişiklikler (ayrılık, boşanma, evlat edinme), sınırlar, istekler ve ihtiyaçlar olarak sıralanmıştır (Sperry, 2013).

Psikoloji bilimi bireyin kişilik oluşumunu, yaşam biçimini, hedeflerine ulaşmakta yaşadığı ve yaşayacağı zorlukları incelerken özellikle bazı ekoller bireyin çocukluk anlarına odaklanmaktadır. Çocukluk, aile birliği içinde deneyimlenen,

yetişkin olma yolunda kişiliğin geliştiği ve anne babanın rol model alındığı bir süreç olduğundan aile, bireyin kişilik özelliklerinin belirleyicisidir.

Psikodinamik yaklaşımın öncüsü Sigmund Freud anne-bebek ilişkisinin ve aile çocuk etkileşiminin, bireyin kimlik oluşumuna etkileri üzerinde çalışmıştır. Alfred Adler bu bilgiler ışığında çocuğun gelişimi üzerinde aile dinamiklerinin etkisine vurgu yapmıştır. Nitekim 1920 yılında Adler ailelere eğitim verilen merkezler kurmuş ve aile çocuk etkileşiminin önemini göstermiştir (Nazlı, 2020: 4). Adler'in çalışmalarında aile, her bir üyesinin birbirine etkilediği ve ailenin bütününden etkilendiği sosyal bir sistem olarak ele alınmıştır. 1920'li yıllarda oluşturulan ve aile eğitiminin ön plana çıktığı çocuk rehberliği merkezlerinde (Child Guidance Clinics) çocukların aile içinde yaşadıkları sorunlara müdahale etmek hedeflenmiş; ailelere, öğretmenlere ve çocuk eğitimcilerine fırsatlar sunulmuştur. Zaman içinde bu merkezler kapatılmışsa da danışma ve ebeveyn eğitiminde Adler yaklaşımının nasıl kullanılabileceği konusunda çalışmalar yürüten Rudolf Dreikurs, ilk aile eğitim merkezini (Family Education Center) Amerika'da 1937 yılında kurmuştur. Çocukların gelişim sürecini desteklemek adına ailelerin eğitimi için hizmet veren bu kuruluşlar aile danışmanlığının temelini atmıştır (Akçabozan ve Hatipoğlu Sümer, 2016: 88).

19. yüzyılda ABD ve İngiltere'de ailelere yardım etme düşünce ve hareketi yaygınlaşmaya başlamış; ailelerin dağılmasını önlemek, ailevi sorunları çözüme kavuşturmak yolundaki insancıl ve gönüllü hareketler 20. yüzyıla kadar geçen zaman içinde geleneksel tarzdan uzaklaşarak sistemleşmiştir (Nazlı, 2020; 3). Aile danışmasının temelleri 1900'lü yıllara girilmeden önce atılmıştır. Evlilik ve aile eğitimleri, evlilik danışmanlığı gibi sosyal hizmet nitelikli çalışmalar aile terapilerinin zeminini oluşturmuştur. Evlilik ve aile yaşamıyla ilgili eğitimler bir akım olarak ortaya çıkmıştır (Ayaz ve Kılıçarslan, 2010: 28).

Freud'un çalışmaları bireyin yanında aile dinamiklerine de vurgu yapmaktadır. Psikanaliz kavramı, kendi bilincimiz dışında bir bilincin yani bilinçdışının varlığına dayanmaktadır. Psikanalitik yaklaşım ebeveyn çocuk ilişkilerine yönelik çıkarımlar sunmak yoluyla (Habib, 2012: 80-90) aile danışmanlığı alanında temel teşkil eden bir kuram oluşturmuştur. Psikanaliz ekolüne dayanan aile terapisi, belli bir süre gelişimini sürdürmüştür. 1970 yılına kadar birçok profesyonel, Freudiyen görüşlerden uzaklaşarak ilişkisel ve kişiler arası anlam ifade eden kavramlara yaklaşmıştır.

Günümüzde ise bilişsel davranışçı terapisinin hakimiyeti ortaya çıkmıştır (Ayaz ve Kılıçarslan, 2010: 28).

21. yüzyılda aile danışmanlığı alanında başlayan yeni gelişmelerle kanıt temelli yahut ampirik destekli yaklaşımlar gündeme gelmiştir. Aile danışmanlığı alanında köklü yaklaşımlar oluşturan ve takip eden Murray Bowen, Virginya Satir gibi öncülerin müdahaleci perspektifleri yerine öyküsel, çözüm odaklı aile danışması kuramları revaç bulmuştur. Böylelikle yeni nesil klinik kökenli liderlerin çalışmaları ön plana çıkmıştır (Nazlı, 2020: 3-9).

3.2. Batıda Aile Danışmanlığı

Aile danışmanlığı alanının ortaya çıkmasını araştırmak bakımından öncelikle psikoloji biliminin gelişimi ile ruhsal problemleri tedavi etme metotları üzerinde durmak gerekmektedir. Alman bilim insanı Wilhelm Maximilian Wundt'un Leipzig'de 1879 yılında kurduğu ilk psikoloji laboratuvarıyla, modern psikolojinin temelini atıldığı kabul edilmiştir. Aynı dönemde ünlü kuramcı Sigmund Freud'un ruh sağlığı alanına belirgin katkıları olmuştur. İnsan davranışlarını anlama ve bireysel sorunlarla ilgili olduğu düşünülerek kabul görmeyen davranışların çözümü, aile danışmanlığı alanıyla ilgili araştırmalarla ortaya çıkmış; sorunlara davranışçı, psikodinamik, insancıl, varoluşçu ve bilişsel perspektiflerin sunduğu bilgilerin ışığında çözümler aranmaya başlanmıştır. Zaman içerisinde, bireysel sorunlar olarak kabul gören ruhsal bozukluklara bütüncül yaklaşımlarla çözüm aranmaya başlanmış, aile sistemlerinin kullanılmasının, sorunların çözümünde daha etkili sonuçlara ulaştırdığı görülmüştür. Amerika'da aile danışmanlığı hizmetinin gelişmesi 1940 yılından sonraki süreçlere denk gelmiştir. 1942 yılında The American Association for Marriage Counselor kurulmuş ve çiftlerle profesyonel olarak çalışılmaya başlanmıştır. Bunun yanı sıra şizofreni üzerinde yapılan çalışmalar, profesyonelleri şizofreni üyesi bulunan ailelerle çalışmaya yönlendirilmiş; şizofreninin hasar görmüş yahut dağılmış ailenin bir sonucu olduğu kanaatine ulaşılması da aile danışmanlığının önemini ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmaların yanında 2. Dünya Savaşı'nın aile bireyleri üzerinde yarattığı yıkım, Amerika'nın 1946 yılında Ulusal Zihin Sağlığı anlaşmasını imzalamasına temel hazırlamış ve böylelikle ailelerin zihin sağlığı üzerinde yoğun çalışmalar yapılmıştır (Nazlı, 2020: 4).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından evlerine dönen Amerikalı askerlerin yaşadıkları travmadan bireysel olarak etkilenmelerinin yanında, bu yaşantıların aile hayatlarına etkisi üzerinde durulmuştur. Bu konunun danışmanlığını üstlenen uzmanlar bireysel görüşmelerden ziyade aile görüşmelerini yeğlemişlerdir. ABD'de başlayıp Avrupa'ya tesir eden aile danışmanlığı alanı tüm dünyaya zaman içerisinde yayılmaya başlamıştır (Boyacı, 2022:3).

1950 yılı ve sonrası aile danışmanlığının doğduğu ve bireysel öncüller aracılığıyla icra edildiği yıllardır. Murray Bowen gibi isimler aile danışmanlığında disiplinler arası bir anlayış oluşturarak, ilerleyen yıllarda danışmanlık ve terapi alanında hızlı gelişmelerin kaydedilmesine öncülük etmiştir. 1960 sonrasında birçok teori ve kavramın ortaya çıkmasıyla beraber ailelerle çalışmanın gerekliliğine yönelik bir düşünce yapısı oluşmuştur. 1970'li yıllarda eğitim ve danışmanlık hizmetleri, terapi ve klinik tedaviye dönüşerek aile danışmanlığı alanındaki kuramlar sistematikleşmiştir. Amerika'da çiftlere ve aile üyelerine profesyonel destek sunmayı hedefleyen American Association for Marriage and Family Therapy (AAMFT), American Family Therapy Association (AFTA) gibi kuruluşlar, aile danışmanlığı alanındaki gelişmelerin özellikle İtalya ve İngiltere'de olmak üzere Avrupa'da yaygınlaşmasına yol açmıştır. Zamanla aile danışmanlığı ve terapisi alanına ilgi artmış; bu alan meslek olarak yaygınlaşmaya başlamıştır. Yeni kuramlar ve uzmanlık alanları ortaya çıkmıştır. Böylelikle aile danışmanlığı dünya çapında tanınmış ve sistematikleşerek kabul görmüştür (Algan, 2016: 2212).

3.3. Ülkemizde Aile Danışmanlığı

Geçmişte aileyi ilgilendiren sorunların çözümleri için üyelerin, aile büyüklerine ve din adamlarına başvurduklarını belirtmek gerekir. Günümüzde ise ruh sağlığı profesyonelleri aile danışmanlığı alanı içinde aile üyelerine hizmet vermektedir. Yardım talep edilen konular içinde aile üyeleri arasında yaşanan iletişim problemleri ve anlaşılmadığını hissetmek; çatışmaların kaynağının, iletişim ve duygu aktarımı olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla beraber günümüzde tek ebeveynli aileler çoğalmıştır. Yalnız kalan ebeveynin kontrol hissi ve kaygı düzeyinde artış görülmüş; sınır ve roller konusu, ebeveynlerin zorlandığı alanlar haline gelmiştir. Boşanma sonrası ebeveynlerin müşterek çocuklar üzerindeki hak ve sorumlulukları

aile üyelerinin mücadele ettiği ve yardım talep ettiği çetin süreçler olarak ortaya çıkmaktadır (Kılınçer, 2012: 266).

Dünyadaki tüm toplumlar için aile önemli yapılardandır. Öte yandan her toplum farklı dinamiklerle var olmaktadır. Toplumda tarihsel olarak şekillenen gelenekler, değerler, dinî ve kültürel öğeler toplumun üyelerini etkilemektedir. Aile içi dinamikler ise farklı kültürlerin aileye atfettiği önem ve rollere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Aile dinamiklerini yalnızca toplumsal ve kültürel doneler belirlememekte, bunun yanında zaman içerisinde değişime uğrayan aile içi rol ve sorumluluklar da etkili olmaktadır. Aile danışmanlığı alanı, diğer ruhsal sağlık alanlarına kıyasla Türkiye'de oldukça yenidir ve gelişmeye devam etmektedir (Boyacı, 2022: 2). Ülkemizde çift ve ailelere yönelik klinik çalışmalar 80'lerde başlamış ve aile danışmanlığı meslek standartlarının ve tanımının yapılması 2010'lu yılları bulmuştur (Boyacı, 2022: 5).

Evlilik kurumu toplumumuzdaki kültürel ve geleneksel olarak önem arz etmekle birlikte ülkemizde de geçmiş yıllara kıyasla boşanma oranlarında artış görülmektedir. Boşanmaların büyük oranda evliliğin ilk 5 yılı içinde gerçekleşmesi, evlilikten beklentinin karşılanmadığının bir göstergesidir (Kılınçer, 2021: 267).

Boşanma sürecinde velayet ve kişisel ilişki düzenlemesi gibi konular boşanan taraflar için ruhsal sorunlara, çocuklar için ise duygusal ve gelişimsel problemlere yol açan oldukça zorlu dönemlerdir. Boşanmanın çocuklarla ilgili hak ve sorumluluklar alanında bu denli çetin bir olgu teşkil etmesi, batıdan ziyade ülkemize özgü bir durumdur. Türkiye'de evliliğin bitişine sebep olan ebeveynin, çocuklarıyla bir arada olma hakkını kaybettiği varsayılabilmekte; örneğin sadakatsiz eşin çocuklarıyla görüşmeyi hak etmediği düşünülebilmektedir. Oysaki evlilik birliğinden doğan hak ve sorumluluklar ile müşterek çocuklara dair hak ve sorumluluklar Türk Hukuk Sisteminde ve Medeni Kanunu'nda birbirinden bağımsız konular olarak incelenmektedir (Aydın ve Baran, 2010: 119). Bu iki farklı konunun Türkiye'de, batıda olduğundan farklı ele alınması; kültürel olarak evlilikten ve aile birliğinden beklentinin ne denli yüksek olduğunu ve ayrılık, boşanma, velayet konularının duygusal yükünün ülkemiz insanlarını derinden etkilediğini ortaya koymaktadır.

Kültürün oluşumuna etki eden unsurlardan biri şüphesiz dindir. Bu nedenle kültür, dinden bağımsız ele alınamaz. Dinî değerler Türk kültüründe oldukça

vurguludur. Nitekim maneviyatımız; yaşam biçimimizi, düşünsel dünyamızı ve duygu durumumuzu şekillendirmektedir. Araştırmalara göre maneviyat aile hayatını yakinen etkilemekte, din, evlilik ve ebeveynlik alanında önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Çiftler açısından birlikte ibadet etmek, öfkeyle başa çıkmak ve affetmek gibi konular dinî kaynaklarda özelliklerle teşvik edilmektedir. Birlikte yaşama ve aile dinamiklerini koruma konularında maneviyat önemli bir değişken olmakta ve aile dayanıklılığını önemli ölçüde etkilemektedir (Kılınçer, 2021: 267; Arslan, 2021: 369).

Geleneklerin ve dinî değerlerin, geleneksel toplumlarda belirgin bir önemi olan aile kurumunun oluşturulması ve sürdürülmesi konusunda baskın rol oynadığı görülmektedir. Öte yandan geleneksel değerlerin önemli olduğu ülkemizde dahi yaşayış biçiminde değişiklikler gözlemlenmektedir. Bireysel beklentiler ve tercihler, geleneksel kabullere nispetle ve eskiye kıyasla saygı görür olmaya başlamıştır. Bununla bağlantılı olarak boşanma oranları artmıştır. Bu durum aile bağlarını güçlendirmeye yönelik çalışmaları beraberinde getirmiştir (Nazlı, 2020; 20).

3.4. Türk Kültürü ve Aile

Latince ‘colore’ fiilinden gelen kültür sözcüğü, öncelikle Fransız düşünür Voltaire tarafından insanın zekâsının oluşumu, gelişimi ve yüceltilmesi anlamında kullanılmıştır. Ardından kültür kavramı, 19. yüzyılda uygarlığı ifade etmek amacıyla yaygınlaşmıştır. İnsana özgü inanç bilgi ve davranışlar için kullanılan kültür kavramı toplumsal ve bireysel yaşamı oluşturan gelenekler yasalar kurallar ve ahlaki değerler bütünüdür (Çüçen, 2005: 111).

Kültür kavramına yönelik, tanım ve kullanım açısından sosyal ve beşeri bilimler alanında farklı fikirler bulunmaktadır. Milletlerin bütünlüklerini ve farklılıklarını koruyan ihtiyaçlarını karşılayan düzenleri ‘gelenek’ olarak tanımlanmakta, bu geleneklerin fonksiyon ve yapı özellikleriyle ait oldukları millete yansımaları kültürü meydana getirmektedir (Yıldırım, 1998: 81-83). Toplumsal hayat kültürü ortaya çıkarır. Toplum kültürünü muhafaza eden ve idame ettiren ise ailedir (Celken, 1991).

Türk toplumu tarihsel olarak Türk-İslam senteziyle ortaya çıkmış ve giderek modern batı kültürüne doğru değişim süreci içine girmiştir. Bu durumun Türk aile tezahürüne etkisi ise geleneksel özelliklerini kısmi olarak koruyan ve modernizme ayak uyduran bir yapıdır (Aluş, 2015: 16-17).

Toplumsal ve kültürel yapılar içinde aile kurumunun işlevi ve ona yüklenen anlamlar yeniden üretilmektedir. Türk ailesinde aile içi ilişkiler ve kişiler arası ilişkilerde bağlılık ve bağımlılık değerleri önem arz etmekle birlikte zaman içerisinde geniş yapısı ile toplu halde yaşama biçiminden, bireysel yaşamaya doğru evrilmektedir. Buna rağmen ailenin kültürel olarak ifade ettiği anlam onun varlığını desteklemektedir. Toplumsal normlar ve gelenekler evlilik kurumunun devamını desteklemektedir (Burç, 2018: 137-138).

Türk kültüründe toplumsal hayatın esasını aile düzeni oluşturmaktadır. Türk ailesi, aynı kültürü paylaşan, ortak bir coğrafi alanı kullanan ve birbirine bağlılık ilişkisi olan küçük insan topluluğudur. İslamiyet öncesi Türk ailesinde dahi hiyerarşik bir yapılanmanın mevcut olduğu; otoriteyi elinde bulunduran kişinin baba olduğu ve aile örgütün üyelerine karşı korumacı ve himayeci olduğu görülmektedir. İslamiyet etkisindeki Türk ailesinde de benzer şekilde bireyler açısından bağların kopmayacağı temel ve tek kurumun aile olduğu söylenebilmektedir (Yaşar Ekinci, 2014: 213-215).

Türk ailesi tarihsel ve kültürel olarak büyüklere saygı, yardımlaşma bilinci, sorumluluk duygusu, çalışkanlık, samimi komşuluk ilişkileri, misafirperverlik içermektedir. Bu özellikler Türk aile kurumunun korunmasında önemli rol oynamış ve kuşaklar arası devamlılığı sağlamıştır. Öte yandan serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte kültür ve düşünce tarzında yeni açılımlar oluşmuş, toplumun değer ölçüleri ve onların algılanması dönemin taleplerine uygun şekilde değişime uğramıştır (Süleymanov, 2009: 8).

1950 yılı sonrasında Türkiye'deki köyden kente göç, toplumun sosyal ekonomik yapısını değiştirerek aile kurumunu etkilemiştir. Aile üyeleri arasındaki ilişkiler sosyal ve ekonomik açıdan değişime uğramış; geleneksel aileler küçülerek çekirdek hatta parçalanmış aileye dönüşmüştür. Aile içi ilişkilerin zayıflaması, daha az geleneksel ve hiyerarşik aile tipinin oluşmasına sebep olmuştur. Üretici Türk ailesi tüketici bir aile yapısına evrilmiştir (Selçukkaya, 2015: 160-163).

3.5. Aile Danışmanlığı Hizmetine Başvurma Sebepleri

Küresel ve toplumsal farklılaşmaya sebep olan her türlü mihenk taşı, aile danışmanlığı alanının ortaya çıkarak olgunlaşmasına ve giderek ihtiyaç duyulan bir alan haline gelmesine sebep olmuştur. Çiftler yahut aile bireyleri pek çok konuyla ilgili olarak çatışma içinde olabilmektedir. Tarihsel değişimin getirdiği rol çatışmaları

bunlardan biridir. Çocuklu, çekirdek bir ailenin aile danışmanlığı sürecine başvurması ile sonuçlanacak potansiyel çatışma sebepleri; aileyi oluşturan anne babanın ilişkisel problemleri, üyelerin sosyal-duygusal-bilişsel sorunlarının aile bütününe yansması, ekonomik nedenler ve üyeler arasındaki rol çatışmaları olarak sayılabilir. Bu örneklemede anne babanın aile düzeninin devamı için mantıken kabul gören kurallarla çocukları kısıtlaması, onların rollerinin gereğidir. Nitekim gelişim psikolojisine göre yetişkinlik döneminde başarılı varsayılan bireylerin çocukluklarında maruz kaldıkları ebeveynlik modeli, açıklanabilir kurallarla otoritelerini koruyan anne babanın yetiştirme şeklidir. Dolayısıyla her bireyin kendi rolünü üstlenemediği, kimi bireyin gereğinin üzerinde sorumluluklar aldığı aileler danışmanlığa ihtiyaç duyabilmektedir. Aile danışmanlığına başvuru kararını belirleyen, ailenin talebi ve sorun kabul ettiği konudur (Mirzanezhad, 2020: 4).

Aileler, yaşadıkları problemin ilişkisel bir sisteme odaklanıp odaklanmadığı fark etmeksizin, aile üyelerinin erişebilirliğine, aile terapisinin üyeler nezdindeki kabulüne ve danışmanlık sürecinin işlevselliğine bağlı olarak danışmanlık hizmeti almaya karar vermektedir (Lebow, 2019: 17).

Aile danışmanlığı alanının olgunlaştığı dönemlerde birtakım ekoller patolojinin, aile etkileşiminin bir sonucu olduğunu varsaymışlardır. Örneğin şizofreni ile ilgili araştırmalar aile dinamiklerine odaklanmıştır. Her ne kadar bu iki değişken arasında belirgin bir ilişki bulunamamışsa da patolojinin tedavisi için aile danışmanlığının kabul görmesi dikkat çekmiştir (Nazlı, 2020: 10).

Bireysel sorunların, bireyin içinde bulunduğu gruplara ve onun üyelerine yansması kaçınılmazdır. Alanın tarihsel gelişimi dikkate alındığında, patolojide dahi aile danışmanlığının işlevsel olduğu görülmektedir. Dolayısıyla danışmanlık hizmetine başvurma sebepleri arasında bireysel olan her tür gerekçe sayılabilir.

Aile danışmanlığı alanı farklı akımlarla şekillenmekte ve yöntemleri değişkenlik göstermekte fakat genel anlamda aile üyelerinin çatıştıkları konularla ilgili farkındalık kazanmasına odaklanmaktadır. Ailenin bütünlüğünü ve düzenini yapılandırmayı amaçlar. Danışmanlığa başvuru sebepleri arasında değişen düzene uyum sağlama gereksinimi ve yaşam dönemlerine adaptasyon problemleri yer almaktadır. Yeni oluşan bir ailede kadın ve erkeğin eş rolüne alışması, eşinin kültürünü tanınması ve onun aile düzenine entegre olması bir süreç gerektirir. Bu sürecin

çatışmaları doğurduğu noktada danışmanlık çözümler üretmektedir. Ailenin yeni bireylerle büyümesi, çiftin yeni rollerine adapte olmasını gerektirir. Sağlık sorunları, aile yapısını tahrip eden ve üyelerin rutini korumasını zorlaştıran bir başka adaptasyon sürecini doğurur (Jackson, 2009: 26).

Çiftlerin ilişki kurma becerileri, evlilikteki mutluluğu belirleyen ölçütlerden biridir. Sorun çözme becerisi önemli bir ilişki kurma biçimidir. Evliliğe dair sorunlarda çiftin etkili sorun çözme becerisine sahip olması evlilik doyumunu artırır. Aile içerisinde çocuklar ve ergenler, eşler arasındaki çatışmalara tepki vermekle kalmayıp çatışmayı çözme biçimleriyle de ilgilenirler. Eşler arası çatışmaların nasıl çözüme kavuşturulduğu, çocukların duygularını, düşüncelerini ve aile algılarını etkiler (Erbek ve diğ. 2005: 42).

İlişki içindeki temel duygusal ihtiyaçların karşılanması, çiftin karakter özelliklerinin uyumu ile oldukça ilgilidir. Anlaşılmak, bireyin temel duygusal ihtiyacıdır. Anlaşılmadığını düşünen birey eşiyle ciddi çatışmalar yaşayabilir. Aile danışmanlığı ise çiftler arasındaki iletişim problemlerini azaltmakta etkin bir yöntemdir (Nazlı, 2020: 11).

Ebeveynlik, çocukları ve ailenin bütününe etkileyen çocuğun sosyal-bilişsel-duygusal gelişimini oluşturan en belirleyici çevresel faktördür. Sorunlu ergenlik dönemi, kötü çocukluk döneminin bir işareti olabilmektedir. Nitekim benimsenen ebeveynlik modeli, ailenin yetiştirdiği çocukların rotasını belirler (Taylan, 2009: 118).

Ebeveyn çocuk ilişkisi bir sevgi ilişkisidir. Bu ilişkide ebeveyn çocuğa kendi isteklerini yaptırarak üzerinde hakimiyet kurarken, çocuk da kendi becerilerine başvurmak yoluyla kendi özerkliğini geliştirir (Habib, 2012; 85).

Kuşak farkı, değişen toplumsal düzen ve sahip olunan farklı öncelikler; ebeveyn-çocuk arasında ciddi çatışmalar yaratabilmektedir. Aile üyelerinin farklı düşünce süreçlerini idrak etmesi ve iletişim becerilerini iyileştirmesi yoluyla, aile danışmanlığı daha sağlıklı nesiller yetişmesine katkıda bulunabilmektedir (Nichols, 2013:223).

İş ve ekonomik sıkıntılar bireysel başlayıp ailenin bütününe nüfuz eden ve aile dinamiklerini belirgin şekilde etkileyen olgulardır. İşini kaybeden, ekonomik sorunlarla baş eden yahut meslek seçimi sürecinde olan aile bireyleri; öz saygısını ve

kendine olan güvenini kaybedebilir. Ailenin interaktif yapısı gereği birey, ailevi ihtiyaçları karşılamakta yetersiz hissedebilir. Danışmanlık süreci, bireyin aile için önemini vurgulayarak potansiyelinin farkına varmasına ve odaklandığı konuları zenginleştirmesine yardımcı olabilmektedir (Köse, 2012: 21).

Aldatma, aile danışmanlığına başvuru sebeplerinden bir diğeridir. Duygusal bağları devam eden çiftler, kriz yönetimi konusunda danışmana başvurabilmektedirler (Nichols, 2013:225).

Aile danışmanlığı, boşanma ve sonrası süreçlerin sağlıklı şekilde atlatılması alanında da hizmet vermektedir. Üyelerin talepleri ve ihtiyaçlarının belirlediği danışmanlık süreci sınırsız sorunla baş etme konusunda etkili bir yöntemdir (Çevik, 2020: 2).

Aile ve evlilik terapisinde pek çok ekol olmakla beraber, ekollerin ortak özelliği aile ve bireyler arasındaki ilişkileri ele almalarıdır. Ayaz ve Kılıçarslan (2010) tarafından gerçekleştirilen çalışmada,terapistlerin yöntemleri farklılık göstermekle birlikte bazı ortak amaçlar taşıdıkları ifade edilmiştir. Bu amaçlar, bireyin ruhsal sorunları ve işlev bozuklukları üzerinde çalışmak,aile ve evliliğe dair içsel süreçlerin ortaya çıkardığı çatışmaların yanında ailenin geniş çevresi ve toplumla çatışmalarını çözmek, kullanılabilecek kaynak davranışlar belirlemek, aileyi oluşturan bireylerin duygusal ihtiyaçlarının farkındalığını sağlamak ve ihtiyaçların karşılanmasını kolaylaştırmak olarak sıralanmıştır. Diğer amaçlar ise zorlayıcı yaşam olayları, fiziksel ve ruhsal hastalıklar gibi konularda aile üyelerinin sorun çözme ve iletişim kurma becerilerini geliştirmek,üyelerin özerkliği korurken iletişim kurma becerilerini geliştirmek, aile üyeleri arasındaki rol dağılımı konusunda cinsiyetler ve kuşaklar arası uyumu artırarak, toplumla ve dış çevreyle bütünlüğünü ve uyumunu kolaylaştırmak olarak belirkenmiştir.

Geleneksel toplumun, sorunlara kendi içinde çözümler üreten aile yapısı değişime uğramıştır. Modern toplum, aile sorunlarının çözümünü danışmanlık hizmetlerinden karşılar olmuştur.

3.6. Aile Danışmanlığı Kuramları

Aile danışmanlığı kuram ve uygulamaları 1950’li yıllardan beri uygulanan ve çeşitlenen uzun bir geçmişe sahiptir. Psikolojik danışmanlık, bireylerin sorunlarının

danışman eşliğinde etkili bir şekilde ele alınmasını ve çözümlenmesini ifade etmektedir (Carlson ve diğ., 2002: 162). Aile danışmanlığı ise aile üyelerinin danışma sürecine katılımını gerektirir. Aile sistemindeki değişime olan ihtiyacın anlaşılmasıyla birlikte bireydeki değişimi gerçekleştirmek amaçlanmaktadır. Aile danışmanlığı uygulamaları hem birey hem de aile için önem taşımaktadır (Nazlı, 2020:7).

Aile danışmanlığı kuramlarının temeli sistematik bakış açısına dayanmaktadır (Akçabozan ve Hatipoğlu Sümer, 2016).

Aile danışmanlığı kuramları oldukça çeşitli olmakla ve kuramların teknikleri aileye göre farklılık göstermekle beraber danışmanlık süreçlerinin benzerlik gösterdiği görülür. Danışmanlık süreci; üyeler arasındaki iletişim yöntemlerini ortaya çıkarma, dirençle baş etme, işlevsel olmayan davranışları değiştirme amaçları doğrultusunda sürdürülür (Carlson ve diğ., 2002: 163).

Geleneksel danışma kuramlarından evrilen uygulamaların yanı sıra, yepyeni yaklaşımlar ve uygulamaların görülebildiği aile danışmanlığı alanında çalışan bir uzmanın, gerektiğinde diğer yaklaşımlardan beslenebilmesi için kendi kuramsal görüşünü aşarak farklı akımlarla ilgilenmesi önemlidir (Nazlı, 2020: 35).

Aile danışmanlığının gelişim sürecinde geçmişten günümüze birçok perspektif, farklı dönemlerde ön plana çıkarak günümüzdeki uygulamaları şekillendirmiştir. Alanın gelişiminde oldukça etkili olan bazı yaklaşımlar dikkat çekmiştir. Genel Sistem Teorisi ve Sibernetik kavramları, aile danışmanlığı alanını etkilemiştir. Esasen doğa bilimlerinde kullanılan Genel Sistemler Teorisi, Ludwig Von Bertalanffy tarafından başlatılmıştır. Bu yaklaşıma göre aile bir sistem olarak ele alınır. Sistemin amaçlarını ortaya çıkarmak adına, sistemin içinde var olan alt sistemler ile alt sistemlerin birbirleriyle ve sistemin bütünüyle ilişkisi üzerinde çalışılır. Bu bakış açısına göre aile üyeleri, aile sistemine bağlı ve kendine has bir işleyişe sahip parçalardır. Sistemler açık ve kapalı olarak sınıflandırılır. Kapalı sistemlerin çevre ile iletişimi olmadığından dışarıdan geri bildirim alamazlar. Ancak sistemin varlığını devam ettirmek için geri bildirim ihtiyacı vardır (Nazlı, 2020).

Sibernetik kavramı ise Genel Sistem Teorisinden etkilenen Gregori Bateson tarafından ortaya atılmıştır. Yunanca sibernetik, dümenci/dengede tutan anlamlarına gelmektedir. Bu kavram aralarında kontrol, bilgi alışverişi, ayarlama ve yönetim mekanizmalarının olduğu bir disiplini ifade etmektedir. Kavrama dayanan varsayıma

göre, bireyler sistem kontrolünü elinde tutan kişiler olarak kendilerini düzenlerler. Bateson ailenin tek bir üyesini sorun kaynağı olarak değerlendirmek yerine, bireysel sorunun kaynağının sistem ve sistemin öğeleri arasındaki iletişim kalıpları olduğunu vurgulamıştır. Sistemik yaklaşımlardan diğeri Murray Bowen tarafından geliştirilen Aile Sistemleri Kuramıdır (Çevik, 2020: 40).

3.6.1. Sistemik Aile Danışması

Bireyin çevresiyle olan ilişkilerini vurgulayan, sosyal çevrenin psikolojik sağlık üzerindeki etkisini önemseyen bir kuramdır. Hastalıklar yerine karakter özelliklerinin güçlü yönlerine odaklanır (Goldenberg ve Goldenberg, 2012: 237).

3.6.1.1. Bowen aile danışması

Aile danışmanlığında psikanalitik yaklaşımdan derinlemesine etkilenmiş sistem kuramlarından ilki Murray Bowen'ın Aile Sistemleri Kuramı'dır. Bowen, aile terapileri kuramları arasında aileleri en detaylı ve sistemik bir biçimde ele alan kuramcılardan kabul edilebilir. Bowen sistemine göre, bir aile üyesinin davranışının değiştirilmesi diğer üyelerin davranışlarındaki değişimleri de beraberinde getirebilir. Bowen sistemi kuramı, terapistlerin ailelerle çalışırken onlara daha bütüncül bir bakış açısı sunmasına yardımcı olur. Bu yaklaşım, ailelerin üyeleri arasındaki dinamikleri daha iyi anlamalarına ve bu dinamikleri değiştirmelerine yardımcı olur. Bowen'a göre aileler temelde duygusal sistemlerden oluşmaktadır. Bu sistem içerisinde, ailelerde görülen davranış, inanç, değer ve duygusal tepkiler nesilden nesle aktararak süreklilik kazanmaktadır. Ayrıca Bowen, benlik gelişimi oturmamış ebeveynlerin kendi olgunlaşmamış yapılarını çocuklarına yansıttıklarını belirtmektedir. Bu yansıtma sonucunda en sık görülen örüntü, annenin kendi olumsuz duygu durumlarını çocuklardan birine yansıtmasıdır (Tönbül, 2020).

Bowen, aile danışmanlığı/terapisi kuram ve uygulamaların kesinlikle birbirinden ayrılmaz parçalardan oluştuğunu öne sürmektedir. Aile sistemleri teorisi, ailelere müdahale ederken genogram, üçgen bozma, eve geri dönüş, benliğin farklılaşması gibi teknikler kullanmaktadır. Tüm terapi sürecinde temel amaç en genel şekliyle bireylerin geçmiş ailelerinden getirdikleri farkındalık düzeylerinin ve kültürel çeşitliliğin artırılmasını sağlamaktır. Bowen'ın geliştirdiği kuram, büyük oranda benliğin farklılaşması kavramı üzerinde durmaktadır. Benliliğin farklılaşması kişinin kendisini ailesiyle ve ailesinden bağımsız bir biçimde ifade ederek var olabilme

becerisi şeklinde tanımlamaktadır. Bu kavram bireyin ailesi ile birleşme ve ayrışma düzeyini göstermesinin yanı sıra bireylerin duygusal, zihinsel sistemleri arasındaki birleşme ve ayrışma düzeyini de ifade etmektedir. Benliğin farklılaşması doğumdan ölüme kadar bir süreç içerisinde gerçekleşmektedir (Karataş ve Nadir, 2016).

Bowen'ın kullandığı tekniklerin arasında yer alan üçgen, insanları bir arada tutan en temel ögedir. Aile dinamiklerinde stres düzeyi arttıkça üçgenler oluşur. Bir üçgenin oluşturulabilmesi için üç kişiye ihtiyaç vardır. Üçgenin her köşesine geçen bireylerden herhangi ikisi ortaklık kurarlar, üçüncü kişiye füzyon oluştururlar ve bu kişinin aile sistemi içerisine kaynaşmasına neden olurlar. Üçgenin meydana gelmesi, üç kişinin stabilize olmasıyla gerçekleşir. Üçgenler stabilize olan bireyler arasında bir ya da iki kişinin yaşadığı stresli ilişkiyi temsil eder. Stresin ve kaygının değerlendirilmesi süreci Bowen'ın yaklaşımında esas noktadır. İki kişi arasında gerilim ve stres arttığında, üçüncü bir kişi ilişkiye dâhil edilerek kaygı ya da stres o kişi üzerinden sindirilir. Ortaya çıkan gerilim üçgeni oluşturmaya fırsat sunarken gerilimi sindiren üçüncü kişiyi dışlamaya da imkan sağlar. Bowen'a göre üçüncü kişi diğer iki kişinin arasında ileri ve geri hareket ederken, üçgen içerisindeki duygusal güçler sürekli hareket halindedir (Yıldırım, 2020).

Aile ağacı tekniği, aile geçmişi ve üyelerin ilişkileri hakkında bilgi edinmek için kullanılan bir tekniktir. Aile ağacı, nesiller arasındaki bağlantıları, ailedeki büyük olaylar ve travmatik yaşantıları, bireylerin aile dışı kişilik özelliklerini ve aile içindeki rollerini gösterir. Aile ağacı, aile sınırlarının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur (Tönbül, 2020).

Aile toplantıları tekniği, aile üyelerinin fikirlerini ifade etmelerine yardımcı olan bir tekniktir. Toplantılar, aile üyelerinin bir araya gelip aile içi iletişim geliştirmelerini sağlar. Bu teknik, aile yaşamlarının gereksinimlerini ve endişelerini ifade etmelerine, karar verme süresinin uzun olmasına ve aile çözümlerini birlikte bulmalarına yardımcı olabilir. Danışman, aile üyelerine bir öneri sunar ve aile üyeleri bu yöntemle bireysel olarak öneriye yanıt verir (Huber, 1995).

Aile üyeleriyle bireysel olarak görüşme yapma tekniği, aile üyelerinin kişisel isteklerini ve endişelerini anlamaya çalışır. Bu teknik, aile ortamında özel yaşam alanlarına odaklanarak aile içindeki ilişki dinamiklerini anlamalarına yardımcı olabilir (Huber, 1995).

3.6.1.2. Milan sistematik aile danışması

1960'lı yıllar aile danışmanlığı alanının batıda yaygınlaştığı dönemlerdir. Bireysel psikoterapileri çözüme ulaşılmada yetersiz bulan Mara Selvini Palazzoli ve psikiyatlardan oluşan ekibi 1967 yılında Aile Çalışmaları Enstitüsü'nü kurmuştur (Kafes, 2021: 182). Milan grubu olarak anılan ekip, İtalya'da geliştirdikleri aile danışmanlığı yaklaşımında Zihinsel Araştırmalar Enstitüsü'nün görüşlerinden etkilenmiştir. Milan grubu özellikle anoreksiya ve şizofreni çocukları bulunan psikiyatrik tanı almış ailelerle çalışmıştır (Boyacı, 2022: 21).

Aile sistem teorisinin ilkelerine göre aile davranış kalıplarından oluşmuş bir sosyal sistemdir ve bütün olarak organize edilmiştir. Sistemin öğeleri birbirinden bağımsız değerlendirilemez. Sistemin uyumlu çalışması değerlendirme ve değişime bağlıdır. Kompleks sistemleri oluşturan alt sistemler mevcuttur ve bu alt sistemlerin de kuralları ve etkileşim kalıpları vardır. Sistem ve alt sistemler arasında içsel bir etkileşim mevcuttur. Öyle ki alt sistemlerden birinin sosyal ve biyolojik örgütlenmesinde sorun yaşanması halinde, sorundan diğer alt sistemler ve sistemin bütünü etkilenir. Örneğin ailenin tek bir üyesini ilgilendiren bir problem, diğer üyeler tarafından devam ettirilebilir. Bu bağlamda sistem teorisi, aile üyelerinin her birinin davranışının, problemi etkilediğini savunmaktadır (Nazlı, 2020: 19).

Sistematik teori mental olgunun sosyal olguyu yansıttığını söylemektedir. Dolayısıyla ruhsal sorunlar psikanalizin öngördüğü üzere intrapsişik değildir. Esasen kişiler arası sorunlar, ruhsal sorunların temelidir. Sistematik aile terapisinde işleyişi bozan, sistem içerisinde sorun oluşturan bir patoloji vardır. Aile, yaşadığı soruna sistem olarak ihtiyaç duyar. Milan modeli aileyi bir süreç boyunca izlemeyi önerir ve patolojik noktayı bulmayı hedefler. Aile üyelerinin sorun olarak gördüğü olgunun bir işlevi vardır. İletişim kopukluklarına sebep olmasına rağmen sorun kabul edilen olgu, ailenin dengesini korumaktadır. Bu yaklaşım da psikoterapist sistemin bir parçasıdır ve sorun kabul edilen olgulara dair olumlu yanlar gösterir. Aile üyelerini yeni bakış açıları keşfetmeye teşvik eder. Sorunlu bireyden ziyade ilgi odağı ailenin bütünüdür (Kafes, 2021: 182-184).

Milan sistematik aile terapisi işlevsel olmayan katı aile kalıplarını değiştirmek adına hipotez oluşturma döngüsellik ve tarafsızlık teknikleriyle çalışır. Danışman ön görüşmede hipotez oluşturur ve danışma sürecinde süreli hipotezleri test eder.

Hipotezlerin test edildiği evre döngüsellik ilkesini ortaya çıkarır. Danışman aile üyelerine karşı suçlayıcı bir tutum geliştirmez ve üyelere eşit mesafede durmaya özen gösterir (Boyacı, 2022: 21-23).

3.6.2. Yapısal Aile Danışması

Salvador Minuchin tarafından 1960'lı yıllarda geliştirilen kuram, aile üyelerinin kurdukları işlevsel örüntülerde gözlemlenen; düzenleyici kodlardan oluşan aile yapısını açıklamak amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımda, ailenin yapısal özellikleri, aile üyelerinin davranışlarının temelinde yatan güçler olarak görülür. Bu nedenle, terapi sürecinde, aile üyeleri arasındaki ilişkileri değiştirmek için yapısal düzeyde müdahaleler yapılır. Bu yaklaşımın en temel farkı, aile yapısındaki değişimin birincil derecede önemli görülmesi ve aileyi yeniden yapılandırma sürecinde, danışmanın aktif rolüne önem verilmesidir (Lebow, 2019: 88).

Yapısal aile teorisi, aile yapısının, üyeleri arasındaki ilişkilerin ve ailelerin işlevselliğini belirleyen dinamiklerin incelendiği teorik bir çerçevedir. Bu teori, aile üyelerinin birbirleriyle olan ilişkilerinin, ailenin işleyişini etkilediğini öne sürer. Bu teoride, ailelerin üç temel parçası olduğu kabul edilir: ebeveynler, çocuklar ve ailenin diğer bireyleri. Bu parçaların her birinin rolü, ailedeki bireylerin rolleri ve ilişkileriyle bağlantılıdır. Bu kuram, ailelerin üyeleri arasındaki güç dengelerini ve etkileşim kalıplarını ele almaktadır (Gehart, 2017: 224).

Yapısal aile danışmasında, aile üyelerinin farkındalığı artırılır, iletişim becerileri geliştirilir ve ailenin işlevselliğini artırmak için çalışılır. Bu teori, birçok farklı terapi yaklaşımında kullanılır ve aile terapilerinin temelinde yer alır. Yapısal aile teorisinde, ailelerin işleyişini belirleyen üç temel faktör vardır: hiyerarşi, sınırlar ve ailedeki roller. Hiyerarşi, ailedeki bireylerin farklı statülerine atıfta bulunur ve bir ailede hangi bireyin en üstte olduğunu belirler. Sınırlar, aile içindeki bireyler arasındaki ilişkilerin sınırlandığı ve hangi bilginin paylaşılacağına karar verildiği sınırları ifade eder. Roller, aile üyelerinin ne tür görevler üstlendiklerini ve ailede nasıl davranmalarını gerektiğini belirler (Lebow, 2019: 90).

Yapısal aile danışması, aile üyeleri arasındaki dinamikleri anlamak ve değiştirmek için birçok farklı teknik kullanır. Bunlar arasında yapısal haritalama, rol oynamak, sınırların belirlenmesi, doğru zamanda müdahale etmek, aile üyeleri arasındaki iletişimi artırmak, yapısal değişiklikleri teşvik etmek ve refleksiyon

teknikleri yer alır. Bu teknikler, ailenin ihtiyaçlarına ve danışmanın tercihlerine bağlı olarak değişebilir (Nichols, 2010:250).

Minuchin, aile yapılarını fonksiyonel ve fonksiyonel olmayan aileler olarak tanımlamaktadır. Fonksiyonel aile; kendinden beklenen rol ve sorumlulukları yerine getiren, sağlıklı aileyi ifade etmektedir. Fonksiyonel olmayan aile ise fonksiyonları yerine getiremeyen aileyi tanımlamaktadır. Beş tane fonksiyonel olmayan aile yapısı belirlenmiştir. Bunlar; iç içe aileler, kopuk aileler, evine bağlı olmayan eşin olduğu aileler, olgunlaşmamış ebeveynli aileler ve ilgisiz ebeveynli ailelerdir. Minuchin, bu aileleri patolojik olarak tanımlamaktadır. Bu aileler olumsuz bir durumla karşılaştıklarında sınırlarını ve transaksiyonel kalıplarını daha katı bir hale getirmektedirler. Normal aileler, olumsuz durumlarla baş ederek aile bütünlüğünün devamı için uyum geliştirebilmektedir. Çünkü sağlıklı aileler, aile yapısını onarabilecek esnekliğe sahiptirler (Üstündağ, 2014: 118).

Bazı ailelerde aile sistemi esnektir, alternatiflere izin verir ve değişime açıktır. Bazı aileler ise değişime kapalıdır, basmakalıp alışkanlıkları tekrar etmeye yönelir. Aile içinde ve dışında gelişen talepler vardır, ailenin üyeleri ve dış çevre değişim halindedir. Bu durum ailenin değişimini zorunlu kılar. Ayrıca sistem aile üyelerinin ait olma duygusunu da sürdürmek görevini üstlenir. Öte yandan aile üyelerinden birinin değişim basamaklarına gelmesi, sosyal kurumlarla bağlantı kurması, aileye yeni bir üyenin katılması ya da ayrılması birer krizdir. Krizleri kendi kaynaklarıyla çözemeyen aileler sağlıklı ve işlevsiz bir aile profili sergiler (Nazlı, 2020: 109).

3.6.3. Yaşantısal/İnsancıl Aile Danışması

Yaşantısal aile terapisinin öncü kuramcısı Virginia Satir'dir. Geliştirmiş olduğu bu yaklaşımda Satir, psikodrama, Gestalt terapi teknikleri ve insancıl yaklaşımdan etkilenmiştir (Boyacı, 2022: 37).

Yaşantısal ve insancıl bakış açıları arasında farklılıklar vardır. Yaşantısal bakış açısına göre yaşantılarımız aracılığıyla özümüzü öğreniriz. İnsancılara göre ise doğamızı algılayışımız davranışlarımızı yönlendirir. Gestalt yaklaşımı ise şimdi ve burada kavramlarına önem verir. İnsanları kendi çatışmalarından sorumlu tutar ve kendi sorunlarını çözme kapasitelerinin var olduğunu ifade eder (Gladding, 2012:215).

Yaşantısal/insancıl aile danışması ailedeki bireylerin, duygularının farkında olmadığını savunur. Duygularını fark ettiğinde onları bastıran birey, yaşanmayan duygular nedeniyle rahatsızlanır. Bu rahatsızlık ailenin bir veya daha fazla üyesinde görülebilir. Zaman içerisinde üyeler birbirlerinden uzaklaşarak aile dışı faaliyetlerle daha çok ilgilenir ve aile fonksiyonelsizleşir. Bu alandaki çözüm, duyguları doğru ifade etmekte bulunur. Fonksiyonelsizlik gelişim sürecindeki aksaklıklardan kaynaklanır. Bu yaklaşımı benimseyen danışmanlar, üyelerin doğal büyüme güdüsünü ortaya çıkarmak yoluyla potansiyellerini tamamlamalarını amaçlar. Bu perspektife göre geçmiş yerine şimdi ve burada; iç görü ve yorumlama yerine ise yaşantılar önceliklidir. Farkındalığın artması, iletişimin güçlenmesi ve aile üyeleri arasında duyguların paylaşılması; bireysel düzeydeki yaşantıların artmasına bağlıdır. Aile üyelerinin söylediklerinin farkında olmaları, birbirleriyle daha çok konuşmalarını sağlar (Goldenberg, 2012:260).

Bireyler sosyal baskı ya da aile baskısı nedeniyle kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarını doyuramadıklarında ailevi problemler ortaya çıkar. İdeal olan çocukluk döneminde duyguları özgürce ifade etmenin ve gelişimin, ailevi kontrol mekanizmaları tarafından engellenmemesidir. Çocukların kendini sağlıklı şekilde ifade etmesinin yolu, ebeveynleri tarafından yaşantılarının kabul edilmesi ve duygu ifadesine teşvik edilmeleridir. Gelişme ve büyüme sürecindeki devamlılık, ruh sağlığı olarak algılanır; durağanlık ise sağlıksızdır. Duygu ifadesinin önündeki engel, çocuklukta tehdit edilmenin sonucu olarak cezalandırılmaktan korkmaktır (Nazlı, 2020: 132-136).

Virginia Satir'in yaklaşımı hümanisttir. Teknikten çok ilişkiyi önemser. Terminolojisinde bireyin duyguları, ailenin duygusal sistemi, iletişim ve olumlu benlik algısı gibi kavramlar dikkat çeker. Başkalarını sevmenin ön şartı olarak kendilik değeri vurgulanır. İletişim biçimleri kişilerce farklı benimsenir. Farklı iletişim biçimleri farklı duygu aktarımları olarak algılanır (Goldenberg, 2012: 262).

Satir'e göre aile üyelerinden biri günah keçisi veya belirlenmiş hasta olarak kabul görebilir. Aileler, sorunlu ve eğitici aileler olarak iki türde incelenir. Eğitici ailenin üyeleri birbirlerine saygı duyarlar. Üyeler arasında koşulsuz sevgi vardır ve yaklaşımları içtendir. Hata yapan kişi diğer üyeler tarafından anlamaya çalışılır. Sorunlu ailelerde hatalar tolere edilmez. Onları birbirlerine bağlayan mecburiyetler

olabilir. Üyeler birbirini suçlar. Ancak bu aile tipleri sorunlu iletişimi tersine çevirmeyi öğrenerek eğitici aile olabilir. Bu perspektife göre yatıştırıcı, suçlayıcı, aşırı mantıklı ve ilgisiz iletişim kalıpları işlevsel değildir (Çevik, 2020: 41).

Teknikler gereği üyeler farklı iletişim kalıplarını beden dillerine yansıtırlar. Böylelikle gerçekte tercih ettikleri duruşların farkına vararak işlevsel olmayan duruşların diğer üyeler üzerinde yarattığı duyguları keşfederler (Goldenberg, 2012: 263).

Teknik uygulamaların devamında yeniden yapılandırma süreci başlar. Bu aşamada kök aileden getirilen işlevsel olmayan iletişim kalıpları üzerinde durulur. Ailenin biricik ve kendine özgü bir yapı olduğu vurgulanır. Aile üyelerinin kök ailelerinin gelişimsel tarihi üzerinde durulur. Aile haritaları çıkarılır. Duyguları ve iletişim kalıplarını somutlaştırmak amacıyla aile heykeli çıkarılır. İlişkiyi sembolize eden pozisyonlar oluşturulur. Satir, dokunmanın insanlar arasında bağ kurmanın etkili yollarından biri olduğunu savunmuştur. Dokunma; şefkat, ilgi ve sevginin göstergesidir (Boyacı, 2022: 37-49).

Sıcak ve koruyucu bir yaklaşım sergileyen Satir, terapötik ilişki içinde danışanların duygularını açmayı amaçlamıştır. Bireyleri kendi içsel yaşantılarına açmak yoluyla insancıl ve duygularını fark eder olmalarına yardımcı olur. Sorunlu aileler benlik saygısı, iletişim, kurallar ve dışarıdaki diğer bağlantı alanlarında kendilerini geliştirmelidir. Benlik saygısı düşük olanlar hayal kırıklığı hissederler ve ilişkide tatmini yakalayamazlar. Evlilik, çiftlerin karşılıklı olarak benlik saygılarını artırmak ve birbirlerini tamamlamak amaçlarına hizmet ettiğinde sağlıklı bir hal alır. Taraflar kendi eksiklerini tamamlamak için evlendiklerinde aile için sorunlar görülür (Velidedeoğlu ve Kavuncu, 2011: 41-44).

3.6.4. Bilişsel Davranışçı Aile Danışması

Bilişsel davranışçı bakış açısı, danışmanlık sürecinde bilişsel ve davranışçı teknikleri beraber kullanır. Bu kurama göre bireyin düşünce sistemi onun davranışlarını oluşturur. Ruh sağlığı alanında en sık tercih edilen perspektif olup aile danışmanlığı alanında davranışçı müdahaleler ile bilimsel yaklaşımlar tercih edilebilmektedir (Boyacı, 2022: 63).

Bilişsel-davranışçı kuramın tarihsel gelişimine bakıldığında, davranışçı tekniklerin çiftlere uygulandığı görülmektedir. Davranışçı ekolün önde gelen kuramcılarından Pavlov, Watson, Thorndike ve Bandura'nın öğrenme teorilerinden hareketle ortaya çıkan klasik ve edimsel koşullanma, çift terapisine uygulanabilmektedir (İkizoğlu, 2019: 62).

Bilişsel yaklaşımı benimseyen profesyoneller danışanlarında düşünce kalıplarını, inançları ve tutumları değiştirmek isterler. Bu yolla davranışlar değişebilir. Davranışçı yaklaşımı benimseyenler ise gözlemlenebilir ve objektif anlamda ölçülebilir olaylar üzerinde çalışırlar. Son yıllarda davranışçı yaklaşım, insanlar arası etkileşimde bilişsel faktörlerin de etkili olduğunu kabul etmişlerdir. Davranışçılar geçmişte istenmeyen davranışın ortadan kaldırılmasını çevresel faktörlere bağlamışken günümüzde, kendine düzenleme, kendine yönlendirme gibi kavramlarla davranış değişiminde içsel süreçleri vurgulamaktadırlar. Dolayısıyla bilişsel davranışçı aile danışmanları, karmaşık insan davranışlarını değiştirmek adına davranış değiştirme stratejilerinin yetersiz olduğunu, insanların kendi davranışlarını değiştirip ayarlayabileceklerini savunmaktadırlar (Nazlı, 2020: 200-201).

Bilişsel davranışçı kuram, davranışın geçmişine odaklanmamakta; öğrenme yoluyla davranış kazanımını vurgulamakta ve işlevsel olmayan davranışın şimdiki halini değiştirmeyi önemsemektedir. Bilişsel davranışçı aile danışmanlığına göre ailedeki herkesin tedaviye dahil edilmesi gerekmemektedir. Danışman, aile örgütlenmesi yahut sağlıklı ilişkilerden ziyade davranışa odaklanır. Yeni davranış kalıpları öğretirken yanlış davranışları da olması gerekenlerle değiştirir (Çevik, 2020: 36-37).

Kurama göre çiftlerin anlaşmazlıkları onların şemalarına bağlı olarak ortaya çıkar. Kişinin deneyimlerle elde ettiği algı ve tepkiyi yöneten örüntülerden şemalar olarak bahsedilir. Bu şemalar afonksiyonel olduğunda bilişsel davranış modeli bunu fark ettirmeye odaklanır. Hatalı şemalara müdahale ederek onları yararlı kılacak düşünce sistemlerine ulaşmayı hedefleyen kuram, çiftlerin birbirlerine olan davranışlarını düzenleyen birçok teknik kullanır. Bilişsel davranışçı kuram gözle görülebilir, ölçülebilir, somut davranışlar üzerinde durduğundan deneysel yönü güçlüdür. Uygulama teknikleri çeşitlidir ve etkisi belirgindir. Öyle ki, gözle görülen somut davranışlar üzerinde çalışıldığında, çiftler danışmanlık sürecinden ne elde

edeceklerini bilmekte ve danışmanla iş birliğini güçlendirmektedirler (İkizoğlu, 2019: 63-67).

3.6.5. Stratejik Aile Danışması

Stratejik kuramcıların belirttiği üzere stratejik aile danışması kendi içinde birkaç bölüme ayrılmaktadır. Zihin Araştırmaları Enstitüsü (The Mental Research Institute/MRI)'ne dayanan stratejik aile danışması, bunların içinde en eski yaklaşımdır. İkinci tip yaklaşım Jay Haley ve Cloe Manades'in önderlik ettiği Aile veya Haley-Madenes Enstitüsü'nün tekniğidir. Üçüncü olarak Milton Sistem Grubu sayılmaktadır (Nazlı, 2020: 178).

Stratejik yaklaşım, diğer aile danışması kuramlarıyla kıyaslandığında daha az kavram ve teknik kullanmaktadır. Milton Ericson'un çalışmalarına dayanan stratejik aile danışmasında danışanların problemlere karşı kendilerine yardım etmeleri ve kendi çözümlerini üretmeleri amaçlanmaktadır (Özburun, 2018: 179).

Stratejik aile danışmasında geçmiş yerine şimdiyle ilgilenmektedir. Dolayısıyla bu yaklaşımda danışmanın amacı iç görü sağlayarak soruna dair yorum yapmaktan ziyade davranış değişimini hedefleyen, kısa süreli, pragmatik ve semptom odaklı bir teknik kullanmaktır. Ailedeki gücün işleyişi ile aile üyelerinin ilişkileri kontrol etme biçimleri üzerinde çalışan Jay Haley ve diğer terapistler, tekrarlayarak soruna neden olan etkileşim kalıplarını değiştirmek isterler (Nazlı, 2020 :203-204)

Evlilikte yahut ailede, bireysel sorunlar bir semptom olarak ortaya çıkabilir. Aile üyeleri arasındaki esasen iletişim kurucu işlevi olan davranışlar semptomlar olarak kendini gösterebilir. Semptomların oluşum sebebi rahatsız olunan durumdan kurtulma isteğidir. Haley bu teknikleri kullanmanın yanı sıra çiftler arasında oluşan sorunların yaşam döngüsü aşamalarından birinde takılmakla bağlantılı olduğunu savunarak, aile üyelerinin gelişimsel olarak nerede olduklarını anlamak ister. Yöntemlerden bir diğeri ise, danışanın direncini artırmamak adına sorunlu davranışı azaltmaya yönelik direktif vermekten ziyade bu davranışın onaylanmış görünmesini sağlamaktır. Danışanın semptomu artırması, semptom üzerindeki kontrol hissini vurgular, böylelikle danışan aynı semptomu azaltabileceğini de fark eder (Velidedeoğlu Kavuncu, 2011: 63-64).

Stratejik yaklaşıma göre gelişimsel olarak aile yaşam döngüleri vardır ve bir dönemden diğerine geçiş esnasında değişimler üzerinde yeterince durulmadığında ya da gereğinden fazla durulduğunda uyum sorunları ortaya çıkar. Aile üyeleri değişime, önceden var olan tipik etkileşim örüntüleriyle karşılık verir. Her sorunu geçmişte çözdüğü yöntemlerle çözmek ister. Tekrar tekrar denenen yanlış çözüm yolları ilişkilerdeki kısır döngüleri ortaya çıkarır. Bu yaklaşım kısır döngülere müdahale etmektedir. Aile yaşam döngüleri şu şekilde sıralanmaktadır:

“-Evlilik öncesi tanışma dönemi

-Evliliğin ilk yılları

-Çocuğun dünyaya gelmesi ve büyüme süreci

-Evliliğin ortaları

-Ebeveynlerin çocuklardan ayrılması

-Emeklilik ve yaşlılık”

Stratejik aile danışmasında temel hedef değişim olduğundan danışmanlar yönlendiricidirler. Aile içi belli görevler belirlenebilmektedir. Danışan/Terapist aile üyelerinin anlayışlarını, algılayışlarını ve şikayetlerini seri bir şekilde değiştirmeyi amaçlamaktadır (Özburun, 2018: 180-182).

3.6.6. Aile Danışmanlığı Kuramlarının Kültürümüze Uygunluğu ve Türkiye’deki Uygulamalar

Ülkemizde aile danışmanlığının gelişimi oldukça yenidir ve 2000’lerden sonrasına denk gelmektedir. Nitekim aile danışmanlığının gelişimi, psikolojik danışma alanının gelişimine bağlıdır. Aile danışmanlığı alanında hangi modellerin kullanıldığı ve bu modellerin nelere göre belirlendiği incelendiğinde, danışan faktörlerinin büyük oranda belirleyici olduğu ortaya çıkmaktadır (Velidedeoğlu Kavuncu, 2011: 14).

Danışanın sürece dair beklentisinin ve süreç hakkındaki tutumunun ardından terapötik ilişkinin, danışandaki değişime etki eden faktörler arasında ikinci sırada yer aldığı, ardından kullanılan terapötik modelin geldiği ve son olarak da danışmanlığın çözüme ulaştıracağına yönelik umudun belirleyici olduğu görülmüştür (Boyacı, 2020: 83-85).

Danışanın danışma sürecine dair tutumunun, evlilikten beklentilerinin, evliliğe olan bakışının içinde bulunduğu kültürle evrileceği öngörülmektedir. Danışan tutumunu belirleyenler arasında çoklukla çevresel faktörler mevcut olduğundan kültür, danışmanlık sürecinde benimsenen teknikleri ve tercih edilen perspektifi açıkça etkilemektedir (Erdem ve Safi, 2018: 5).

Kültürümüz, yaşayışımız ve inançlarımızdan etkilenmektedir. İnançlarımız ve dinimiz kültürümüzü şekillendirmektedir. Bununla birlikte aynı kültür içerisinde var olan aile yapılarının farklı birçok özellik taşıdığı da yadsınamaz (Velidedeoğlu Kavuncu, 2011: 14).

Aile içi rollerle aile fonksiyonlarının belirlenmesinin yanında ailenin sürekliliği konusunda gelenek önemli bir faktördür. Küreselleşme süreci, kültür ve yaşam tarzları bakımından homojenleşmeyi beraberinde getirmiştir ve bu durum aile içinde yaşanan çatışmaları ortak temel noktalarda toplamıştır. Yine de dinsel farklılıkların aile kavramına bakışı ve sorunlara ürettiği çözümler kültürün yapıtaşlarıdır (Akçabozan ve Hatipoğlu Sümer, 2016: 90).

Danışmanlığı uygulayan profesyoneller kuşkusuz kendi bakış açılarının ve yetiştikleri ekolün kabulleriyle birlikte danışanın mensup olduğu kültürü göz önünde bulundurmalıdır. Aile danışmanlığının ülkemizdeki uygulamalarına bakıldığında profesyonellerin genellikle eklektik çalıştıkları görülmektedir (Erdem ve Safi, 2018: 5).

Aile terapisi dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çok tercih edilen bir uzmanlaşma alanıdır. Ancak dünyaya kıyasla ülkemizde terapi alanındaki standartlar yeterli değildir. (Aile terapisi özelindeki yüksek lisans ve doktora programlarımız ile enstitüler hali hazırda yetersizdir ve bazı üniversitelerin psikolojik danışma programlarında aile terapisi ve aile danışmanlığı dersleri okutulmaktadır.) Ülkemiz özelinde uygulanan aile terapisi alanına dair çalışmalar göstermektedir ki alanda çalışan profesyoneller yaptıkları hizmeti terapiden ziyade danışmanlık olarak nitelendirmektedir ve eğitimlerini genellikle bağımsız seminerlere dayandırmaktadır. Aile danışmanlarının çoğunluğu belli bir ekole bağlı çalışmamaktadır. Anlaşılmaktadır ki ülkemizde danışmanlık hizmeti veren profesyoneller danışanın ihtiyaçlarına bağlı olarak sahip olduğu bilgiyi işlevselleştirmekte ve farklı ekollerden ve tekniklerden beslenebilmektedir (Korkut, 2007: 18-19).

Ülkemizde aile danışmanlığı evlilik ve çift terapisi alanlarına ilişkin güncel mevzuata bakıldığında 2012 tarihli *Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği*'nin hukuki çerçeveyi belirlediği görülmektedir. Yönetmeliğe göre belirli lisans programlarının dört yıllık eğitiminin tamamlanmasının ardından üniversiteler, Milli Eğitim Bakanlığı yahut Yüksek Öğretim Kurulu tarafından uygun görülen sertifika programlarını tamamlayanlar veya alanda yüksek lisans ya da doktora eğitimini tamamlamış olanlar Aile danışmanı unvanı alabilmektedir (mevzuat.gov.tr Erişim Tarihi: 05.03.2023).

Korkut'un (2007), Aile ve Evlilik Terapileri Derneği'ne üye olan ülkemiz aile danışmanları içinden belirlenen bir örneklem üzerinde yaptığı çalışmanın bulgularına göre katılımcıların %32'si tek bir yöntem uygulamasıyla yetindiklerini belirttiğinden danışmanların belli kombinasyonlarla danışmanlık metodunu belirledikleri anlaşılmaktadır. Katılımcılara yararlandıkları kuramsal modeller olan sistematik, stratejik, psikanalitik, yapısal, yaşantısal, yapılandırmacı, sosyal yapılandırmacı, öykü temelli, MRI yaklaşımı, bilişsel-davranışçı kuramlar içinden hangilerini kullandıkları sorulmuştur. Danışmanların %64'ünün sistematik modeli tercih ettikleri, %35'lik oranla bu modeli stratejik modelin izlediği görülmüştür. %30'luk oran ile yaşantısal yaklaşımın, %28'lik oran ile bilişsel-davranışçı yaklaşımın, %25'lik oran ile psikanalitik yaklaşımın, %20'lik oran ile yapısal yaklaşımın ve daha düşük oranlarla diğer yaklaşımların benimsendiği anlaşılmıştır. Katılımcılar birden fazla yaklaşım seçebildiklerinden çoğunlukla eklektik çalışma biçiminin benimsendiği görülmüştür. Son olarak katılımcıların %20'sinin tek bir kuramsal yaklaşımdan yararlandığı, %28'inin iki yaklaşımı birlikte kullanmayı seçtiği ve kalan %51'in ise kuramsal bir karmadan yararlandığı anlaşılmaktadır. İkili kombinasyonların en sık tercih edilenlerinin ise sistematik-stratejik, sistematik-yapısal ve sistematik-bilişsel davranışçı olduğu görülmektedir.

3.7. Kültürümüze Uygun Yöntemleri Belirleme

Tıpkı aile tanımı üzerinde henüz bir ortak fikrin belirlenememesi gibi sağlıklı aile kavramının da tek bir tanımı bulunmamaktadır. Sağlıklı ailenin tanımı şu şekilde yapılabilir: Duyguları paylaşma, kişisel farklılıkları kabullenerek buna uygun davranma, üyelerin birbirine ilgi ve sevgi göstermesi ve iş birliği kurabilmeleri, mizah

duygusu geliştirme, yaşamsal temel ihtiyaçları karşılama, problem çözme becerisine sahip olma, taahhüt ve takdir etme, iletişim kurma, birlikte zaman geçirme, maneviyatı paylaşma fonksiyonlarını yerine getiren ve üyelerine doyum sağlayan aile sağlıklı ailedir. Burada sayılan fonksiyonların bazıları yerine getirilmediğinde sağlıklı aile ortaya çıkabilmektedir (Nazlı, 2020: 63).

Fonksiyonlarını yerine getiremeyen aile, çevresel destek mekanizmalarından faydalanmak ve dışarıdan müdahaleye başvurmak istediğinde, seçeneklerden biri danışmanlık hizmeti almaktır. Bireysel danışmanlık hizmetlerinde bireyin duygu durumunu, davranışlarını ve kişilik yapısını değiştirmeye odaklanılmaktadır. Bireysel danışmanlık danışan-danışman ilişkisi kurularak ilerlerken aile danışmanlığında danışan sıfatı ailenin bütününe aittir ve bireyleri kendi başına değerlendirmeyip aile sistemi içinde üyelerin ilişkileriyle birlikte ele almaktadır. Aile danışmanlığı kişiler arası ilişkileri değiştirmeye odaklanır. Böylelikle aile danışmanlığı diğer danışmanlık yaklaşımlarından yapı teknik ve amaçlar bakımından farklıdır (Tönbul, 2019: 80).

Toplumsal hayatın aynası olan aile yapısı, sanayi çağı ve teknolojik gelişmelerle toplumları etkileyerek aile yapısını değiştirmiştir. Anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile, tek ebeveynli aile gibi kavramda yeni ayrımlar ortaya çıkmıştır. Kadının çalışma hayatına girmesi çocuk bakımı ve yetiştirilmesi konusunda yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmasına; ev işlerinin eşler arasında paylaşılması, karı-kocanın geleneksel rollerinin dışına çıkmasına sebep olmuştur. Geniş ailenin otoriter yapısından çekirdek aileye geçişle beraber, eşlerle olan ilişkilerde ve sosyal yaşamda bireyler demokratik bir kişilik kazanma sürecine girmişlerdir. Aile üyelerinin üstlendiği rollerin değişmesi, bireylerin bu rolleri kabullenmesi için adaptasyon sürecini gerektirmiştir. Adaptasyon süreci günümüzde nihayete ermiş değildir ve kitlesel değişim ve dönüşümler aile kavramına yansıdığı şekilde toplumu dönüştürmektedir (Nazlı, 2020: 2).

Nasıl ki toplumsal dönüşüm aile üyelerinin değişime ayak uydurmasını, rollerine alışmasını, yeni sorumluluklar üstlenmesini, bireysel farklılıklar ve üyeler arası iletişim çatışmalarıyla baş etmesini gerektirmekteyse, aile danışmanlığı hizmetleri günümüzde giderek önem kazanmakta ve aileye dair genel sorunlara pratik çözümler üretme amacıyla gelişmektedir. Bununla birlikte aile danışmanlığı

yaklaşımları pek çok genel aile sorununu çözmeye yönelik olarak kategorize edilmektedir. Öyle ki bu genel kategorizasyon, aile kavramını kültürel ve yerel özelliklerinden ayrı ele alınmalıdır (Lebow, 2019: 25).

Oysa aile kavramını tek bir tanımla açıklamak mümkün olmadığı gibi farklı toplumlarda oluşan aile yapılarının da tamamına uygun bir yaklaşım bulmak mümkün olmayacaktır. Hatta aynı toplumdaki farklı ailelerin de sosyal, ekonomik statü ve kültürel yapı bakımından birbirinden ayrıldığı yadsınamayacağından kültürel özellikleri göz ardı ederek aile danışmanlığı alanına yaklaşmanın sağlıklı olmayacağı söylenebilir. Kültürümüz inançlarımızdan ve dinsel öğelerden bağımsız değerlendirilemez. Nitekim maneviyat kişinin anlam ihtiyacına hizmet etmektedir (Erol, 2016: 238).

Yaklaşımların her birinin farklı odakları bulunmakta ve soruna yönelik çözümleri farklı tekniklerle desteklemektedir. Buna rağmen her ailenin dinamikleri, iletişim biçimleri, yaşam deneyimleri ve sorunlara dair kabulleri farklı olduğundan her bir bakış açısından beslenmek faydalı olmaktadır. Nitekim her aile eşsizdir ve uygun teknikler farklı perspektiflerden etkilenebilir (Gladding, 2012:287). Aileler iletişim sorunları ve çatışmaları içeren içsel sorunlardan dolayı aile ya da çift danışmanlığına başvurduysa, bu sorunlara uygun kuramsal yaklaşımlar kullanılmalıdır. Ancak ırkçılık, dışlanma gibi dışsal nedenlere bağlı olarak danışmanlıkdesteğine ihtiyaç duyuluyorsa, bu sorunlar için kültüre özgü yaklaşımlar kullanılması gerekmektedir. Ayrıca ailelerin, farklı kültürel özelliklere sahip bireyler veya gruplarla kurduğu etkileşim sonucunda ortaya çıkan kültürel değişim yani kültürleşme düzeyleri dedanışmanlık sürecinde dikkate alınmalıdır (Şahan ve Akbaş, 2018: 219).

Sistem perspektifinin üzerinde durduğu dört aile yapısı vardır. Buna göre *kapalı aileler* hiyerarşik yapılı geleneksel ailelerdir Ebeveynlik otoriteye dayanır, çocukların farklılıkları yadsınır. Aile bütününe önem verilir. *Gelişigüzel ailelerde* ise bütünden ziyade bireyler önemlidir. Bağımsızlık ve bireyin kendi sorunlarını çözmesi konularında teşvik edicidir ancak bu tip aileler sınırlarını veya güvenli yapısını kurmada yetersiz kalır. Ayrıca hiyerarşik bir yapısı olmadığından gücü kullanmada zayıftır. *Açık aileler* bireyselliğe ve bütünlüğe önem verirler. Üyeler yeni fikirlere açıktır ve iş birliği baskındır. *Eşzamanlı ailelerde* iletişim kapalı olup sözel olmayan iletişim benimsenmiştir. Çocuklar düzenli bir ortamda ait olma duygusuyla yaşasalar

da ebeveynle iletişim açık olmadığından ergenlik çağı zorludur. Sakinlik ve huzuru önceleyen aile üyeleri, sorunu başlangıçta inkar ederler (Nazlı, 2020: 46-48).

Sistem perspektifinin dört aile yapısından Türk aile yapısına en uygun olanın kapalı aile modeli olduğu anlaşılmaktadır. Mahremiyetini korumaya meyilli olan ve sorunlarını kendi içinde çözmeye meyleden aileler sosyal iletişimde sınırlar belirlemiştir. Bu da Türk ailesini kapalı, müdahaleyi kolaylıkla kabul etmeyen, hiyerarşik ve sınırları toplumsal kabullerle belirlenmiş bir aile modeline dönüştürmektedir. Türk aile yapısı incelendiğinde kök aileden ayrışmamak başat problemler arasında sayılmaktadır. Geleneksel bağlılığını sürdüren Türk ailesi, yeni kurduğu aileye adapte olurken kök ailesinin bakışından etkilenmektedir. Bu durum çiftleri zorlamaktadır (Korkut, 2007:21).

Danışmanlık yaklaşımlarının pek çoğunun tekniği, kök aileden ayrışmamak sorununu çözmek için uyarlanabilir. Ancak Türk aile yapısının kök ailesine olan geleneksel bağlılığı ile evlilik birliğiyle kurduğu ailenin farklı dinamiklerine adapte olmak konusundaki sorunlar Bowen aile danışmasındaki genogram yaklaşımıyla çözüme kavuşturulabilir. Bowen, kuşaklar boyu devam eden kalıpların çekirdek ailenin fonksiyonlarını belirlediğine inanmaktadır. Geçmiş aile yapılarında oluşan davranış ve düşünce kalıplarının şimdiki aileyi nasıl şekillendirdiğini analiz etmek için üç kuşak ele alarak bir grafik geliştirir (Nazlı, 2020: 90). Ailenin duygusal sistemine önemle eğilmiş olan Bowen önceki kuşaktan geçen davranış kalıplarını düzenlemeyen bireylerin yeni kurdukları ailelerinde kalıpları devam ettireceklerini savunmaktadır (Özburun, 2018: 182).

Terapist kök aileden ayrışmanın tamamlanmasıyla şimdiki ailenin üyeleri arasındaki iletişimi kuvvetlendirmek ve bütünlüğü sağlamak adına bir başka teknikten beslenebilir. Bununla birlikte patolojisi olan bireylerin aile danışmanlığı sürecinde göz ardı edilmesi, danışmanlık sürecini kısırlaştıracaktır. Bilişsel davranışçı terapi, bireysel sorunların çözümünde yaygınlaşmıştır. Nitekim aile danışmanlığı alanındaki uygulamalar incelendiğinde eklektik yaklaşımlarla sıkça karşılaşıldığı, sistematik modellerle bilişsel davranışçı modellerin ön plana çıktığı görülmektedir (Boyacı, 2022: 84).

3.8. Aile Danışmanlığı Kuramlarının Özellikleri, Güçlü Yanları ve Sınırlılıkları

Ailevi sorunlar çift sorunlarıyla sınırlı olmayıp, üyelerin belirli yaşam rolleri içerisinde karşılaştıkları girift çatışmalarla kendini göstermektedir. Aile danışmanlığı aile üyelerinin tamamını kapsayan, çeşitlik tekniklerle belirli sorunlara odaklanan bir danışmanlık hizmetidir (Özburun, 2018: 182).

Toplumsal değişimin tetiklediği ailevi sorunları çözümlemek ve topluma olan etkisini azaltmak adına aile danışmanlığı hizmetinin sosyal ve bireysel bir misyonu vardır. Bazı danışmanlık yaklaşımının, içinde yaşadığı topluma uygun ya da uyarlanabilecek teknikleri mevcuttur. Bazıları ise kültürel nedenlerle belli toplulukların sorunlarına çözüm üretmekte yetersizdir (Aktaş, 2011:35).

Kitlesel anlamda vurgulu olan ve tercih edilen danışmanlık yöntemleri ile ülkemizdeki sıkça kullanılan yaklaşımlardan Sistematik, yapısal, yaşamsal/insancıl, bilişsel/davranışçı, stratejik yaklaşım farklı alt yapıları olsa da Türk ailesinde uygulanmak üzere belirli teknikler barındıran beş yaklaşımdır.

Sistematik Aile Danışması

Aile sistemleri kuramı Murray Bowen tarafından geliştirilmiştir. Aile, doğal bir sistemdir ve alt sistemlerden oluşmaktadır ve kendisini oluşturan parçaların toplamından büyüktür. Kişilik özellikleri aktararak, sistemdeki örüntüler aktarılan kalıtsal özelliklerle şekillenir. Bowen aile danışması psikanalitik bakış açısından etkilenmiştir. Geçmiş yaşantıların ve kuşaklar boyu süregelen davranış kalıplarının şimdiki aileyi etkilediği varsayılır. Şimdiye odaklanmasının yanı sıra geçmişe vurgu yapılarak, geçmiş davranış kalıplarının düzenlenmesi amaçlanır. Aksi halde davranış kalıpları tekrar edecektir. Sistemdeki parçaların her biri diğerlerini etkilediğinden, parçalardan birinin değişmesiyle diğerleri de değişir. Danışmanlık sürecinde bu etkileşim kullanılır. Milan sistematik aile danışmasında sorunun kaynağına yönelik hipotezler oluşturulur ve süreç boyunca hipotezler test edilerek yeni hipotezler oluşturulur. Elde edilen bilgiler doğrultusunda ailenin düşünsel dogmalarını değiştirmek amaçlanır (Nazlı, 2020: 60).

Yapısal Aile Danışması

Salvador Minuchin'in kurduğu yapısal aile terapisi ailenin yapısına odaklanır. Danışan danışman arasındaki ilişki, ailenin içsel süreçlerini izlemek açısından

önemlidir. Ailenin yapısını değiştirmek ve yeniden yapılandırmak kavramları mevcuttur. Ailenin sınırlara ihtiyacı vardır. Böylelikle üyeler bireyselleşme ve farklılaşmaya imkan bulabilir. Terapist/danışan ilişkisi aktiftir. Yeni bir organizasyon oluşturmak ister. Aileye liderlik eder. Yeni dengeyi oluşturmak için var olan dengeyi bozması gereken terapist bir teknik olarak eleştiriyi kullanabilir. Ailenin bir işlevi olmalıdır düşüncesi savunulmaktadır. Bazı aile yapıları patolojik kabul edilir. Değişime açık ve sistemi esnek olan ailelerin yanında basmakalıp aile sistemleri de vardır. Krizleri kendi kaynaklarıyla çözemeyen aileler fonksiyonelsiz aile olarak kabul edilmektedir (Gladding, 2012:127).

Yaşantısal/İnsancıl Aile Danışması

Yaşantısal ve insancıl bakış açısı birbirinden farklıdır ve aile danışmanlığı alanında bu yaklaşımla bütünleşmekte ve birlikte kullanılmaktadır. Yaklaşımın öncüsü Virginia Satir'dir. Kuramda yaşantısal yaklaşım deneyimleriyle ailenin özü açıklanır. Yaklaşım, bireyin kendi doğasını keşfetmesi davranışlarına yansır düşüncesini savunmaktadır. Geçmiş yerine şimdi ve burada vurguludur. Sorunun kaynağına yönelik yorumlar yerine yaşantılara odaklanılır. Bastırılan duyguların açığa çıkamaması ve duyguların kaynağının ortaya çıkmasını engelleyen faktörler açıklanmaya çalışılmaktadır. Bireyin rahatsızlığı diğer aile üyelerini de etkiler ve aile fonksiyonelsizleşir. Aile türleri, sorunlu ve eğitici aileler olarak ikiye ayrılmaktadır. Sorunlu aileler hatalara karşı tolerans göstermezken eğitici ailelerin üyeleri arasında koşulsuz sevgi vardır ve birbirlerine karşı saygılıdır. Danışmanın yaklaşımı kapsayıcı ve sevecen olmalıdır. Yaklaşım, danışanlara farkındalık kazandırmayı ve iletişim kalıplarını güncellemeyi amaçlar. Diğer amaç, sağlıklı ailenin iletişim biçimlerini tersine çevirmektir. Duyguları ifade etmek sorunların çözümünde en temel araç olarak kabul edilmektedir (Lebow, 2019: 99).

Bilişsel/Davranışçı Aile Danışması

Bilişsel ve davranışçı tüm teknikler birlikte kullanılmaktadır. Davranışçı perspektif gözlemlenebilir, objektif ve ölçülebilen davranışlarla ilgilenir. Davranış perspektifi Bilişsel davranışçı yaklaşıma deneysel güç kazandırır ve ruh sağlığı alanında en çok tercih edilen perspektiftir. Öğrenme teorisindeki klasik ve edimsel koşullanma çift terapisine uyarlanır. Uygulama teknikleri çeşitlidir. Geçmişe

odaklanmadan, işlevsiz davranış kalıplarını şimdiki haline odaklanır. Afonksiyonel şemalar fark edilir ve yeni şemalar oluşturulur(Goldenberg ve Goldenberg, 2012: 310).

Stratejik Aile Danışması

Kullanılan kavram ve teknikler diğer yaklaşımlara kıyasla daha azdır.Danışmanlık sürecinde, danışanın kendi çözümlerini üretmesi istenir.Kısa süreli, pragmatik ve semptom odaklıdır.Bireysel sorunlar bir semptom olarak ortaya çıkabilir. Aileyi ilgilendiren sorunlar ise yaşam döngüsü aşamalarından birinde takılmakla bağlantılıdır şeklinde açıklanır. Aile üyelerinin gelişimsel durumu üzerinde çalışılır ve gelişim kaydetmeleri için farkındalık kazandırılmak istenir.Danışanın semptom üzerindeki kontrol hissinin artırılması amaçlanmaktadır(Briones ve diğ., 2008: 86).

Nazlı (2020) Aile danışmanlığı yaklaşımlarının güçlü ve sınırlı yanları üzerinde şu şekildedurmaktadır.

Bowen aile danışmasının güçlü yanları;

Aile üyeleri arasındaki etkileşimin önceki kuşaklardan getirilen semptomlarla şekillendiğine inanılır. Bireyleri akıl hastası olarak nitelemekten ziyade sistemde tek bir kişi sorunun kaynağı olarak görülmeyip duygusal rahatsızlıklar sistem fenomeni olarak kabul görülür. Danışanın şimdiki ailesindeki sorunların çözümü için kendi aile menşesinden farklılaşmasına odaklanılır. Çiftleri geliştirerek onlarla ilerlemek öncelikli olduğundan duygusal süreçlerde tarafsız bir yaklaşım benimsenmektedir (Nazlı, 2020: 92).

Bowen aile danışmasının sınırlı yanları;

Danışma süreci çift terapisi şeklinde ilerlemeye yatkındır zira çocuklar danışmasürecine yeterince dahil edilmemektedir. Benliğin farklılaşması gibi birtakım teknikler üzerinde yapılan çalışmaların yetersiz oluşu uygulamaları sınırlamaktadır.Geçmiş kuşakların şimdiki aile üzerindeki etkileri üzerinde fazlaca durulduğundan şimdiki ailenin bağımsız sorunlarını çözmek konusunda kısıtlıdır ve duygulara yeterli vurgu yapılamamaktadır.Fazlaca emek ve zaman gerektirmektedir (Nazlı, 2020: 92-93).

Yapısal aile danışmasının güçlü yanları;

Çiftler yerine aileler için tasarlanmıştır. İşlevsel yönüyle ortaya çıkan yaklaşım sosyo-ekonomik statüsü düşük ailelere de hitap etmektedir. Aile üyelerindeki patolojiye uyarlanabilmektedir. İntihar eğilimi olan madde bağımlısı yahut yeme bozukluğundan mustarip üyesi olan ailelerde etkili sonuçlar vermiştir. Kısa süreli, sistemli ve problem odaklı bir danışmanlık süreci oluşturulmuştur (Nazlı, 2020: 127).

Yapısal aile danışmasının sınırlı yanları;

Şimdiye odaklanılır ve geçmiş üzerinde durulmaz. Geleneksel cinsiyet rollerini bütünüyle vurgulamasıyla eleştirilmektedir. Aile dinamiklerini açıklamak konusunda yetersizdir. Aileyi grup olarak bütüncül şekilde incelemesine rağmen bireyselliğe yeterince odaklanmaz ve birtakım tekniklere uygulama alanında yer bulmak zordur (Nazlı, 2020: 128).

Yaşantısal/insancıl aile danışmasının güçlü yanları;

Sürece ortak danışman dahil edilir. İkinci danışman, ilk danışmanla ve aile üyeleriyle görüş alışverişinde bulunur. Sürecin nasıl yönlendirileceği konusunda danışman görevlidir. Değişim sorumluluğu aileye değil danışmana aittir. Ailenin spontanlığını ve yaratıcılığını destekler (Nazlı, 2020: 158-159).

Yaşantısal/insancıl aile danışmasının sınırlı yanları;

Teorik yanı sistemli ilerlemez. Özel ve spontan durumlarda ortak danışman takımı çözümler bulmakta sınırlıdır. Nitekim tepkilerinin dolaysız ve acil olması gerekmektedir. Uygulamalar ve iki ortak danışman gerekliliği zaman gerektirmektedir. Etkisiz süreç aileyi yorabilir. Deneysel destekleri sınırlıdır (Nazlı, 2020: 158-159).

Stratejik aile danışmasının güçlü yanları;

Haley'e göre bireylerden ziyade sistem patolojiktir. Böylelikle ailenin bütünselliği sorunların çözümünü kolaylaştırır. Sibernetik kavramı aile üyelerinden herhangi birinin davranışlarındaki değişikliğin üyelerin davranışlarını etkilediğini açıklamaktadır. Danışmanlık süreci üyelerden birinin olumlu değişimini tüm üyelerde görmeyi kolaylaştırır. Danışma sürecinin belirgin bir amacı vardır. Danışan aileyle samimi bir ilişki kurmaktadır (Nazlı, 2020: 196).

Stratejik aile danışmasının sınırlı yanları;

Haley'nin yönlendirici ve otoriter olması yaklaşıma yapılan eleştiridir (Nazlı, 2020: 196).

Bilişsel/davranışçı aile danışmasının güçlü yanları;

Danışmanın kişilerarası beceriye sahip olmasını önemser.Fonksiyonel ve pratiktir işleve sahiptir. Danışanlarındavranışları üzerinde yoğunlaşır (Nazlı, 2020: 243).

Bilişsel/davranışçı aile danışmasının sınırlı yanları;

Duygusal süreçleri azımsar.Spesifik gizli davranışlar üzerinde gereğinden fazla durur. Değerlendirme aşamasında aile danışmandan uzaklaşabilir. Zira danışman aile üyesi tarafından içsel süreçleri göz ardı eden, duygusuz bir profil olarak değerlendirilebilir (Nazlı, 2020: 243).

Özburun (2018) çalışmasında yapısal, stratejik ve sistematik aile danışmalarını ele almıştır. Özburun'a göre stratejik danışma, danışandan izinsiz yapılan müdahaleler ve manipülasyonlar gibi paradoksal müdahaleleri nedeniyle eleştirilmektedir. Zira paradoksal teknikler ancak usta bir danışmanın elinde olumlu sonuçlarla karşılaşabilir. Bununla birlikte tek probleme odaklanarak ailelerin mevcut kaynaklarına odaklanarak hızlı ve etkin çözümler üretir. Yine de Jay Haley'in yöntemleri mekanik ve yönergelerle dolu bulunmaktadır. Oturum sayısı sınırlı tutulmaktadır. Nitekim ailenin bir problemi çözmeye becerisi elde ettikten sonra diğer sorunlarını çözmeye yeteneğini geliştireceği görülür. Ancak sınırlı oturum sayısı bazı sorunların göz ardı edilmesine sebep olabilir.

Stratejik danışma yapısal danışmayla bazı noktalarda örtüşmekteyse de tek bir çatı altında birleştirilmesi kabul görmemiştir. Stratejik danışma tekrarlanan ve işlevsel olmayan davranış örüntülerini yok etmeye yahut değiştirmeye odaklanırken, yapısal danışma bireyin aile içindeki pozisyonunun değişmesini ister. Ayrıca yeniden yapılandırmacı yapısal yaklaşım negatif geri bildirim döngülerine odaklanarak homeostatik bağları kırmak isterken, uyum sağlayıcı yeni yapılanmalar üzerinde duran stratejik yaklaşım pozitif geri bildirimleri vurgulayarak kısır döngüler yerine işlevsel döngüler oluşturmak ister. Değişime belirgin şekilde direnç geliştirmiş aileler için stratejik yaklaşımın teknikleri daha uygundur (Goldenberg ve Goldenberg, 2012: 340).

Sistematik yaklaşımda ise danışmanın edilgen bırakılması ve danışanın uzman rolünü aşması eleştirilmektedir. Geçmiş vurguludur. İlişki örüntüleri üzerinde durur ve bu örüntülerin altında yatan inanç sistemlerini açığa çıkarmak ister. Zaman ve para açısından sistematik yaklaşım diğer ikisine kıyasla daha maliyetlidir. Sonuç olarak sistematik danışma inanç sistemini değiştirmeye, stratejik danışma etkileşim örüntüsünü değiştirmeye, yapısalcılar ise yapıyı değiştirmeye odaklanır (Özburun, 2018: 190).

3.9. Değerlendirme

Aile danışmanlığı hizmetlerini talep eden bireyler, yaşamda karşılaştığı sorunları idrak etmek ve bu sorunlarla ilgili baş etme mekanizmalarını güçlendirme beklentisine sahiptir. Kişinin birçok sosyal rolünün bulunması (anne-baba olmak, iş insanı olmak, evlat olmak, öğrenci olmak, arkadaş olmak vb.) ve aynı anda tüm bu rollerin üstesinden gelerek hayattan doyum almak ihtiyacı belli bir sosyal bilinci, tecrübeyi ve çevresel destek mekanizmalarını gerektirir. Bu rollere adapte olmak sırasında birtakım zorluklar yaşaması muhtemel olan birey, rutinini bozan farklı düzenlerle yahut travmatizasyona sebep veren deneyimlerle de karşılaşabilir.

Sosyal rollerin gerektirdiği adaptasyon ve çok yönlülük ile beklenmeyen üzücü yaşam deneyimlerinin ruhsal desteği ihtiyaç haline getirmesinin yanında, bireylerin yalnızca hayat yolundaki ilerleyişine ayna tutması bakımından objektif bir bakışa ihtiyaç duyması mümkündür.

Duygusal ihtiyaçların belki de en elzemi ise genetik-çevresel faktörlerle zuhur eden fiziksel ve bilişsel hastalıkların ortaya çıkardığı ruhsal hastalıkların yahut kötü yetiştirilme tarzı, ihmal, istismar gibi pekiştiricilerle ortaya çıkan ruhsal bozuklukların gerektirdiği profesyonel destektir.

Aile danışmanlığı, bireylerin hayatında oldukça işlevsel ve hayati etkilere sahip olabilmektedir. Toplumsal düzene kültürel anlamda değer veren bizim gibi toplumların ise bireysel sorunlardan ailevi ve toplumsal olarak etkileneceği yadsınamaz. Bireyler bir ailenin mensubudur ve bireysel tüm sorunlar aileleri de doğrudan yahut dolaylı olarak etkiler.

Geçmişte ailenin devamını engelleyen ve aile üyelerini müşkül bırakan sorunlar, toplumca hiyerarşik üstünlüğü kabul görmüş kişiler ve gruplarca çözüme

kavuşturulmaktaydı. Dinî ve ahlaki değerler ile toplumsal alışkanlıklar, aile kurumuna yönelik bir bakış açısı oluşturmuştu, uygun görülen aile yapısına sahip olmayan aile üyeleri toplumca desteklenmekteydi. Öte yandan batı kültürü Türk kültürüne kıyasla bireyselliği ön planda tutan bir yapıya sahipti. Batıda ailevi krizlere sistematik olarak daha erken dönemlerde çözüm arandığı çıkarımı yapılmaktaysa da ülkemizde hâkim olan ve inançlardan beslenen kültür; ailede bilge kişilerin arabuluculuğuna başvurarak sorunları çözebilmekteydi.

Aile danışmanlığına yönelik yaklaşımlar psikoloji alanındaki farklı ekollerden beslenmiştir. Her birinde yapısalcılık, işlevselcilik, davranışçılık, bütüncül, psikanaliz, insancıl, bilişsel psikoloji akımlarının bir ya da birkaçının etkisi görülebilir. Tüm yaklaşımların uyguladığı teknikler benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Dolayısıyla tek bir yaklaşımın bütünüyle uygulamaya değer olduğunu ve her kesime hitap ettiğini söylemek olası değildir.

Ülkemizdeki aile danışmanlığı uygulamalarına bakıldığında eklektik çalışmaların tercih edildiği anlaşılmaktadır. Bir danışman, bir ailenin sorunlarına çözüm ararken, bireysel sorunları Bilişsel/davranışçı terapiyle çözmek isteyebilmekte; kök aileden ayrışamama sorunu için Bowen aile danışmasının Genogram tekniğini tercih edebilmektedir. Kök aileyle ayrışmayı sağladıktan sonra kültürümüze uygun yöntemleri olan Yaşamsal/insancıl aile danışmasındaki danışmanlık biçimini benimseyebilmektedir. Sonuç olarak değişen düzene ayak uydurmak isteyen Türk aile yapısına uygun tek bir aile danışması bulmak yerine batıda doğan danışmanlık yaklaşımlarının uygun tekniklerini damıtarak kültürümüze uyarlamak oldukça pragmatik olacaktır. Nitekim uygulamalar da aile danışmanlarının, hizmet verdikleri aileye uygun olan yöntemi ya da yöntemleri kararak, kendi alt yapı ve tecrübelerinden esinlenerek yaklaştıklarını göstermektedir.

Ancak hangi aile danışmasının hangi yönleriyle kültürümüze uygun bulunacağı ve Türk toplumunda uygulamaya değer olacağı hakkında belirgin bir kanaat mevcut değildir.

Sistematik aile danışmasının kültürümüze uyumlu yönleri hakkında değerlendirme yapıldığında yaklaşımın, kalıtsal olduğu varsayılan ve nesillerce tekrar eden davranışların çözümünde işlevsel olarak kullanılabileceği görülmektedir. Nitekim çiftlerin belirgin sorunlarından biri kök ailelerinden ayrışamamaktır.

Bağımsızlık kazanma ve kök aileyi sosyal destek mekanizması içine dahil etme arasındaki dengeyi korumak, danışana kazandırılmak istenen bir edim olacaktır.

Psikanalitik ekolle gelişen sistematik yaklaşımın aileyi bir sistem olarak değerlendirilmesi ve etkileşim kalıplarını değiştirmek yolunu seçmesi kültürümüzün bireysellik-birlik doğrusunda bir denge kurmasını sağlamak konusunda uygulamaya değerlidir. Genogram tekniği, kuşaklar arasındaki etkileşim örüntülerini ve iletişim kalıplarını tespit ederek günümüze yansımalarını ortaya çıkarır. Türk toplumu aile yapısı başlangıçta bireyselleşme ve bütünü koruma algısı ile ilgili bir yeni düzenlemeye ihtiyaç duymaktadır. Nitekim küresel bireyselleşme salgını; kültürümüzün belirgin parçaları olan, birlikte yaşamayı önemseme, farklılıklara saygı duyma ve başkalarının ihtiyaçları için paylaşımda bulunma gibi alışkanlıklarımızın tahrip olmasına sebebiyet vermiştir.

Kültürel öğelerimiz gereği toplumsal değişimin yarattığı adaptasyon krizleri, Türk aile danışmanlarının neden sıklıkla sistematik yaklaşımı tercih ettiklerini açıklamaktadır.

Genel sistemler teorisinden etkilenen bir diğer yaklaşım olan *yapısal aile danışmasının*, aileyi alt sistemlerden oluşan bir sistem olarak yorumladığı ve değişime vurgu yaptığı görülmektedir. Sağlıklı aile varlığını fonksiyonuna borçludur. Ailenin fonksiyonu belirli alt sistemlerin yardımıyla, yaşam olaylarının değişimine ayak uyduracak ve ait olma duygusunu sürdürecektir bir yapıyı canlı tutmaktır. Terapistin rolünün aktif ve yönlendirici olduğu görülür.

Türk aile danışmanlarının yaklaşımları tercih etme sıklıklarına bakıldığında yapısal yaklaşımın da belirgin oranda tercih edildiği ancak bu oranın sistematik, stratejik ve bilişsel/davranışçı yaklaşımlar kadar yüksek olmadığı dikkat çekmektedir.

Hiyerarşik yapılanması belirgin olan Türk ailesinin danışmanın/terapistin liderliğini kabul etmeyi sınır ihlali olarak değerlendirmesi muhtemel olmakla birlikte eleştiri, övgü, yönerge verme, meydan okuma gibi teknikler kullanması Türk ailesinde mahremiyeti korumak hissi uyandırabilmektedir. Yine de toplumsal değişim temelli krizlerin çözüme kavuşturulması konusunda etkin ve marjinal bir yaklaşımdır. Zira sistemin dengesini korumak güdüsünde olan aile, danışanın yönlendirmesiyle dengenin bozulmasına yönelik tehditlerle karşılaştığında aile yapısını ve alt sistemlerini analiz etme imkânı bulur.

Esnek bir sisteme sahip olan ailelerin değişime açık olması ve kendi kaynakları yetersiz geldiğinde yapısal yaklaşım tekniklerini kullanan bir danışmana başvurması, danışmanlık sürecini işlevli kılacaktır. Katı sınırları olan ve değişime kapalı bir aile yapısının ise belirli dirençler geliştirmesi muhtemeldir.

Yaşantısal/insancıl aile danışmasında danışman/terapist aileyle samimi bir iletişim geliştirir. Sıcakkanlı ve samimi iletişim Türk toplumunun iletişim kodlarına oldukça uygundur. Nitekim dayanışma bilinci gelişmiş ancak mahremiyetini korumaya meyilli bir toplum samimi ve açık iletişime ihtiyaç duymaktadır.

Yaşantısal/insancıl aile danışması duyguları ortaya çıkarmayı amaçlar ve duygu ifadesini en temel araç olarak kullanır. Sistem yaklaşımına göre kapalı aile kavramına yakın olan Türk ailesi, duygusal dışavurum konusunda dirençlidir. Duygusal ketumluk bireylerin duygularını açığa çıkarmasına, duygularının kaynağını araştırmasına ve başkalarına aktarmasına engel olmaktadır. Bu noktada Yaşantısal/insancıl aile danışmasının vurgusu oldukça belirleyicidir. Duygu farkındalığını ve duygusal aktarımı ön plana çıkaran teknikleriyle yaşantısal/insancıl yaklaşım, kültürel dogmalarımızı kabul etmemize yardımcı olur. Türk kültüründe yetişen aile danışmanları vaka bazlı değerlendirmelerde samimi iletişim kurarak güven bağı geliştirebilecek her aileye bu yaklaşımla danışmanlık yapabilir. Öte yandan duyguların ifadesi tek başına değişim için yeterli olmayacaktır. Yaşantısal/insancıl yaklaşımın şimdiye ve deneyime odaklı teknik yapısı, kalıplaşan davranışları kuşaklar arası aktarılan kabul ve inançları çözmek konusunda yetersiz kalacaktır. Bu nedenle tek başına kullanılacak bir yaklaşımın tercih edilmesi gerektiğinde yaşantısal/insancıl aile danışmasının duygusal farkındalık konusunda etkin olmakla birlikte aile yapısını ve sağlıklı aile özelliklerini değiştirmek konusunda etkisiz kalacağı düşünülmektedir.

Bilişsel/davranışçı aile danışması deneysel yönü güçlü bir perspektiftir. Teknik bakımından zengin olan yaklaşım davranışçı bakış açısından hareketle gözlemlenebilen davranışlar üzerinde çalışır. Ruhsal bozukluklarda en sık kullanılan perspektiftir.

Bireysel sorunlar ve patoloji bireyin kendisini etkilemenin yanı sıra ailesine de sirayet eder. Aileyle çalışan bir danışman bireysel bir sorunu çözmek konusunda bilişsel davranışçı terapiyi uygulamayı sıklıkla tercih edebilmektedir. Nitekim

çoğunlukla eklektik uygulamaları seçen Türk aile danışmanları, aile danışmanlığına dahil olacak şekilde aile üyeleriyle bireysel olarak da çalışmaktadır.

Bilişsel davranışçı yaklaşım, şimdiki davranış kalıplarıyla ilgilenmektedir. Geçmiş yaşam deneyimleri ve kuşaklar arası aktarım konularında çalışmayı gerektiren aile yapılarına uygun teknikler sunmamaktadır. Türk kültürü geçmiş algısı kuvvetli, kök ailesiyle bağları güçlü bir yapıya sahiptir. Bireyselleşme, farklılaşma kök aileden ayrışma ve şimdiki aileyi yeniden yapılandırma konularında bilişsel/davranışçı aile danışmanlığı, davranış kalıplarının kaynağını bulmaya yardımcı olmamaktadır.

Stratejik aile danışması, daha az teknik ve kavram kullanması ile diğer danışma yaklaşımlarından ayrılır. Danışanın aktif rol aldığı ve değişimi deneyim ile farkındalık yoluyla elde etmesinin hedeflendiği bir yaklaşımdır. Öyle ki danışanın sağlıklı davranış kalıplarını eleştirilmek yerine pekiştirme stratejisini uygular. Böylece danışanın davranış üzerindeki kontrolünün mümkün olduğunu fark etmesi sağlanır. Danışan davranışa dair kontrolün kendisinde olduğunu görür. Bu strateji danışanın güvenini artırarak sorumluluk almasına imkân verir.

Kültürel olarak duygusal direnci gelişmiş ve sosyal destek sistemleri bulunan Türk ailesi, dışsal faktörlerle bağlantılı krizler yaşamaya meyilli olduğu söylenebilir. Dışsal faktörlerin ise çözüme kavuşturulması kişisel beceri ve gelişim düzeyine bağlıdır. Bu noktada kişinin dışsal temelli öfke, mutsuzluk, huzursuzluk hislerine dayanan sağlıklı iletişim kalıplarını fark etmesi zorlayıcıdır. Sağlıklı etkileşim kalıpları üzerinde kontrol hissi geliştirebilen birey, yeni yaşam olaylarındaki adaptasyonunu ve sorun çözümüne dair öz güvenini artırır. Stratejik aile danışması gelişim basamaklarını önemsemesi, danışana aktif bir rol vermesi ve davranış kontrolüne yönelik algı geliştirmesi bakımından kültürümüze oldukça uygundur.

Ayrıca stratejik aile danışması kısa süreli olmasıyla pratik ve işlevseldir.

Türk toplumu mahremiyetini korumaya meyillidir ve sınır ihlali konusunda direnç geliştirebilmektedir. Türk toplumunun kapalı aile yapısı, ailelerin daimi yahut uzun süreli danışmanlık hizmeti talep etmesine engel olabilmektedir. Öte yandan danışmanlık sürecinin mahremiyet ve bilgi güvenliğini sağlayan etik koşullarına özen gösterildiğinde, Türk ailesi değişime ve iyileşme sürecine açık hale gelebilmektedir.

4. SONUÇ

Küresel değişim kuşkusuz Türk toplumunu etkilemiştir. Toplumun aile algısına bakıldığında yakın tarihte geleneksel sosyal rollerin belirdiği, kalabalık ailelerin içerisinde cinsiyetlere göre belirlenmiş meslek gruplarının ve iş bölümünün benimsendiği kolaylıkla görülmektedir. Toplumsal bilincin ve kitlesel kabullerin aile oluşumunda etkili olduğu; evlenecek çiftin ebeveynlerce yahut saygın kimselerce eşleştirildiği, bu eşleştirmede toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda çiftlerin birbirine uygun ve denk olmasının öncelikli olduğu fark edilmektedir.

Bu çalışmadaki değerlendirmeler aile danışmanlığı alanında kültürel aile yapısının ihtiyaçlarının karşılanmasının gerekliliğini göstermektedir. Çalışmada üzerinde durulan beş aile danışmanlığı kuramından kimilerinin daha sıklıkla tercih edildiği, Türk aile danışmanlarının iki yaklaşımı birleştirerek çoğunlukla stratejik aile danışması tekniklerini kullandıkları görülmektedir.

Bazı aile danışmaları birden çok perspektiften etkilenmiştir. Ailenin sağlıklı, fonksiyonel, gelişime açık, esnek bir sisteme sahip olmasına yönelik birçok kavram oluşturulmuştur. Nitekim kuramlar oluşturulurken kuramcılar, içinde bulundukları toplumun aile dinamiklerinden etkilenerek çeşitli teknikler geliştirmişlerdir. Tarihsel süreç içerisinde bu teknikler geliştirilmiş ve değiştirilmiştir.

Türk aile yapısı, kitlesel değişimin olumsuz yönlerinden ve sanayi devrimi ile teknolojik gelişmelerin yaşam biçimine dönük değişkenlerinden, batı ülkelerinde olduğundan daha geç etkilenmiştir. Batıda kadın erkek eşitliği, özgür seçimlere dair mücadeleler oldukça yıkıcı gerçekleşmişken; Türk toplumu geleneksel yöntemler ve yaşam biçimleriyle, tarih boyunca birlik bilincine yaslanmıştır. Ancak kendi içinde sıcak ve samimi ilişki kalıpları barındıran Türk ailesi dışarıya kapalı ve yeni sosyal sistemlere uzak yapısı nedeniyle sorunlara karşı çözüm arayışında ketum davranmaktadır. Duygusal aktarımlarda zorlanan Türk ailesi, toplumsal normlara yönelik dogmatik bir tavır benimsemiştir.

Türk ailesine en uygun danışmanlık yaklaşımını bulmak, dünyanın en iyi danışmanlık yaklaşımını bulmak kadar zordur. Ancak üzerinde çalışılan beş danışmanlık yaklaşımının her birini belirli tekniklerle Türk ailesine uyarlamak mümkündür. Türk ailesine özgü bir aile danışması oluşturmak istendiğinde; kuramsal çerçeveyi kültürel özellikler belirleyecektir. Nihayetinde kültürümüz batıda doğan ve

gelişen aile danışması kuramlarını uygulamaya uygun olmakla birlikte, kendine özgü yapısı gereği tek bir kuramdan beslenmesi mümkün değildir. Türk aile yapısı, geleneksel, modern ve postmodern toplum özelliklerini aynı tarihsel zaman diliminde bünyesinde barındıran bir kültürle şekillenmiştir. Bu durum aile alanında çalışan profesyonellerin, her kuramdan belirli teknikleri damıtarak Türk ailesine danışmanlık uygulaması sonucunu doğurmuştur. Öte yandan kültürümüze has yeni bir aile danışması kuramı oluşturmak, Türk ailesinin değer, gelenek ve inançları üzerinde çalışmayı gerektirmektedir.

Türk ailesinin manevi bağlarını güçlendirmek adına hem danışmanlık tekniklerine entegre etmek hem de sosyal politikalara uyarlanmak için belirli çalışma ilkeleri benimsenebilir. Evlilik kurumu, evliliği kuran taraflarca kök ailelerinden öğrenilir. Kök aileden öğrenilen alışkanlıklar yeni kurulan aileye taşınır. Alışkanlıklar ve gelenekler günün koşullarına uygun olduğu seviyede işlevseldir. Bununla birlikte günümüzde olduğu gibi bireyciliği ön plana çıkaran günün koşullarına uyum göstermek her zaman işlevsel olmayabilir. Nitekim günümüzün yaşam biçimi, adalet, hakkaniyet, sevgi, saygı, dürüstlük, anlayış gibi değerlerle uyumlu olduğu nispette işlevseldir.

Topluluk halinde yaşamının getirdiği sorumlulukları kültürel değerler çerçevesinde benimsemiş olan Türk ailesi, manevi değerlerin ailevi sorunları aşmak alanında yapıcı yönünü keşfetmelidir.

Birlikte vakit geçirmenin ve samimiyetin pekiştirilmesi, aile fertleri arasındaki iletişimin güçlendirilmesi adına sevgi, saygı, merhamet ve adalet değerlerinin farkındalığı için her ailenin kolaylıkla ulaşabileceği görsel ve yazılı eğitim programları yaygınlaştırılması, aile kurumunun devamını sağlamaya hizmet edecektir.

Türk aile bağlarını aşındıran şiddet, sadakatsizlik, kötü yetiştirme tarzı gibi konuları işleyen medya unsurlarının, bu davranışları kültürel kabuller ve alışkanlıklar olarak yansıtmalarının önüne geçilerek, aile olgusu korunacaktır.

Erkeğin kadından üstün olduğu ve şiddetin meşru zemininin dinsel öğeler olduğunu savunan çarpık anlayışlar ortaya çıkaran yönünden çalışmalar mevcuttur. Yanlış inançları ilahi dinlere atfeden anlayışlara yönelik olarak toplumun her kesiminin ulaşabileceği eğitim programları düzenlenebilir.

Türk ailesine özgü değerlerin aile kurumuna yönelik koruyucu yönünü pekiştirmek adına aile danışmanlığı yaklaşımlarının belirli teknikleri kültürümüze uyarlanmalıdır.





KAYNAKÇA

- Acar, H. İ. (2017). *İslam Aile Hukuku*. İstanbul: Ensar.
- Ağdemir, S. (1991). "Aile ve Eğitim". *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 1 (1)
- Akçabozan, N. B. Hatipoğlu Sümer, Z. (2016). "Adler Yaklaşımında Aile Danışmanlığı" *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 6(46), 87-101.
- Aktaş, Ö. (2011). *Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler*. Yayınlanmamış Tez.
- Algan, T. (2016). "Aile Danışmanlığı Uygulaması: Dünü, Bugünü, Yarını". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5 (7), 2208-2217.
- Aluş, Y.(2015). "Kültürel ve Toplumsal Gerçekliğimiz Açısından Aile Anlayışlarının ve Türk Ailesinin Değerlendirmesi". *ESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1) 15-24.
- Aluş, Y. ve Selçukkaya, S. (2015). "Türk Ailesinde Mutluluk Algısı ve Değerleri." *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)*, 1(2), 151-175.
- Arıcan, B. ve Canatan, K. (2019). "Tek Ebeveynli Kadınların Sosyal Psikolojik Sorunları ve Bu Sorunlarla Başetme Yöntemleri", *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 109-128.
- Arslan, K. (2021). "Sosyal Hizmet Uygulamalarında Aile Dayanıklılığına Etki Eden Faktörler." *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 365-374.
- Aslantürk, H. Kaya Kılıç, A. (2020). "Üvey Aileye Sahip Gençlerde Aile Aidyeti: Nitel Bir Analiz" *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 (3), 1171-1189.
- Ayaz, B. Kılıçarslan, F. (2010). *"Aile Terapisi"*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını.
- Aydın, M. Z. (2007), "Çocuğun Eğitiminde Ailenin Önemi", *Hanımefendi*, 4, 6- 9.
- Aydın, O. (2009), *Boşanma Sürecinde Velayet ile İlgili Anlaşmazlık Yaşayan Ebeveynlerin Çocuklarına İlişkin Düşünceleri ve Çocukların Boşanmaya Uyum Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Tez.
- Aydın, O. Baran, G. (2010). "Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme veBoşanma" *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2), 117-126.
- Aydiner Boylu, A. Öztö, H. (2013). Tek ebeveynli aileler: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Sosyoekonomi* 19(19), 207-220.
- Balcı Arvas, F. ve Hökelekli H. (2017). "Dindarlık ile Evlilik Doyumu ve Evlilikte Sorun Çözme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme" *Değerler Eğitimi Dergisi*. 15(34), 129-160).
- Boyacı, M. (2022). *Aile Danışmanlığı Kuram Uygulama ve Araştırma*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Briones, E., Robbins, M. S. ve Szapocznik, J. (2008). "Brief Strategic Family Therapy: Engagement and Treatment." *Alcoholism Treatment Quarterly*, 26(1-2), 81–103.
- Burç, P. E. (2018). "Evlilik ve Aile Olguları Üzerinden Gündelik Hayata Sosyo-Kültürel Bir Bakış." *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(13), 135-141.
- Canatan, A. (2008). Toplumsal değerler ve yaşlılar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*. 1(1), 62-71.
- Canatan, K. (2010). "Aile Politikaları ve Türkiye Örneği". *Umran Dergisi*. 187, 34-39.

- Canatan, K. ve Yıldırım E. (2019). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Carlson, T. D., Kirkpatrick, D., Hecker, L. ve Killmer, M. (2002). "Religion, Spirituality, and Marriage and Family Therapy: A Study of Family Therapists' Beliefs About The Appropriateness of Addressing Religious and Spiritual Issues in Therapy." *American Journal of Family Therapy*, 30, 157–171.
- Celkan, H. Y. (1991). "Beşerî Kültürün Temel Ögesi Aile." *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 1(1).
- Çapcıoğlu, İ. (2018). "Sekülerleşen Toplumda Bireyselleşen Aile" *Journal of Turkish Studies* 13(2), 19–34.
- Çevik, Y. (2020), *Türkiye’de Aileye Yönelik Sosyal Hizmet ve Aile Danışmanlığı Uygulamaları*. Yayınlanmamış Tez.
- Çoban İçağasıoğlu A. ve Özbesler C. (2009). "Türkiye’de Aileye Yönelik Sosyal Politika ve Hizmetler", *Aile ve Toplum*, 5(18) Temmuz-Ağustos-Eylül.
- Çüçen, K. (2005). "Kültür, Uygarlık, Evrensellik ve Çok Kültürlülük. Kaygı." *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 111-115.
- Danış, M. Z. Sülü, C. (2016). "Modernleşme Sürecinde Aile ve Sosyal Hizmet: Güçlendirme Yaklaşımı Perspektifinden Yapısal Bir Analiz." *Tarih Okulu Dergisi*.9(25), 215-230.
- Demir, Z. (2021). Değişen toplumlarda ailenin değişmeyen özellikleri. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*21(2), 770-779.
- Demirkan, S. (2006). "Türk Ailesinin Korunması ve Güçlendirilmesinde Sivil Toplum Kuruluşları ile İşbirliğinin Önemi", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 9(9), 91-96.
- Doğan S. ve Doğan C. (2005). *Modernleşme Sürecinde Türk Köy Ailesi Araştırması*. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Duba, J. D., Hughey, A. W., Lara, T. ve Burke, M. G. (2012). "Areas of Marital Dissatisfaction Among Long-Term Couples", *Adultspan Journal*, 11(1), 39–54.
- Dündar, Zeybekoğlu, Ö. (2016). "Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri", A. Nurşen (Ed.) *Değişen toplumda değişen aile* içinde, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Erbek, E. Beştepe, E. Akar, H. Eradaımlar, N. ve Alpkan, R. L. (2005). "Evlilik Uyumu", *Düşünen Adam*. 18 (1), 39-47.
- Erdem, G. ve Safi, O. A. (2018). "The cultural lens approach to Bowen familysystems theory: Contributions of family change theory", *Journal of Family Theory & Review*, 10(2), 469–483.
- Erol, A. (2013). "İslâm Dinine Göre Ailenin Sosyal Koruması", *Uluslararası Aile ve Sosyal Politikalar Zirvesi Kitabı*", Ankara 2-3 Ocak 2013.
- Erol, A. (2016). "Fıkıhî Bakış Açısıyla Ahlâkî Değerlerin Kazandırılması" *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KUSBD)*, 6(2), 229-254.
- Gehart, D. R. (2017). *Mastering Competencies In Family Therapy: A Practical Approach to Theories and Clinical Case Documentation*. Cengage Learning.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. (Çev: K. Özel, O. Turhan ve B. Bayar). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. (Yay. Haz. C. Güzel). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Goldenberg, H. ve Goldenberg, I. (2012). *Family Therapy: An Overview*. Cengage Learning.
- Gökçe, B. (1976). "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme", *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 1-2(8), 46-67.

- Görgülü, F. (2016). "Aile İçi Şiddetin Önlenmesinde Dinin Rolü". *Diyanet İlmi Dergi*. 52 (2), 97-114.
- Görgülü, Ü. (2017). Ailenin Bugünü. H. Martı (Ed.), *Aile Olmak* içinde (11-50). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Görgülü, Ü. (2023). "Kur'an'ın Rehberliği ve Sünnet'in Örneği içinde Erkek ve Aile." F. A. Şenat (Ed.), *Erkek Olmak* içinde (15-38). İz Yayıncılık.
- Gladding, Samuel T. (2012). *Aile Terapisi, Tarihi, Kuram ve Uygulamaları*, (Çeviren: İbrahim Keklik, İbrahim Yıldırım), Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları, Ankara.
- Habib, B. (2012). *Psikanalizin İçinden*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Haviland, W. A. (2002). *Kültürel Antropoloji* (Çev. H. İnaç ve S. Çiftçi). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Huber, C. H. (1995). "The Presentation Effect and the Family Counseling Literature". *The Family Journal*, 3(2), 139-141.
- İkizoğlu, G. (2019). "Bilişsel Davranışçı Kuramda Çift Terapisi". *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi* 2 (4), 59-69.
- Jackson, J. B. (2009). *Premarital Couple Predictors of Marital Relationship Quality and Stability: A Meta-Analytic Study* [Ph. D. Thesis]. Brigham Young University.
- Kafes, A. Y. (2021). *İkinci Kuşak Aile Terapileri*. Yayınlanmamış Tez.
- Kalmijn, M. ve Monden, C. (2006). "Are The Negative Effects of Divorce on Well-Being Dependent on Marital Quality", *Journal of Marriage and Family*, 68(1) 1197-1213.
- Karataş, Ü., Nadir, U. (2016). "Aile Danışmanlığı", *Aile Eğitimi*, Eskişehir: AÖF Yayını.
- Khojastehmehr, R., Sobhani, J. S. ve Rajabi, G. (2014). "Direct and İndirect Effect of Perspective-Taking on Marital Quality: Testing A Mediation Model", *Journal of Modern Psychological Research*, 8(32), 129-151.
- Kılınçer, H. (2021), *Maneviyat Yönelimli Aile Danışmanlığı: Yaşantısal Aile Danışmanlığı Çerçevesinde Bir Model Önerisi*. Yayınlanmamış Tez.
- Koç, İ. (2014). Türkiye'de Aile Yapısının Değişimi: 1968- 2011. M. Turgut ve S. Terzioğlu (Edt). *Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler, Öneriler*, içinde (s. 24-54). Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Koray, M. (2012). *Sosyal Politika*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Korkut, Y. (2007), "Türkiye'de Aile Terapisi ve Aile Terapistlerinin Durumu". *Psikoloji Çalışmaları*. 27, 13-30.
- Köse, B. (2012). Geçmişten Günümüze Aile. N. Adak (Ed). *Değişen Toplumda Değişen Aile: Sosyolojik Tartışmalar İçinde* (s.15-38). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Lebow, J.L. (2019). *Çift ve Aile Terapisi- Alanla İlgili Bütüncül Bir Harita*. Ankara, Nobel Yayıncılık.
- Liu, G. ve Vikat, A. (2004) "Does Divorce Risk Depend on Spouses' Relative Income", *MPIDR Working Paper*.
- Mirzanezhad, B. (2020). "The Effect Of Problem-Solving Based Family Therapy On Emotional İntimacy and Marital Quality Of Cultural Couples in Tabriz." *The American Journal of Family Therapy*, 1-26.
- Nazlı, S. (2020). *Aile Danışmanlığı*, 15. Baskı. Ankara: Nobel Yayınları.
- Nichols, M. P. (2010). *Family Therapy: Concepts and Methods*. Pearson Education.

- Nichols, M. P. (2013). *Aile Terapisi Kavramlar ve Yöntemler*, (Çeviren: Okhan Gündüz) Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Özburun, N. (2018).“Derleme: Genel Sistem Teorisinden Etkilenen Aile Terapisi Modellerinin Karşılaştırılması”. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*. 1 (2), 172-188).
- Öztürk, A. B. (2014).*Erkeklik ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet: Eşine Şiddet Uygulayan Erkekler*. Ankara: Hacettepe Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sayın, Ö. (2011). “Ailenin Değişimi” *Sosyoloji Dergisi* 23-24, 47-58.
- Soyyigit, R. (2002).*Sanayileşmenin Türk Ailesi Üzerine Sosyal Etkileri*.
- Sperry, L. (2013). “Integrated Behavioral Health”. *The Family Journal*, 21(3), 347–350.
- Suğur, S. Suğur, N. (1998). “Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Geçiş”. *Çağdaş İnsan, der.: Gürhan Can, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir*, 17-30.
- Süleymanov, A. (2009). “Çağdaş Türk Toplumlarında Aile ve Evlilik İlişkileri.” *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17 (17), 7-17.
- Strong, B., DeVault, C. ve Cohen, F.T. (2011).*The Marriage and Family Experience: Intimate Relationships in a Changing Society* (11. Ed). Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning.
- Şahan, B. ve Akbaş, T. (2018). “Kültürel Olarak Farklı Ailelerle Psikolojik Danışma ve Türk Aile Yapısında Kültürün Rolü.” *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 46, 217-239.
- Şentürk, Ü. (2008). “Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14), 7 – 32.
- Tarhan, N. (2005). *Kadın Psikolojisi*. İstanbul: Nesil.
- Tarhan, N. (2010). *Son Sığınak Aile*. İstanbul: Nesil.
- Tarhan, N. (2020). *Hız. Mevlana ile Aile Terapisi*. İstanbul: Timaş.
- Taylan, H. H. (2009). “Türkiye’de Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler.” *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (22), 117-138.
- Toscano, S. E. (2010). “The Foundations for The Development of Intimacy.” *Journal of Pediatric Nursing*, 25(2), 81–88.
- Tönbül, Ö. (2019). “Aile Danışmanlığı Sürecinde ve Kuramlarında Amaç Oluşturma”. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*. 2 (1), 76-95.
- Tönbül, Ö. (2020).“Aile Danışmanlığı Tekniklerinin Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servislerinde Kullanımının İncelenmesi”. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi (GPD)*, 2020; 1(1):37-47.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (2021, Ağustos21).<https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=16567&MevzuatTertip=5> adresinden alınmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti Devleti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. “Aile Değerleri Araştırması”(2010).<https://ekutuphane.aile.gov.tr/media/grlnw1ay/t%C3%BCrkiye-de-aile-de%C4%9Ferleri-ara%C5%9Ft%C4%B1rmas%C4%B1.pdf> adresinden alındı.
- Türkiye İstatistik Kurumu Veri Portalı. (2022, Şubat 25). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568> adresinden alındı.
- Ünal, R. (2022). *Asr-ı Saadet Döneminde Aile ve Sosyal Hizmet* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Üstündağ, A. (2014). “Yapısal Aile Danışmanlığı ve Bir Olgu Örneği”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 33, 113-126.

- Yaşar Ekici, F. (2014). “Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü Ve Bu Değişim Ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi.” *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*, (30), 209-224.
- Yıldırım, B. (2020). “Sosyal Hizmet Uygulamasında Bowen’ın Aile Sistemleri Yaklaşımı”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(47), 287-312.
- Yıldırım, E. (2010), “Yeni Çağda Dünya’da ve Türkiye’de Aile: Ailenin Sonu Mu?”, Din Gelenek ve Modernite Bağlamında Bir Değer Olarak Aile Konferans Tebliğleri Kitabı, 26-27 Kasım- Antalya, ss.115-129.
- Yıldırım, D. (1998). Sözlü Gelenek Kültürü. *Türk Bitiği*, 81-83.
- Yıldırım, E. (2019). Aile ve Evlilik Türleri. *Aile Sosyolojisi*. (Ed. K. Canatan ve E. Yıldırım). İstanbul: Açılım Kitap.
- Velidedeoğlu Kavuncu, N. (2011). *Kadın Erkek İlişkilerinde Sorunlar ve Çözümleri*. Ankara: Efil.





ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı,adı : Özgür, Asya
Uyruğu : T.C. vatandaşı

Eğitim

Derece	EğitimBirimi	Mezuniyet Tarihi
Yükseklisans	Hacı Bayram Veli Üniversitesi/Kadın ve Aile Çalışmaları Ana Bilim Dalı	-
Lisans	Atılım Üniversitesi/Psikoloji Programı	2014
Lise	Çankaya Lisesi	2009

İşDeneyimi

Yıl	Yer	Görev
2017'den bu yana	Ankara Adliyesi	Psikolog/Bilirkişi
2014-2017 arasında	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Psikolog/Mobbing	İletişim Merkezi (ÇASGİM) Uzmanı

Yabancı Dil

İngilizce (Upper Intermediate)





le.ahbv.edu.tr